

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
SPECIALIŲJŲ TYRIMŲ TARNYBOS
VEIKLOS ATASKAITA**

2020 METAI

TURINYS

STT VADOVO ŽODIS	3
APIE KORUPCIJĄ TRUMPAI	5
LIETUVOS ANTIKORUPCINĖS APLINKOS POKYČIŲ VERTINIMAS	16
Lietuvos antikorupcinė aplinka tarptautiniame kontekste	16
Antikorupcinė aplinka Lietuvoje	17
Kriminogeninė situacija	17
Sociologinių tyrimų rezultatai	18
Tarptautinis papirkinėjimas	21
DIDŽIAUSI IŠŠŪKIAI KURIANT ANTIKORUPCINĘ APLINKĄ LIETUVOJE	22
MITAI IR FAKTAI	28
STT VEIKLOS REZULTATAI	46
Baudžiamasis persekiojimas	46
Analitinė antikorupcinė žvalgyba	51
Korupcijos prevencija	54
Antikorupcinis visuomenės švietimas	59
STT tarptautiškumas	60
Veiklos administravimas	62

STT VADOVO ŽODIS

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktorius
ŽYDRŪNAS BARTKUS

Bertelsmanno fondo tyrime „Trasformacijos indeksas“, kuris yra sudedamoji „Transparency International“ kasmet atliekamo tarptautinio tyrimo „Korupcijos suvokimo indeksas“ dalis, Lietuva pagal rodiklį „Baudžiamasis persekiojimas už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi“ 2020 m. buvo įvertinta 10 balų iš 10 galimų. Tai aukščiausias kada nors gautas korupcinių nusikaltimų tyrimo įvertinimas. Negana to, pasaulyje iš 137 valstybių, kuriose toks tyrimas buvo atliktas, 10 balų įvertinimas skirtas tik 5-ioms valstybėms. Tačiau bendras tarptautinis Lietuvos antikorupcinės pažangos

vertinimas 2020 m. nepasikeitė ir išliko 60 balų iš 100 galimų.

Tai svarbi žinutė Lietuvai – skaidrumo lygis, kurį galima pasiekti tik baudžiamojo poveikio priemonėmis, jau pasiektas. Norint judėti į priekį, siekiant antikorupcinio proveržio, reikia ne tik kovoti su korupcija, bet tuo pačiu metu sparčiai kurti korupcijai atsparią aplinką. Ir tai turi daryti ne tik Specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT, Tarnyba), tai turi daryti kiekvienas viešojo sektoriaus įstaigos ar įmonės vadovas, kiekvienas viešojo sektoriaus

tarnautojas, kartu prie šios iniciatyvos kviečiant prisijungti verslą ir visą visuomenę. Kaip tik šia kryptimi STT ir siūlo keisti jau beveik du dešimtmečius Lietuvoje veikiančią korupcijos prevencijos modelį. Tuo tikslu Lietuvos Respublikos Prezidentas 2020 m. Lietuvos Respublikos Seimui pateikė kartu su STT parengtą naują Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo projektą.

Pristatydami 2020 m. Specialiųjų tyrimų tarnybos ataskaitą, šį kartą daug dėmesio skiriame išsamiai Lietuvos antikorupcinės būklės analizei. Apžvelgiame Lietuvos padėtį pasaulyje ir Europoje, detalizuojame kasmet STT užsakomo, jau tradiciniu tapusio, nacionalinio korupcijos tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenis, identifikuojame teigiamus ir neigiamus pokyčius bei tendencijas, ko galime tikėtis netolimoje ateityje. Pabrėždami būtinybę sistemiškai kurti korupcijai atsparią aplinką visoje Lietuvoje, visose valstybės gyvenimo srityse, atskirą Ataskaitos dalį skiriame didžiausių iššūkių identifikavimui. Pateikiame 10 korupcijos požiūriu svarbiausių sričių, pokyčiai kuriose, esame įsitikinę, iš esmės prisidėtų prie visos valstybės skaidrumo.

Tarnybos 2020 m. veiklos duomenų pristatymui, šiais metais pasirinkome ne tik tradicinį rezultatų pateikimą aprašant juos atskiroje Ataskaitos dalyje ir pagrindinius statistinius rodiklius iliustruojant grafikuose, bet ir netradiciškai panaudojome

duomenis kaip argumentus viešai sklindantiems mitams apie Tarnybos veiklą paneigti. Ataskaitoje rasite mūsų argumentus, kodėl nėra teisinga manyti, kad visos STT bylos subliūkšta, kad STT vykdoma kriminalinė žvalgyba yra nekontroliuojama, pateikiame „įrodymus“, kad STT veikla nėra nukreipta prieš verslą ar, kad STT nesudarinėja „juodųjų sąrašų“. Tokiu būdu aptariame net 10 skirtingų temų ir koncentruotai pateikiame Jums daugiau konkrečių duomenų, kurie leis apie Tarnybos veiklą žinoti daugiau.

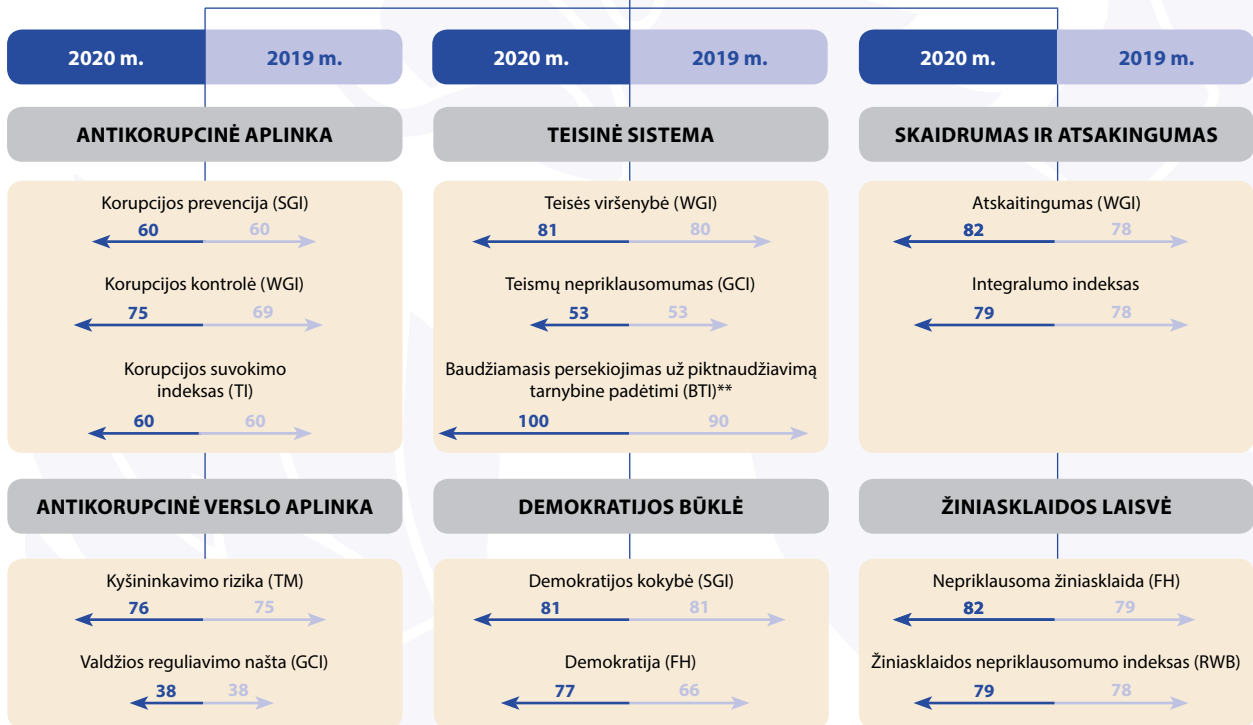
2020 m. pabaigoje atlikę Tarnybos padalinių pertvarkymą, pakeitę didelės dalies Tarnybos padalinių vadovų atsakomybės sritis, atsinaujinę, 2021 m. tęsime darbus. Baudžiamojo persekiojimo ir analitinės antikorupcinės žvalgybos srityse be įprastų darbų, susitelksime kurdami ir tobulindami korupciniu būdu įgyto turto paieškos įrankius. Korupcijos prevencijos srities laukia iššūkiai rengiant Nacionalinę korupcijos prevencijos darbotvarkę bei praktiškai pereinant prie naujojo korupcijos prevencijos modelio įgyvendinimo. 2021 m. didelę antikorupcinio švietimo veiklos dalį perkelsime į elektroninę erdvę. Ir svarbiausia, toliau gerinsime darbo sąlygas bei kursime jaukią ir motyvuojančią darbo aplinką, kad išsaugotumėme Tarnyboje jau dirbančius žmones ir būtumėme patrauklus bei konkurencingas darbdavys darbo ieškantiems, esamiems ir būsimiems profesionalams.

APIE KORUPCIJĄ TRUMPAI

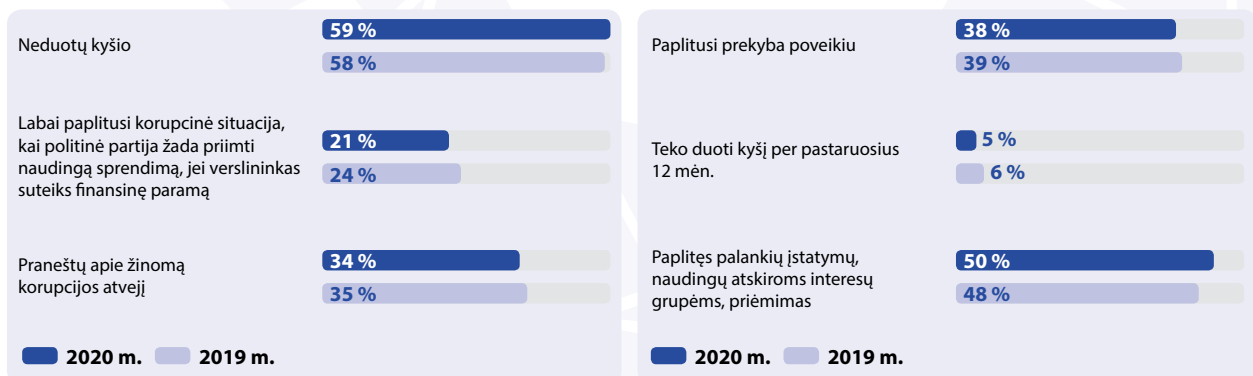
LIETUVOS ANTIKORUPCINĖ APLINKA 2020–AISIAIS METAIS

LIETUVOS ANTIKORUPCINĖS APLINKOS POKYČIŲ VERTINIMAS*

LIETUVOS KORUPCIJOS ŽEMĖLAPIS

VALSTYBĖS VALDYMO ATSKAITINGUMAS TARP 41 VERTINTOS VALSTYBĖS

21 VIETA

2020 m.

20 VIETA

2019 m.

* Išsamesnė informacija apie rodiklius ir jų šaltinius pateikta antroje išnašoje.

** Pateikti 2018 m. duomenys, kadangi tyrimas atliekamas kas 2 metus.

SRITYS, KURIOSE KYLA DIDŽIAUSI IŠŠŪKIAI KURIANT SKAIDRESNĘ APLINKĄ LIETUVOJE

Teisės viršenybės užtikrinimas

Užtikrinant teisės viršenybę (Rule of Law) svarbiausi antikorupcinės veiklos darbai turėtų būti nukreipti į teisingumo sritį, diegiant ir tobulinant antikorupcinius elementus teismų sistemoje, baudžiamajame persekiojime, viešojo intereso gynime, teisiųjų profesijų formavime ir jų veiklos etikoje.

Politinė sistema ir teisėkūra

Politinę sistemą ir demokratijos veikimą šalyje būtina stiprinti ir saugoti nuo korupcinių grėsmių, anti-korupcinę veiklą nukreipiant į:

- nacionalinio saugumo stiprinimą;
- teisėkūros nuoseklumą;
- lobizmo skaidrumą;
- savivaldos veiklos ir sprendimų teisėtumą;
- politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo skaidrumą.

Institucinė sąranga

Siekiant pažangos kuriant korupcijai atsparią aplinką bei mažinant valstybės fragmentiškumą, būtina tobulinti valstybės institucinę sąrangą skatinant:

- antikorupcinio sąmoningumo / atsakomybės už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą / supratimą apie antikorupcinės veiklos teikiamą naudą viešajame sektoriuje;
- viešųjų ir privačių interesų konfliktų ir nepotizmo valdymą;
- vadovų lyderystę ir gerosios praktikos pavyzdžius;
- investicijas į informacinių sistemų konsolidavimą, duomenų atvėrimą ir analizę.

Valstybės ir savivaldybių biudžetų ir valstybės pinigų fondų išlaidos

Saugant valstybės biudžetą ir kitų valstybės ir savivaldybių piniginių fondų lėšas nuo korupcijos ir / ar neūkiškumo bei siekiant sumažinti socialinę atskirtį būtina:

- diegti racionalų lėšų naudojimą ir skaidrumą viešuosiuose pirkimuose;
- stiprinti socialinei apsaugai skirtų lėšų panaudojimo kontrolę;
- diegti kaštų ir naudos analizės požiūriu pagrįstas sistemas.

Valstybės ir savivaldybių biudžetų ir valstybės pinigų fondų pajamos

Siekiant užtikrinti lūkesčius atitinkantį pajamų surinkimą į valstybės ir savivaldybių biudžetus būtina skirti dėmesį:

- šešėlio mažinimui;
- racionaliam mokesčių administravimui;
- grynųjų pinigų naudojimui (ypatingai stambiems sandoriams);
- neteisėtai įgyto turto paieškai ir konfiskavimui.

Valstybės ir savivaldybių turto valdymas

Kad turtas būtų valdomas taip, jog duotų didžiausią naudą valstybei ir visuomenei, siūlytina:

- atverti valstybės ir savivaldybės turto duomenis visuomenei;
- didinti valstybės ir savivaldybių nekilnojamojo turto valdymo, naudojimo, perdavimo kontrolę;
- peržiūrėti valstybinės žemės, naudojamos nekilnojamojo turto plėtrai, nuomos be aukciono ir atlyginimo už ją tvarką;
- skaidrinti valstybės ir savivaldos investicijas, užtikrinant pusiausvyrą tarp viešojo ir privataus sektoriaus atstovų įnešamo turto vertės ir įgyjamų teisių bei pareigų.

(Valstybės turimų) duomenų naudojimas ir atvėrimas

Siekiant, kad valstybės informacinių išteklių naudojimui būtų taikomas didžiausio visuomeninio gėrio gavimo iš valstybės turto principas, būtina:

- kryptingai veikti kartu kuriant informacinių išteklių valdymo strategiją;
- vystyti įvairias iniciatyvas atveriant duomenis bei sudarant galimybes pakartotiniam jų panaudojimui;
- skaitmenizuoti valdymo procesus.

Verslo priežiūra

Tobulinant viešąjį sektorių ir siekiant spręsti problemas, susijusias su verslo priežiūra būtina:

- tinkamai valdyti korupcijos rizikos veiksnius verslo priežiūroje, įskaitant prielaidas smulkiajam kyšininkavimui;
- kurti ir puoselėti korupcijai atsparią aplinką versle.

(Ne valstybinio) turto ir jo judėjimo „inventorizacija“

Korupcijai atsparios aplinkos kūrimas neatsiejamas nuo tinkamai neapskaityto, galimai neteisėtai valstybėje ir tarpvalstybinio lygiu cirkuliuojančio turto aptikimo ir, esant pagrindui, viso ar dalies jo paėmimo / sugrąžinimo valstybei, kur korupcijos ir šešėlio ryšys nukreipia į šiuos prioritetus:

- aktyvų ir tinkamą Civilinio turto konfiskavimo įstatymo taikymą;
- stiprią valstybės lyderystę sprendžiant problemas, susijusias su pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos sistemos veikimu;
- galutinių naudos gavėjų registro kūrimą ir palaikymą.

Visuomenė: pasiryžimas netoleruoti – neduoti ir pranešti

Siekiant stiprinti visuomenės antikorupcinį potencialą, didinti pasitikėjimą valstybe ir jos institucijomis, o galiausiai – eliminuoti bendrą netikrumą dėl ateities ir negatyvias nuotaikas, būtina susitelkti:

- didinant verslo įsitraukimą į antikorupcinę veiklą;
- užtikrinant žiniasklaidos sektoriaus skaidrumą ir įsitraukimą į antikorupcinę veiklą;
- didinant antikorupcinį piliečių sąmoningumą ir jo ugdymą;
- motyvuojant švietimo, mokslo ir sporto funkcijas vykdančių subjektų įsitraukimą į antikorupcinio švietimo ir visuomenės antikorupcinio sąmoningumo ugdymo plėtojimą / intensyvinimą;
- motyvuojant pranešėjus ir užtikrinant jų apsaugą;
- stiprinant pasiryžimą netoleruoti smulkiojo kyšininkavimo.

MITAI IR FAKTAI

MITAI

FAKTAI

STT bylos „subliūkšta“

- Ikteisminio tyrimo tikroji paskirtis ne tik pasiekti, kad asmuo būtų nuteistas, bet ir užtikrinti, kad nei vienas nekaltas asmuo nebūtų nuteistas.
- 2020 m. 91 proc. STT baigtų bylų, kurios buvo pradėtos STT kriminalinės žvalgybos pareigūnams nustačius nusikalstamos veikos požymius, perduota teismui.
- 2020 m. 88 proc. asmenų teismai pripažino kaltais.
- STT beveik 7 kartus dažniau informuoja visuomenę apie bylų eigą ir jų rezultatus nei apie tyrimų pradžią.

STT vykdoma kriminalinė žvalgyba nekontroliuojama

- STT vykdomos kriminalinės žvalgybos kontrolė – daugiapakopė – kriminalinės žvalgybos subjektų veiklą koordinuoja ir jų veiklos teisėtumą kontroliuoja prokurorai bei teisėjai.
- Kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai ir priemonės, kuriais gali būti apribojamas asmenų privatumas, yra griežtai reglamentuoti.
- Kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo laikas griežtai ribotas.

STT – „užsakymų stalas“

- STT nepriklausoma ir depolitizuota institucija.
- STT viena iš funkcijų – baudžiamojo proceso metu išaiškinti ir atskleisti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir jas padariusius asmenis, nepriklausomai nuo jų padėties visuomenėje.
- Nėra tyrimų, kuriuose būtų nustatyta, ar net įtarta, kad STT būtų padarytas atitinkamas poveikis.

STT rengia asmenų „juoduosius sąrašus“

- STT informacijos apie asmenis pateikimas – viena iš korupcijos prevencijos priemonių.
- Sprendimas dėl asmens tinkamumo – skiriančiojo ar paskyrusiojo subjekto pasirinkimas.
- STT informacijos nevertina ir neteikia rekomendacijų dėl asmens (ne)skyrimo į pareigas.

STT stengiasi įbauginti sulaikydama asmenis

- STT, kaip ikiteisminio tyrimo įstaiga, asmenis laikinai sulaiko tik esant Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnyje nustatytiems atvejams ir sąlygoms.
- STT laikiną sulaikymą taiko 3 kartus rečiau nei vidutiniškai visos teisėsaugos institucijos, sulaikymo mastai mažėja.
- 2020 m. iš 57 STT bylų – 8-iose, t. y. 14 proc. bylų, buvo taikytas laikinas sulaikymas.

STT veikla nukreipta prieš verslą

- STT skatina antikorupcinės aplinkos versle kūrimą ir kuria dialogą su verslo subjektais.
- STT dalyvauja valstybės procesuose dėl prielaidų korupcijai šalinimo versle.
- STT siekia didinti sąžiningą verslo subjektų konkurenciją viešuosiuose pirkimuose.
- STT siūlo tobulinti verslą prižiūrinčių institucijų veiklą.

Korupcijos situacija Lietuvoje negerėja

- Per pastaruosius 5 metus trečdaliu sumažėjo užregistruotų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusizengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skaičius.
- Nuo 2012 m. Lietuvos korupcijos suvokimo indeksas pagerėjo 6 balais, o vieta pasaulyje pakilo net 13 pozicijų.
- Nuo 2013 m. trečdaliu sumažėjo korupcijos, kaip labai paplitusios problemos Lietuvoje, vertinimas.
- Nuo 2014 m. gyventojų, teigusių davus kyšį, dalis yra sumažėjusi beveik 3 kartus.

STT vilkina bylas

- STT ikiteisminių tyrimų trukmei įtaką daro reikalingų ekspertizių, atsakymų į teisinės pagalbos prašymus iš kitų valstybių trukmė.
- Ilgiausiai trukusiame procese – nuo bylos pradėjimo iki bylos išnagrinėjimo teisme (124 mėn.) – ikiteisminio tyrimo trukmė sudarė tik 19 proc. bendros proceso trukmės.

Korupcijos prevencija – betikslė veikla

- Procesų skaidrinimui teigiama poveikį 2020 m. vidutiniškai turėjo 87,1 proc. korupcijos rizikos analizėse pateiktų pasiūlymų ir 80,5 proc. antikorupciniuose vertinimuose išdėstytų rekomendacijų.
- Inicijuoti skaidrumą didinantys realūs sisteminiai pokyčiai visuomenei aktualiausiose srityse.
- Skatinamas visuomenės įtraukimas į valstybės ir savivaldybių sprendimų priėmimą.
- Prisedama prie viešojo intereso gynimo.

STT – sovietinis palikimas

- STT – moderni institucija, pozityviai vertinama tarptautinėje erdvėje.
- STT patirtis įkvėpia kitus, kuria nuolat kviečiama pasidalinti tarptautinėje erdvėje.
- Su korupcija kovojančios institucijos yra ir kitose šalyse.

PAGRINDINIAI 2020 METŲ STT VEIKLOS REZULTATAI

BAUDŽIAMASIS PERSEKIOJIMAS

- Gauta 2 413 asmenų pranešimų, iš jų – 47 privalomai pagal Korupcijos prevencijos įstatymo 10¹ str.
- Pradėti 69 ikiteisminiai tyrimai, iš jų – 29 gavus asmens pranešimą.
- Pradėtos tirti 379 nusikalstamos veikos.
- Įtarimai pareikšti 102 asmenims.
- Kaltinimai pareikšti 106 asmenims.
- 46 proc. teismui perduotų ikiteisminių tyrimų truko trumpiau nei 9 mėn.

ANALITINĖ ANTIKORUPCINĖ ŽVALGYBA

- Įvertintas 8 valstybės valdymo sričių atsparumas korupcijai: viešųjų finansų, valstybės ir savivaldybių turto valdymo, savivaldos, sveikatos apsaugos, teritorijų planavimo ir statybos, aplinkos apsaugos, susisiekimio ir žemės ūkio.
- Atliktų tyrimų dėl Covid-19 viešųjų pirkimų ir paramos verslui panaudojimo rizikingumo pagrindu inicijuoti pakeitimai viešųjų pirkimų organizavimo ir paramos verslui skyrimo srityse.
- Atlikta viešojo intereso gynimo problematikos analizė.
- Atlikta atvirų duomenų plėtros ir šio proceso įgyvendinimo analizė.
- Pagal Korupcijos prevencijos įstatymą patikrinta 2 600 asmenų.
- Kitų įstatymų pagrindais patikrinti 7 626 asmenys.

KORUPCIJOS PREVENCIJA

- Naujos redakcijos Korupcijos prevencijos įstatymo projektas registruotas Lietuvos Respublikos Seime.
- STT kartu su partneriais pradėjo Lietuvos Respublikos Prezidento inicijuotą projektą „Skaidrumo akademija“.
- Atliktos 22 korupcijos rizikos analizės, kuriose įvertintos 55 veiklos sritys.
- Antikorupcinio požiūriu įvertinti 385 teisės aktai ar jų projektai, iš jų – 84 proc. STT iniciatyva.
- STT prisidėjo rengiant ir priimant naujo laikotarpio 2020–2022 m. NKKP TVP.
- Parengta paraiška paramai gauti tema „Veiksmingas Nacionalinės kovos su korupcija programos įgyvendinimas“.

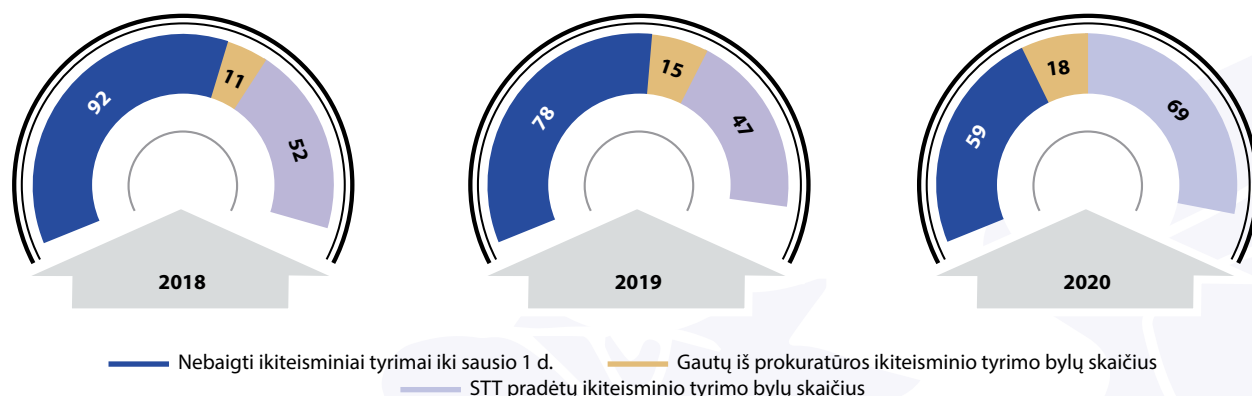
ANTI-KORUPCINIS VISUOMENĖS ŠVIETIMAS

- Organizuoti 29 antikorupciniai renginiai, skaitytos 172 paskaitos ir praktiniai seminarai.
- Antikorupcinio švietimo užsiėmimuose dalyvavo beveik 6 000 dalyvių.
- Sukurta ir visuomenei pristatyta platforma jaunimui www.skaidrumozenklelis.lt.
- Įgyvendinta akcija „Aš palaikau skaidrumą“.
- Sukurti interaktyvūs skaidrumo galvosūkių ir skaidrumo orientacinės varžybos.
- Sukurtos 5 vaizdo paskaitos STT Youtube kanale peržiūrėtos daugiau nei 3 000 kartų.

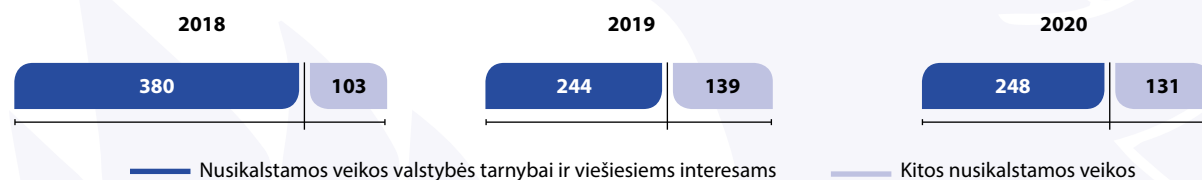
VEIKLOS ADMINISTRAVIMAS

- Įvykdyti STT struktūriniai ir veiklos pokyčiai.
- 274 STT darbuotojai, iš jų – 154 vyrai ir 120 moterų.
- STT gretas papildė 18 naujų darbuotojų.
- Sukurta nauja STT mokymų koncepcija, kvalifikaciją kėlė 71 proc. darbuotojų.
- Laimėtas Europos Sąjungos Dvynių projektas Jordanijos Hašimitų Karalystėje.
- Reikšmingai pagerintos darbuotojų darbo sąlygos.

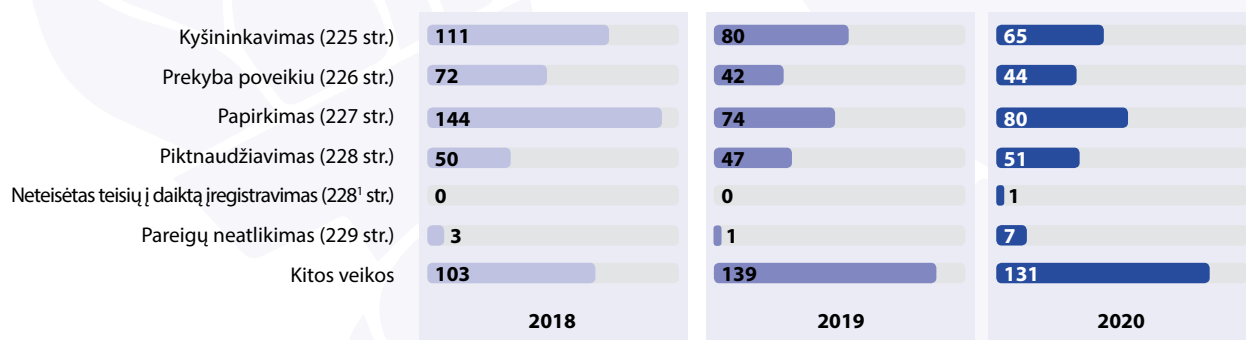
1 pav. STT atliktų ikiteisminių tyrimų skaičiaus pokyčiai

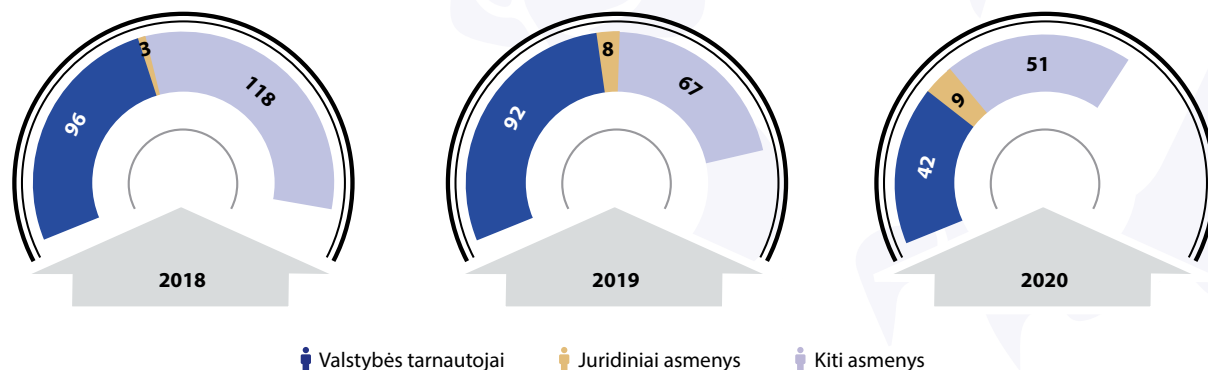
2 pav. Nustatytų nusikalstamų veikų skaičiaus pokyčiai (pagal kategorijas)

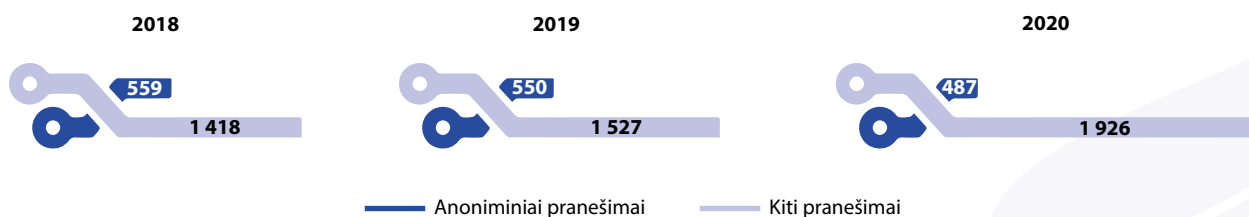
3 pav. Nustatytų nusikalstamų veikų skaičiaus pokyčiai (pagal Baudžiamojo kodekso str.)

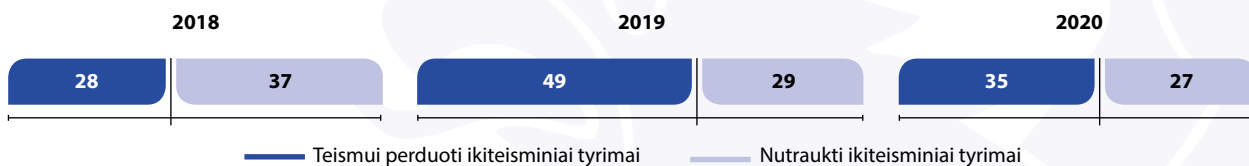
4 pav. Įtariamųjų skaičiaus pokyčiai (pagal asmens kategoriją)

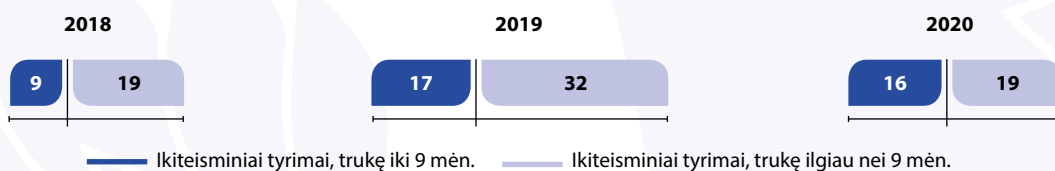
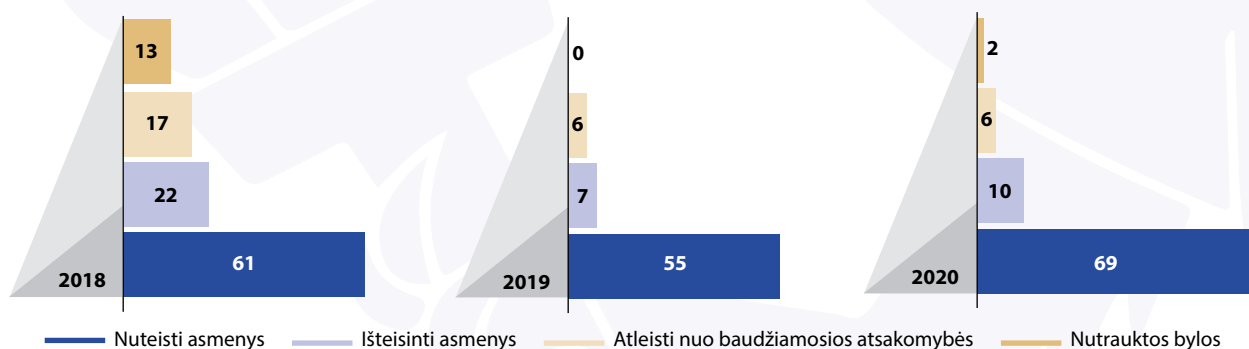
5 pav. STT gautų asmenų pranešimų skaičiaus pokyčiai

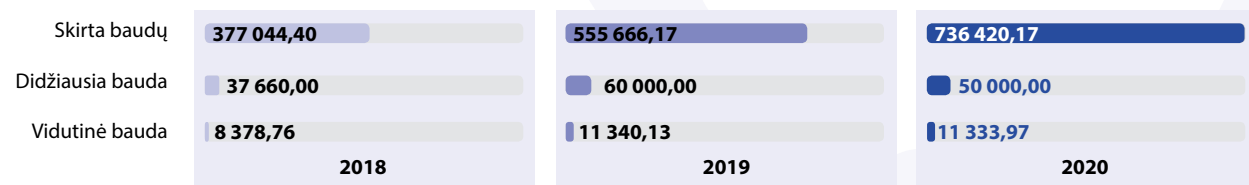
6 pav. Baigtų ikiteisminių tyrimų skaičiaus pokyčiai (pagal baigimo būdą)

7 pav. Teismui perduotų ikiteisminių tyrimų skaičiaus pokyčiai (pagal trukmę)

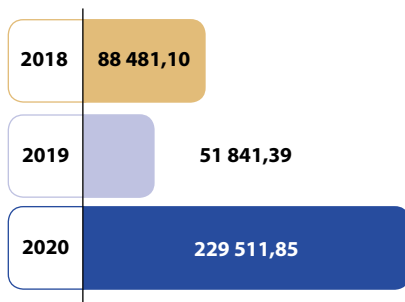
8 pav. Teismų sprendimai¹

9 pav. Teismų sprendimais fiziniams asmenims skirtos baudos

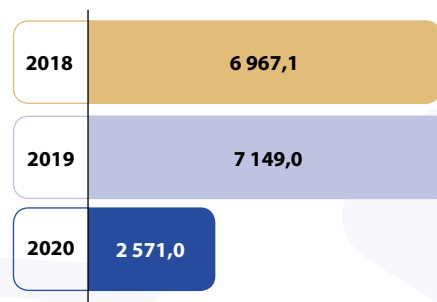

1 Pirmos ir aukštesnės instancijos teismų sprendimai, pakeitę žemesnės instancijos teismų sprendimus.

10 pav. Teismų sprendimais konfiskuotos lėšos

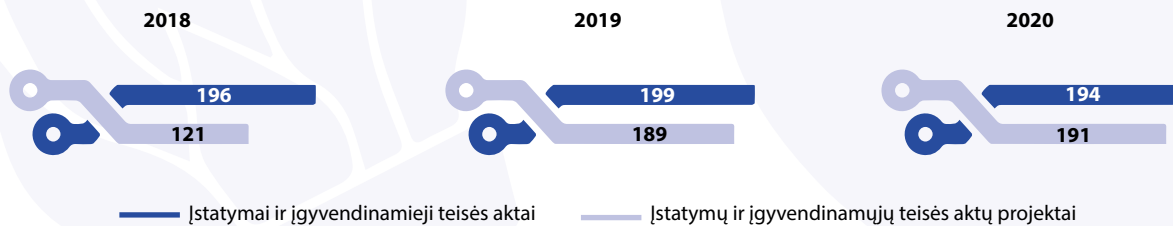
11 pav. Teismų sprendimais skirta įmokų į Nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą

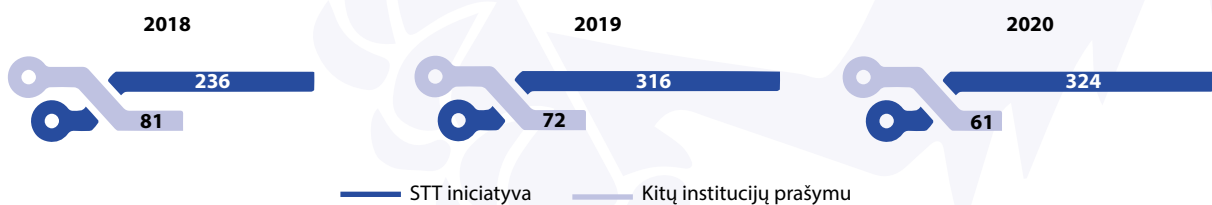
12 pav. Asmenų, apie kuriuos pateikta informacija, skaičiaus pokyčiai (pagal teisinį pagrindą)

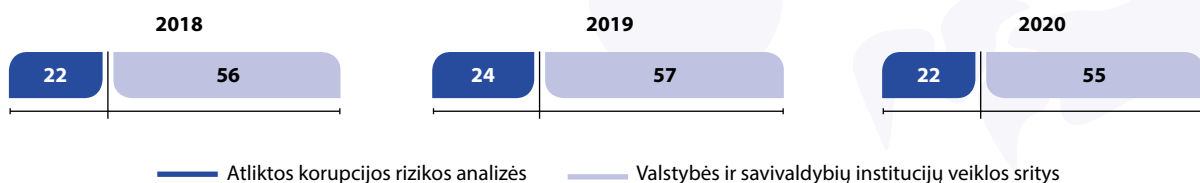
13 pav. Antikorupciniu požiūriu įvertintų teisės aktų ar jų projektų skaičiaus pokyčiai

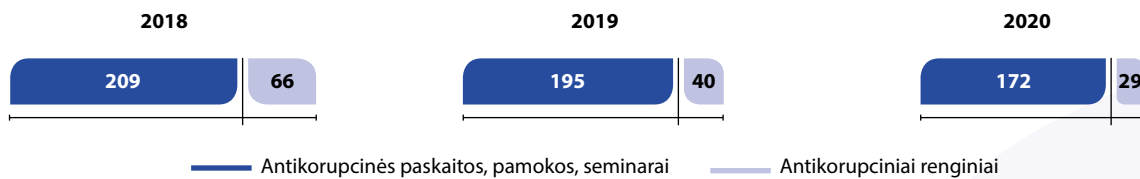
14 pav. Antikorupciniu požiūriu įvertintų teisės aktų ar jų projektų skaičiaus pokyčiai (pagal teisinį pagrindą)

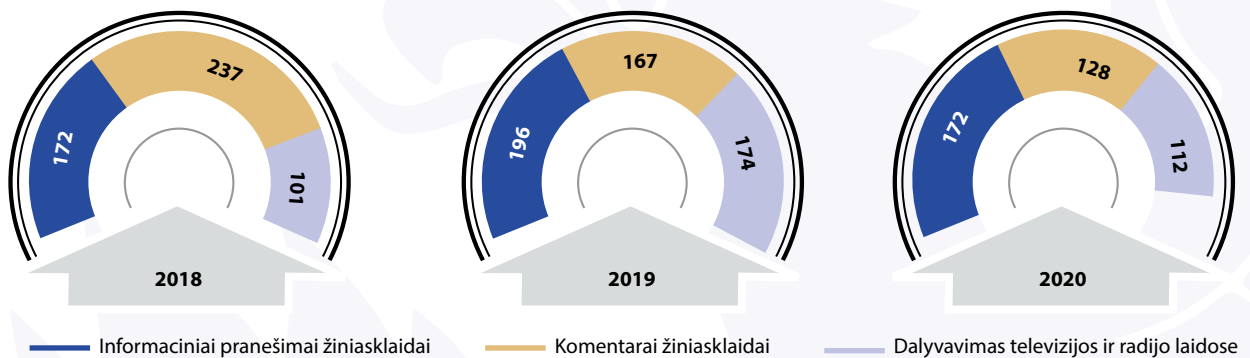
15 pav. Atliktų (baigtų) korupcijos rizikos analizių ir jose įvertintų institucijų veiklos sričių pokyčiai

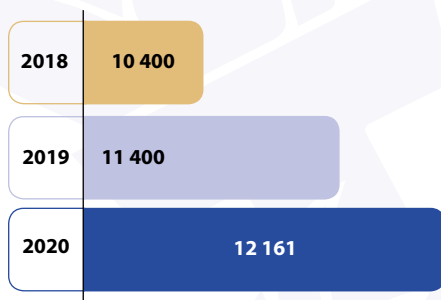
16 pav. Antikorupcinių paskaitų, pamokų, praktinių seminarų ir renginių skaičiaus pokyčiai

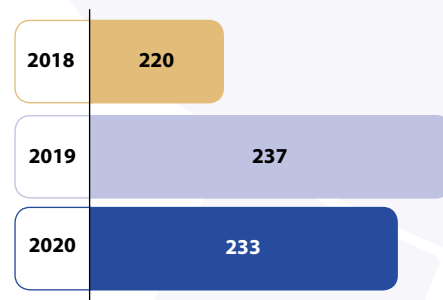
17 pav. Visuomenės informavimo priemonių skaičiaus pokyčiai

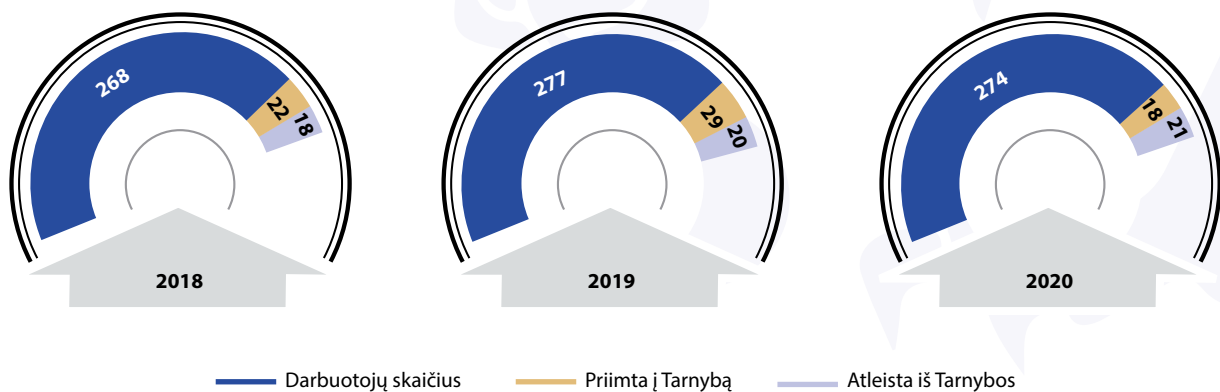
18 pav. Socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą pagėmusių asmenų skaičiaus pokyčiai

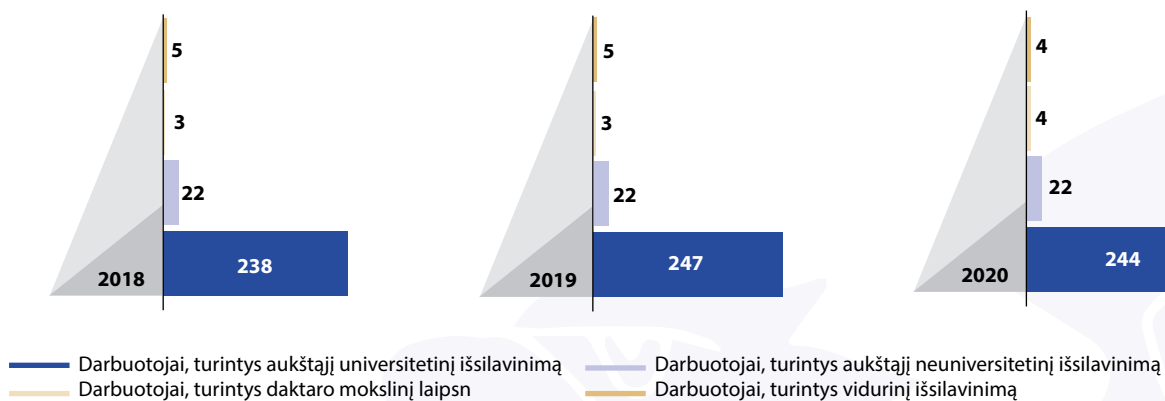
19 pav. Socialinio tinklo „Facebook“ STT paskyroje publikuotų pranešimų skaičiaus pokyčiai

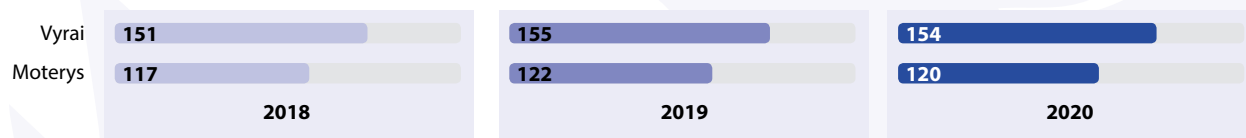
20 pav. STT darbuotojų skaičiaus pokyčiai

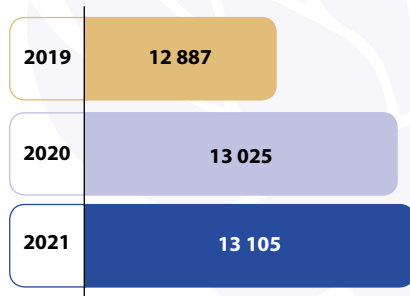
21 pav. STT darbuotojų skaičiaus pokyčiai pagal išsilavinimą

22 pav. STT darbuotojų skaičiaus pokyčiai pagal lytį

23 pav. STT skirtų asignavimų kitimas, tūkst. eurų

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
SPECIALIŲJŲ TYRIMŲ TARNYBOS
VEIKLOS ATASKAITA**

2020 METAI

LIETUVOS ANTIKORUPCINĖS APLINKOS POKYČIŲ VERTINIMAS

LIETUVOS ANTIKORUPCINĖ APLINKA TARPTAUTINIAME KONTEKSTE

STT kasmet apibendrina Lietuvos antikoru-
pcinės aplinkos vertinimą pasauliniame kontekste².
Tarptautiniame kontekste Lietuvos antikoru-
pcinė aplinka artėja prie Europos Sąjungos šalių vi-
durkio. 2020 m. paskelbtame naujausiam Pa-
saulio banko tyrime „Valstybių valdymo rodikliai,
2019“ korupcijos kontrolė Lietuvoje įvertinta 75
balais iš 100 galimų, tai 6 balais aukštesnis įvertis
nei ankstesniais metais. Lietuvai skirta 14 pozici-
ja tarp 27 Europos Sąjungos valstybių narių, įvertis
nuo Bendrijos narių vidutinio rodiklio skyrėsi
2 balais.

Transparency International tyrime „Korupcijos su-
vokimo indeksas, 2020“³ (toliau – KSI) Lietuvai
skirta 60 balų iš 100, 35 vieta tarp vertinamų 180

valstybių ir 14 vieta tarp Europos Sąjungos šalių.
Lietuvos įvertis buvo 4 balais žemesnis už Euro-
pos Sąjungos valstybių vidurkį. Vertinant rezulta-
tus regione, atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos
įvertis yra 4 balais aukštesnis nei Lenkijos (56 ba-
lai), 3 balais aukštesnis nei Latvijos (57 balai), bet
15 balų žemesnis nei Estijos (75 balai). 2020 m.,
lyginant su 2019 m., Lietuvos balas liko nepakitęs,
Estijos ir Latvijos rodikliai padidėjo vienu balu, o
Lenkijos – sumažėjo 2 balais.

Lietuvai palankesni vertinimai nei praėjusiais me-
tais fiksuojami daugelyje vertinamų antikoru-
pcinės aplinkos sričių, pavyzdžiui, situacija dėl politi-
nės korupcijos⁴ ir korupcijos viešajame sektoriuje⁵
paplitimo, kaip sumažėjęs vertinamas kyšininkavi-
mo ir korupcijos paplitimas ekonomikoje⁶. Taip pat
maksimaliu balu ekspertai vertina Lietuvoje vyk-
domą baudžiamąjį persekiojimą už piktnaudžia-
vimą tarnybine padėtimi⁷ – pastebėtina, kad toks
įvertis skirtas tik 5 iš 137 tyrime „Transformacijos
indeksas“ vertinamų valstybių. Lietuvos rodiklis

- 2 Tarptautinių tyrimų duomenys, kurie pavaizduoti 8 puslapyje, pritaikyti skalei nuo 0 iki 100, kur didesnis įvertis rodo antikoru-
pciniu požiūriu palankesnę aplinką. Grafike naudojami sutrumpinimai ir duomenų šaltiniai:
SGI – Bertelsmanno fondo tyrimas „Sustainable Governance Indicators“, prieiga internete: <https://www.sgi-network.org/2020/>
WGI – Pasaulio banko tyrimas „Worldwide Governance Indicators“, prieiga internete: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>
TI – Transparency International, prieiga internete: <https://www.transparency.org/>
GCI – Pasaulio ekonomikos forumo tyrimas „The Global Competitiveness Index“, prieiga internete: <https://reports.weforum.org/>
BTI – Bertelsmanno fondo tyrimas „Bertelsmann Transformation Index“, prieiga internete: <https://www.bti-project.org/en/>
Integralumo indeksas – „Index of Public Integrity“, prieiga internete: <https://integrity-index.org/>
TM – Trace Bribery Risk Matrix, prieiga internete: <https://www.traceinternational.org/trace-matrix>
FH – Freedom House. Grafike naudojama tyrimo „Nations in Transit“ adaptuoti demokratijos ir nepriklausomos žiniasklaidos balai. Prieiga
internetu: <https://freedomhouse.org/>
RWB – Reporters Without Borders, prieiga internete: <https://rsf.org/en>
- 3 Prieiga internete: <https://www.transparency.lt/korupcijos-suvokimo-indeksas-lietuva-pazangos-nepadare/>
- 4 Variety of Democracies (V-DEM) tyrime politinės korupcijos paplitimas 2019 m. įvertintas 0,14 balo (2018 m. – 0,183 balo), kur 1 žymi aukš-
tą korupcijos lygį, prieiga internete: <https://www.v-dem.net/en/>
- 5 Economist Intelligence Unit sudaromoje valstybių rizikų atskaitoje, korupcijos paplitimas viešajame sektoriuje buvo įvertintas 0,5 balo,
kur 1 – žymi labai gerą situaciją. Ankstesniame vertinime rodiklis siekė 0,25. Rodikliai pasiekiami per Pasaulio banko Pasaulinio valdymo
indikatorių (angl. Worldwide Governance Indicators (WGI) tyrimo duomenų bazę, prieiga internete:
<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#doc-sources>
- 6 Institute for Management Development (IMD) atliekamo tyrimo „Pasaulio konkurencingumo metinė ataskaita“ naujausiais duomenimis,
Lietuvai skirtas kyšininkavimo ir korupcijos paplitimo ekonomikoje rodiklis siekė 0,45 balo, kur 1 – žymi visiškai skaidrią ekonomiką. Tai 0,04
balu palankesnis vertinimas nei ankstesniais metais. Rodikliai pasiekiami per WGI duomenų bazę.
- 7 Bertelsmanno fondo tyrimas „Transformacijos indeksas“ Lietuva pagal rodiklį „Baudžiamasis persekiojimas už piktnaudžiavimą tarnybine padė-
timi“ 2020 m. įvertinta 10 balų iš 10 galimų, ankstesnis šalies vertinimas siekė 9 balus, prieiga internete: <https://www.bti-project.org/en/>

pagal baudžiamojo persekiojimo už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi efektyvumą yra 3 balais aukštesnis nei 11 tyrime vertinamų Europos Sąjungos valstybių vidurkis (7 balai). Vertinant rezultatus regione, Lietuvos įvertis yra 3 balais aukštesnis nei Latvijos ir Lenkijos (po 7 balus). Estijai, kaip ir Lietuvai, skirtas maksimalus įvertinimas (10 balų).

Jeigu baudžiamojo persekiojimo srityje Lietuva jau padarė maksimalią pažangą, tai korupcijos prevencijos politika Lietuvoje ekspertų vertinama kaip stagnuojanti, nes Lietuvos vertinimai nesikeičia pastaruosius aštuonerius metus ir skirtinguose tyrimuose siekia 6-8 balus iš 10⁸. Vertinant korupciją kaip kliūtį verslui veikti Lietuvoje, pastebėtina, kad lyginant su pasaulio valstybėmis, rizika verslui susidurti su kyšio reikalavimu Lietuvoje yra žema. Rizikingumą vertinančiame tyrime Lietuvai skirti 24 rizikingumo balai iš 100 ir 27 vieta tarp 194 vertinamų valstybių, t. y. 1 rizikingumo balu mažiau nei praėjusiais metais⁹. Europos Sąjungos valstybių kontekste Lietuvos vertinimas vidutiniškas. Valstybei skirta 14 vieta, o valstybės rizikingumas įvertintas kaip 3 balais žemesnis nei Europos Sąjungos narių vidutinis dydis. Siekiant patekti tarp dešimties kyšininkavimo požiūriu mažiausiai rizikingų valstybių, Lietuvos rizikingumo įvertis turėtų tapti per pusę mažesnis¹⁰. Vertinant rezultatus regione, atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos rizikingumas yra 9 balais žemesnis nei Lenkijos (34 balai), 6 balais žemesnis nei Latvijos (31 balas), bet 10 balų didesnis nei Estijos (15 balų).

Taigi 2020 m. Lietuvos tarptautiniuose vertinimuose stebimi pozityvūs ženklai. Šalis ryškėja kaip viena iš antikorupcinio požiūriu mažiau rizikingų valstybių regione – Lietuvos antikorupcinė aplinka yra vertinama pozityviau nei Latvijos ir Lenkijos. Visgi norint pasiekti Estijos bei kitų Europos Sąjungos valstybių lyderių pozicijas, reikalingas reikšmingas kokybinis antikorupcinės aplinkos

pokytis. Kuriant tvarią antikorupcinę aplinką, svarbu užtikrinti skaidrumo ir atskaitomybės principų įgyvendinimą sprendimų priėmimo procesuose. Nemažiau svarbu skatinti vadovų atsakomybę už savo sričių antikorupcinės aplinkos kūrimą, mažinti viešojo sektoriaus fragmentiškumą atveriant kuo daugiau valstybės valdomų duomenų bei stiprinti visuomenės nepakantumą korupcijai.

ANTIKORUPCINĖ APLINKA LIETUVOJE

KRIMINOGENINĖ SITUACIJA

2020 m. užregistruota apie 2 proc. daugiau nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams negu 2019 m. (atitinkamai 525 ir 516)¹¹, bet vertinant penkerių metų laikotarpyje stebima tokių veikų skaičiaus mažėjimo tendencija (nuo 2016 m. sumažėjo trečdaliu¹²).

Pastebėtina, kad pokytis nėra tolygus kalbant apie skirtingas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas. 2020 m. sumažėjo (apie 18 proc.) užregistruotų papirkimo atvejų – 227 (2019 m. – 276). Jau keletą metų iš eilės ryškiausias mažėjimas (apie 27 proc.) fiksuojamas tarp policijos užregistruotų papirkimo atvejų¹³. Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis 2014 m. policiją labiausiai korumpuota institucija Lietuvoje laikė 26 proc. gyventojų (t. y. kas ketvirtas respondentas), o 2020 m. – 11 proc. Taigi lyginant su 2014 m., 2020 m. policijos vertinimas pagerėjo triskart. Taip pat 2020 m. užfiksuota 10 proc. mažiau tarnybos pareigų neatlikimo atvejų – 36 (2019 m. – 40).

Priešingai, apie 56 proc. išaugo piktnaudžiavimo atvejų skaičius – 126, tai didžiausias rodiklis per pastaruosius penkerius metus¹⁴. Taip pat apie 13

8 Bertelsmanno fondo tyrime „Tvaraus valdymo rodikliai“ korupcijos prevencijos rodiklis 2014–2020 m. kasmet siekė 6 balus iš 10. Fondo tyrime „Transformacijos indeksas“ antikorupcinės politikos rodiklis 2012–2020 m. siekė 8 balus iš 10, prieiga internete: <https://www.bti-project.org/en/>

9 Trace International tyrime „Bribery Risk Matrix“ 2020 m. Lietuva įvardinta kaip valstybė, kurioje verslui susidurti su kyšio reikalavimu rizika yra žema. Lietuvai skirta 27 vieta tarp 194 vertinamų valstybių, prieiga internete: <https://www.traceinternational.org/trace-matrix>

10 Europos Sąjungoje dešimties kyšininkavimo požiūriu mažiausiai rizikingų valstybių vidurkis – 13 rizikingumo balų

11 Duomenys apie užregistruotas ir iširtas nusikalstamas veikas įstaigose, atliekančiose ikiteisminius tyrimus (Forma_1G-IT). Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Prieiga internete: https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8900&datasource=54947

12 2016 m. – 788.

13 2020 m. – 120, 2019 m. – 165, 2018 m. – 265.

14 2020 m. – 126, 2019 m. – 81, 2018 m. – 106, 2017 m. – 93, 2016 m. – 101.

proc. išaugo registruotų kyšininkavimo atvejų – 86 (2019 m. – 76). Registruotas prekybos poveikiu atvejų skaičius 2020 m. siekė 49, t. y. 14 proc. daugiau nei 2019 m., o lyginant su 2016 m. užregistruotas prekybos poveikiu atvejų skaičius padidėjo beveik du kartus¹⁵.

Nusikalstamumo statistikos analizė atskleidžia, kad papirkimas išlieka dažniausiai registruojama veika, bet papirkimo atvejų skaičius reikšmingai mažėja. Bendras nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams augimas 2020 m. labiausiai susijęs su nuosekliai augančiu prekybos poveikiu atvejų registravimu ir išaugusiu registruotu piktnaudžiavimo atvejų skaičiumi. Šie rodikliai indikuoja didėjančius teisėsaugos institucijų pajėgumus fiksuoti sisteminės korupcijos atvejus ir atskleisti sudėtingas korupcijos schemas.

SOCIOLOGINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI

STT inicijuojamo sociologinio antikorupcinės aplinkos stebėsenos tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ 2020 m. rezultatai¹⁶ atskleidė korupcijos masto, kaip mažėjančio, vertinimo tendenciją visuomenėje. Gyventojų, įmonių vadovų ir valstybės tarnautojų grupėse didesnė dalis respondentų teigė, kad korupcijos per pastaruosius penkerius metus sumažėjo, nei kad korupcijos mastas išaugo¹⁷. Optimistinė nuostata stiprėjo gyventojų ir valstybės tarnautojų grupėse, kur pozityvaus vertinimo dalis augo atitinkamai 8 proc. ir 5 proc., o įmonių vadovų grupėje 7 proc. didėjo dalis, mananti, kad korupcijos mastai išaugo.

Kalbant apie artimiausias prognozes, teigiamai vertinamos tolesnės korupcijos masto tendencijos valstybėje. Didesnė dalis gyventojų ir įmonių vadovų linkę manyti, kad per artimiausius trejus metus korupcijos mastai sumažės, nei kad išaugo, taip pat korupcijos masto mažėjimo tikisi trys ketvirtadaliai apklaustų valstybės tarnautojų. Lyginat su 2019 m. duomenimis, pozityvūs lūkesčiai stiprėjo gyventojų ir valstybės tarnautojų grupėse¹⁸.

Nepaisant pozityvių korupcijos masto pokyčio vertinimų, korupcija išlieka suvokiama kaip aktuali problema Lietuvoje. Korupciją kaip labai rimtą problemą valstybėje tarp kitų problemų 4-oje vietoje įvertino gyventojai ir valstybės tarnautojai¹⁹. Pastebėtina, kad valstybės tarnautojų grupėje korupcijos kaip labai rimtos problemos vertinimas išaugo 10 proc. Įmonių vadovų grupėje korupcija tarp kitų problemų Lietuvoje įvertinta 5-oje vietoje, ją kaip labai rimtą problemą vertino 30 proc. respondentų²⁰, o vertindami, ar korupcija yra kliūtis veikti verslui, taip nurodė du kartus mažiau – 15 proc. įmonių vadovų²¹.

Pastebėtina, kad korupcijos suvokimas nemažėja, mažėjant korupcinei patirčiai, o korupcijos paplitimo vertinimas nesiejamas su kasdiene gyventojų patirtimi. Europos Komisijos atlikta Europos Sąjungos valstybių gyventojų apklausa atskleidė, kad korupciją kaip paplitusią vertina net 92 proc. Lietuvos gyventojų²² ir tai vienas aukščiausių rodiklių tarp Europos Sąjungos valstybių. Savo ruožtu korupcijos poveikį asmeniniame gyvenime nurodė jaučiantys 26 proc. respondentų – šis rodiklis sutampa su Europos Sąjungos valstybių vidurkiu.

15 2020 m. – 49, 2019 m. – 43, 2018 m. – 53, 2017 m. – 32, 2016 m. – 25.

16 Duomenų rezultatams 2020 m. įtakos galėjo turėti dėl karantino situacijos pasikeitęs apklausos atlikimo būdas. Iki 2020 m. gyventojai buvo apklausiami tiesioginio interviu būdu respondentų namuose, 2020 m. – derinti gyventojų tiesioginio interviu ir apklausos telefonu metodai; iki 2020 m. dalis valstybės tarnautojų būdavo apklausiami tiesioginio interviu būdu, dalis – elektroninėmis priemonėmis, o dėl karantino situacijos 2020 m. apklausoje tarnautojai pildė internetines anketas, užtikrinant visišką atsakymų anonimiškumą.

17 Gyventojų, manančių, kad korupcijos mastai per penkerius metus mažėjo, dalis: 2020 m. – 33 proc., 2019 m. – 26 proc.; kad korupcijos mastai išaugo: 2020 m. – 19 proc., 2019 m. – 20 proc.

Įmonių vadovų, manančių, kad korupcijos mastai per penkerius metus mažėjo, dalis: 2020 m. – 39 proc., 2019 m. – 37 proc.; kad korupcijos mastai išaugo: 2020 m. – 19 proc., 2019 m. – 12 proc.

Valstybės tarnautojų, manančių, kad korupcijos mastai per penkerius metus mažėjo, dalis: 2020 m. – 77 proc., 2019 m. – 72 proc.; kad korupcijos mastai išaugo: 2020 m. – 2 proc., 2019 m. – 7 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

18 Gyventojų, manančių, kad korupcijos mastai mažės, dalis: 2020 m. – 32 proc., 2019 m. – 29 proc.; kad korupcijos mastai išaugo: 2020 m. – 14 proc., 2019 m. – 11 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

Įmonių vadovų, manančių, kad korupcijos mastai mažės, dalis: 2020 m. – 38 proc., 2019 m. – 35 proc.; kad korupcijos mastai išaugo: 2020 m. – 12 proc., 2019 m. – 5 proc.

Valstybės tarnautojų, manančių, kad korupcijos mastai mažės, dalis: 2020 m. – 75 proc., 2019 m. – 69 proc.; kad korupcijos mastai išaugo: 2020 m. ir 2019 m. – 2 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

19 Gyventojų grupėje 2020 m. – 35 proc., 2019 m. – 36 proc.; valstybės tarnautojų grupėje 2020 m. – 33 proc., 2019 m. – 23 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

20 2019 m. – 32 proc., 4-oje vietoje, „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

21 2019 m. – 13 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

22 Europos Komisijos apklausa „Specialus Eurobarometras 502: Korupcija“, 2020 m. Prieiga internete: <https://ec.europa.eu/comfrontoffice>

Tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, 2020 m. išlaikyta gyventojų tiesioginės korupcijos patirties mažėjimo tendencija – per pastaruosius 12 mėnesių kyši nurodė davę 9 proc. gyventojų, 2019 m. – 10 proc., 2018 m. – 12 proc., 2016 m. – 16 proc., 2014 m. – 24 proc. Pažanga matoma ir Europos Sąjungos valstybių kontekste: pagal susidūrimo su korupcija mastą, tarp 28 Europos Sąjungos valstybių narių Lietuva 2019 m. atsidūrė 19 vietoje, t. y. 9 valstybių rodiklis buvo aukštesnis (t. y. jose užfiksuotas didesnis susidūrimo su korupcija mastas), kai 2013 m. Lietuvos gyventojų, patyrusių korupciją, dalis buvo pati didžiausia Europos Sąjungoje²³. Verslo įmonių davusių kyši dalis reikšmingai nesikeitė ir 2020 m. siekė 4 proc.²⁴ Valstybės tarnautojai, davę kyši, sudarė 1 proc. respondentų²⁵, kyšis buvo siūlomas 6 proc. valstybės tarnautojų²⁶, o pripažino kyši ėmę – 0 proc. respondentų²⁷.

Sveikatos apsaugos sektorius išlieka sritimi, kurioje gyventojai dažniausiai susiduria su kyšio prievartavimo ir davimo rizika, bet šiame sektoriuje yra stebimas reikšmingas korupcinės patirties mažėjimas. Vertinant reikalus sveikatos priežiūros įstaigose tvarkiusių gyventojų patirtį, kyšio davimo rodikliai, lyginant su 2019 m., respublikinėse ligoninėse ir klinikose sumažėjo 12 proc., miestų ir rajonų ligoninėse – 4 proc.²⁸

Kalbant apie privataus sektoriaus antikorpucinę aplinką, gerėjančias tendencijas indikuoja ir tai, kad 5 proc. sumažėjo vadovų, sutinkančių, kad jų versle norint sutvarkyti reikalus dažnai tenka valstybės tarnautojams „primokėti“ – 2020 m. rodiklis siekė 8 proc. Visgi korupcija išlieka problema viešuosiuose pirkimuose, kur bent su viena neskaidrių pirkimų situacija susidūrė apie pusė pirkimuose dalyvaujančių apklaustų įmonių²⁹.

Vertinant korupcijos paplitimą viešajame sektoriuje, pastebėtina, kad 2020 m. nesikeitė valstybės tarnautojų dalis, mananti, kad jų darbovietėje korupcija yra paplitusi – taip mano kas penktas (21 proc.) tarnautojas. Atkreiptinas dėmesys, kad valstybės tarnautojų nuomone, labiausiai paplitusios korupcijos formos Lietuvoje yra politinių partijų narių protegavimas (61 proc.), giminių ir bičiulių protegavimas (54 proc.) ir palankių įstatymų, naudingų tam tikroms interesų grupėms, priėmimas (43 proc.), t. y. dominuoja su favoritizmu susijusios korupcijos formos. 2020 m. 40 proc. valstybės tarnautojų nurodė, kad jiems teko susidurti su situacija, kai politikai protegavo savo partijų narius, kad šie užimtų pareigas viešajame sektoriuje – šis skaičius lyginant su 2019 m. nesikeitė³⁰.

Taip pat identifikuojamos rizikos, susijusios su sprendimų priėmimo skaidrumu Lietuvoje. 2020 m. sprendimų priėmimo procesų atvirumo vertinimas išliko tokiam pačiam lygyje kaip anksčiau metais – sprendimų priėmimą atviru Lietuvoje laiko kas dešimtas gyventojas (9 proc.) ir vadovas (12 proc.), ir kas penktas valstybės tarnautojas (21 proc.). Analizuojant sprendimų priėmimo skaidrumą, atkreiptinas dėmesys, kad valstybės tarnautojų dalis, nurodžiusi, kad institucijai, kurioje dirba, teko patirti nacionalinio arba vietinio lygio politikų spaudimą, kurio tikslas buvo ne valstybiniai, bet politikų privatūs³¹ arba partiniai³² interesai, pastaruosius trejus metus reikšmingai nesikeitė.

Valstybės tarnautojai ir įmonių vadovai, girdėję apie situacijas, kuriose asmenys ar organizacijos siektų daryti įtaką sprendimų priėmimui ar teisės aktų leidybai, dažniausiai nurodė, kad įtaką buvo siekiama daryti tiek teisėtai, tiek neteisėtai

23 Europos Komisijos apklausa „Specialus Eurobarometras 502: Korupcija“, 2020 m. Prieiga internete: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice>

24 2019 m. – 5 proc., 2018 m. – 8 proc., 2016 m. – 5 proc., 2014 m. – 6 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

25 2019 m. – 2 proc., 2018 m. – 4 proc., 2016 m. – 6 proc., 2014 m. – 17 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

26 2019 m. – 6 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

27 2019 m. – 1 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

28 Tarp per penkerius metus reikalus respublikinėse ligoninėse ir klinikose tvarkiusių gyventojų kyšio davimo rodikliai: 2020 m. – 13 proc., 2019 m. – 25 proc.; miestų ir rajonų ligoninėse: 2020 m. – 10 proc., 2019 – 14 proc.; poliklinikose: 2020 m. – 4 proc., 2019 m. – 3 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

29 Tarp per penkerius metus viešuosiuose pirkimuose dalyvavusių apklaustų įmonių 44 proc. nurodė, kad teko susidurti su tiksliai apibotomis pirkimų specifikacijomis (14 proc. daugiau nei 2019 m.), 43 proc. susidūrė su situacija, kai sutartys sudaromos vis su tais pačiais tiekėjais, nors rinkoje yra potencialiai kitų tinkamų tiekėjų (14 proc. daugiau nei 2019 m.), 33 proc. įmonių bent kartą nedalyvavo konkurse, nes numanė, kad konkurso laimėtojas žinomas iš anksto (20 proc. daugiau nei 2019 m.), 33 proc. susidūrė su konkurenciją ribojančiais išankstiniais potencialių tiekėjų susitarimais (2019 m. – 30 proc., statistškai reikšmingo pokyčio neįvyko), 23 proc. manė, kad įmonės konkurentas laimėjo pirkimą padedant asmeniniams ryšiams (2019 m. – 19 proc., statistškai reikšmingo pokyčio neįvyko), 14 proc. – padedant politiniam spaudimui (2019 m. – 10 proc., statistškai reikšmingo pokyčio neįvyko), „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

30 2019 m. – 39 proc., 2018 m. – 34 proc., 2016 m. – 45 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

31 2020 m. – 17 proc., 2019 m. – 15 proc., 2018 m. – 19 proc., 2016 m. – 22 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

32 2020 m. – 14 proc., 2019 m. – 11 proc., 2018 m. – 16 proc., 2016 m. – 16 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

būdais³³. Respondentų nuomone, dažniausiai įtaką siekiama daryti statybos, farmacijos ir sveikatos apsaugos sektoriuose³⁴, tai dažniausiai daro registruoti lobistai, asociacijos ir įmonės. Lyginant su 2018 m., valstybės tarnautojų ir įmonių grupėje išaugo registruotų lobistų, o valstybės tarnautojų grupėje ir asociacijų, kaip siekiančių daryti įtaką, suvokimas³⁵. Tarp būdų, kuriais siekiama daryti įtaką, dažniausiai buvo įvardinti neoficialūs susitikimai, naudojimas pažintimis, o trečioje pozicijoje valstybės tarnautojų grupėje minėtas politinių kampanijų ar partijų rėmimas³⁶, įmonių vadovų grupėje – finansinio atlygio už palankų sprendimą pažadėjimas³⁷.

Silpną vietą vis dar išlieka visuomenės antikorupcinės nuostatos ir potencialas. Lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, Lietuvoje yra daugiau gyventojų, linkusių toleruoti korupcinį elgesį, o ypač toleruojamos dovanos viešojo sektoriaus atstovui siekiant asmeninės naudos³⁸. Korupcijos toleravimo indeksas Lietuvoje siekia 44 proc., ir nors šis rodiklis reikšmingai mažėja (2017 m. – 48 proc., 2013 m. – 71 proc.), bet išlieka 8 aukščiausias tarp Europos Sąjungos valstybių. Kartu atkreiptinas dėmesys į antikorupcinio sąmoningumo požiūriui neigiamą tendenciją – iki šiol mažėjusi gyventojų, manančių, kad kyšis padeda spręsti problemas, dalis, per praėjusius metus išaugo 10 proc. ir siekia 71 proc., įmonių vadovų grupėje šis rodiklis išaugo 8 proc. ir siekia

44 proc.³⁹ 2020 m. visuomenės dalis, nusiteikusi duoti kyšį, susiklosčius aplinkybėms, išlieka svari, bet stebimos nusiteikimo duoti kyšį mažėjimo tendencijos įmonių vadovų ir valstybės tarnautojų grupėse – 60 proc. gyventojų, 25 proc. įmonių vadovų, t. y. 11 proc. mažiau nei 2018 m., ir 15 proc. valstybės tarnautojų, t. y. 6 proc. mažiau nei 2018 m., nurodė, kad duotų kyšį susiklosčius aplinkybėms⁴⁰. Taip pat didėjo gyventojų pasiryžimas naudotis ryšiais: norėdami gauti viešąją paslaugą greičiau ar geriau, giminystės ryšiais pasinaudotų 8 proc. daugiau, naudingomis pažintimis 10 proc. daugiau nei 2019 m.; norėdami įsivardinti į viešąjį sektorių, giminystės ryšiais pasinaudotų 6 proc. daugiau, naudingomis pažintimis 7 proc. daugiau respondentų nei 2019 m.⁴¹

Vertinant antikorupcinį potencialą, pastebėtina, kad visuomenės dalis, nusiteikusi pranešti apie korupciją, išlieka nepakankama siekiant tvarios antikorupcinės aplinkos. Nors pusė gyventojų ir du iš trijų įmonių vadovų yra informuoti apie tai, kur galima kreiptis siekiant pranešti apie korupcijos atvejį⁴², tik vienas iš penkių gyventojų ir vienas iš keturių įmonių vadovų nurodė⁴³, kad praneštų apie korupciją. Tarp su korupcija susidūrusių respondentų apie ją pranešė dar mažesnė procentinė dalis: 5 proc. gyventojų ir 12 proc. įmonių vadovų⁴⁴. Pagal apie korupciją pranešusių gyventojų dalį Lietuva užima ketvirtą žemiausią vietą tarp Europos Sąjungos valstybių, kur

33 Valstybės tarnautojų grupės atsakymai: buvo siekiama daryti įtaką neteisėtu būdu – 17 proc., teisėtu būdu – 16 proc., tiek teisėtu, tiek neteisėtu būdu – 51 proc.; Įmonių vadovų grupės atsakymai: buvo siekiama daryti įtaką neteisėtu būdu – 23 proc., teisėtu būdu – 8 proc., tiek teisėtu, tiek neteisėtu būdu – 58 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

34 Valstybės tarnautojų tikslinės grupės atsakymai: statybos sektorius – 64 proc. (2018 m. – 58 proc.), farmacijos – 63 proc. (2018 m. – 72), sveikatos apsaugos – 53 proc. (2018 m. – 58 proc.); įmonių vadovų tikslinės grupės atsakymai: farmacijos sektorius – 57 proc. (2018 m. – 63), statybos – 55 proc. (2018 m. – 50 proc.), sveikatos apsaugos – 53 proc. (2018 m. – 54 proc.), „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

35 Valstybės tarnautojų tikslinės grupės atsakymai: registruoti lobistai – 53 proc. (2018 m. – 40 proc.), asociacijos – 52 proc. (2018 m. – 40 proc.), įmonės – 46 proc. (2018 m. – 46 proc.); įmonių vadovų tikslinės grupės atsakymai: registruoti lobistai – 52 proc. (2018 m. – 42 proc.), įmonės – 35 proc. (2018 m. – 39 proc.), asociacijos – 33 proc. (2018 m. – 29 proc.), „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

36 Dalyvaudami neoficialiuose susitikimuose – 66 proc. (2018 m. – 70 proc.), pasinaudodami pažintimis – 65 proc. (2018 m. – 58 proc.), paremdami politines partijas / kampanijas – 53 proc. (2018 m. – 50 proc.), „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

37 Pasinaudodami pažintimis – 59 proc. (2018 m. – 64 proc.), dalyvaudami neoficialiuose susitikimuose – 49 proc. (2018 m. – 52 proc.), pažadėdami finansinį atlygį už palankų sprendimą – 42 proc. (2018 m. – 51 proc.), „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

38 37 proc. respondentų yra priimtina dovanoti dovaną viešojo sektoriaus atstovui siekiant naudos, 31 proc. mano, kad priimtina padaryti paslaugą, 23 proc. – duoti pinigų. Atitinkamai Europos Sąjungoje vidutiniai dydžiai yra 23 proc., 23 proc. ir 16 proc., „Specialus Eurobarometras 502: Korupcija“, 2020 m.

39 „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

40 Gyventojų tikslinėje grupėje kyšį duotų 2020 m. – 18 proc. (2018 m. – 17 proc.), priklausomai nuo aplinkybių 2020 m. – 42 proc. (2018 m. – 40 proc.); įmonių vadovų tikslinėje grupėje kyšį duotų 2020 m. – 5 proc. (2018 m. – 11 proc.), priklausomai nuo aplinkybių 2020 m. – 20 proc. (2018 m. – 25 proc.); valstybės tarnautojų tikslinėje grupėje kyšį duotų 2020 m. – 1 proc. (2018 m. – 1 proc.), priklausomai nuo aplinkybių 2020 m. – 14 proc. (2018 m. – 20 proc.);

41 Norėdami gauti viešąją paslaugą greičiau / kokybiškiau, giminystės ryšiais pasinaudotų 31 proc., naudingomis pažintimis – 38 proc.; norėdami įsivardinti į viešąjį sektorių giminystės ryšiais pasinaudotų 33 proc.; naudingomis pažintimis – 36 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

42 Gyventojų tikslinėje grupėje: 2020 m. – 50 proc., 2019 m. – 48 proc.; įmonių vadovų tikslinėje grupėje: 2020 m. – 66 proc., 2019 m. – 61 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

43 Gyventojų tikslinėje grupėje: 2020 m. – 19 proc., 2019 m. – 22 proc.; įmonių vadovų grupėje: 2020 m. – 28 proc., 2019 m. – 31 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

44 „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

vidutiniškai apie korupciją pranešė 21 proc. su ja susidūrusių gyventojų⁴⁵. Valstybės tarnautojų grupėje antikorupcinės nuostatos ir potencialas stipresnis nei gyventojų ir verslo atstovų, bet reikšmingų pokyčių 2020 m. nestebima. Kaip ir ankstesniais metais, vienas iš keturių tarnautojų sutiko, kad kyšio davimas padeda spręsti problemas. Dauguma tarnautojų žino, kur galėtų pranešti apie korupciją (88 proc.), bet realus antikorupcinis potencialas neauga ir išliko kaip ir 2019 m.: apie korupciją praneštų kas antras tarnautojas (53 proc.), o tarp su korupcija susidūrusių – apie tai teigė pranešę vienas iš penkių (21 proc.) valstybės tarnautojų.

Kaip pagrindinės nepranešimą apie korupciją pateisinančios priežastys 2020 m. tarp gyventojų ir įmonių vadovų išliko baimė nukentėti pranešus, taip pat – netikėjimas, kad pranešus asmenys bus nuteisti, ir įsitikinimas, kad visi žino apie korupciją, bet nepraneša⁴⁶. Pastebėtina, kad lyginant su 2019 m., įmonių vadovų grupėje 5 proc. išaugo dalis, mananti, kad apie korupciją visi žino, bet niekas nepraneša. Valstybės tarnautojų grupėje tarp pagrindinių nepranešimą pateisinančių priežasčių 2020 m. pirmoji tapo abejonė, ar stebimas atvejis yra korupcinis, nes rodiklis per metus išaugo 8 proc. Likusios priežastys, kaip ir kitose grupėse, buvo įsitikinimas, kad pranešėjai patys nukentčia skaudžiausiai, ir abejonė, kad korumpuoti asmenys bus nubausti⁴⁷.

TARPTAUTINIS PAPIRKINĖJIMAS

Lietuvai 2017 m. ratifikavus Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) Konvenciją dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius, pradėta informuotumo apie tarptautinį papirkimą ir jo masto stebėseną.

Darytina prielaida, kad valstybės tarnautojai nepakankamai įvertina papirkėjimo rizikos tarptautiniuose verslo sandoriuose kaip realios, kadangi informuotumo apie šias rizikas lygis išlieka nepakankamai aukštas. Valstybės tarnautojų informuotumas apie tarptautinio papirkėjimo rizikas 2020 m. nesikeitė – apie rizikas nurodė girdėję 21 proc., apie priemones kovojant su šiuo reiškiniu – 22 proc. respondentų. Situaciją, kai Lietuvos verslininkas paperka užsienio valstybės tarnautoją ar pareigūną, siekdamas naudoti savo verslui, kaip paplitusią vertina 13 proc. valstybės tarnautojų, tačiau visgi dauguma respondentų paplitimo masto įvertinti negalėjo (76 proc.). Tiesioginės patirties su tarptautiniu papirkėjimu, kai užsienio verslininkas siūlė kyšį, per pastaruosius metus apklausoje dalyvavę valstybės tarnautojai neturėjo.

Įmonių vadovų grupėje apie tarptautinio papirkėjimo rizikas nurodė girdėję 27 proc. respondentų, ir tokia pati dalis, t. y. 9 proc. daugiau nei 2019 m., nurodė girdėję apie priemones kovojant su šiuo reiškiniu. 2020 m. taip pat reikšmingai išaugo gyventojų, girdėjusių apie tarptautinio papirkėjimo rizikas (išaugo 10 proc., siekia 25 proc.) ir apie Lietuvos vykdomas kovas su tarptautiniu papirkėjimu priemones (išaugo 7 proc., siekia 17 proc.), dalis. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad patikimai įvertinti, ar pastaruoju atveju stebima tam tikra tendencija, bus galima tik ilgesnėje perspektyvoje⁴⁸.

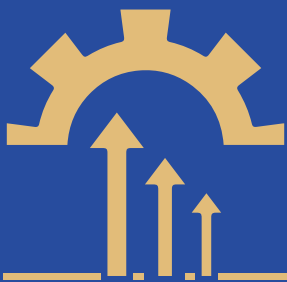
45 „Specialus Eurobarometras 502: Korupcija“, 2020 m. Prieiga internete: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice>

46 Pagrindinės trys priežastys, pateisinančios nepranešimą apie korupcinį įvykį, gyventojų grupėje: tie, kas praneša, galų gale nukentčia skaudžiausiai – 50 proc. (2019 m. – 52 proc.), nėra prasmės pranešti, nes su tuo susijusių asmenų niekas nenuteistų – 43 proc. (2019 m. 46 proc.), visi žino apie šiuos atvejus, bet niekas nepraneša – 33 proc. (2019 m. – 33 proc.).

Pagrindinės trys priežastys, pateisinančios nepranešimą apie korupcinį įvykį, įmonių vadovų grupėje: tie, kas praneša, galų gale nukentčia skaudžiausiai – 51 proc. (2019 m. – 47 proc.), nėra prasmės pranešti, nes su tuo susijusių asmenų niekas nenuteistų – 43 proc. (2019 m. 46 proc.), visi žino apie šiuos atvejus, bet niekas nepraneša – 34 proc. (2019 m. – 29 proc.), „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

47 Pagrindinės trys priežastys, pateisinančios nepranešimą apie korupcinį įvykį, valstybės tarnautojų grupėje: nėra įsitikinę, kad tai yra korupcijos atvejis – 44 proc. (2019 m. – 36 proc.); tie, kas praneša, galų gale nukentčia skaudžiausiai – 39 proc. (2019 m. – 36 proc.), , nėra prasmės pranešti, nes su tuo susijusių asmenų niekas nenuteistų – 28 proc. (2019 m. 25 proc.), „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

48 Gyventojų informuotumas apie papirkėjimo rizikas tarptautiniuose verslo sandoriuose kasmet keičiasi itin netolygiai, t. y. 2018 m. – 20 proc., 2019 m. – 15 proc., 2020 m. – 25 proc., „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

DIDŽIAUSI IŠŠŪKIAI KURIANT ANTIKORUPCINĘ APLINKĄ LIETUVOJE

Tai, ką šiuo metu skaitote – netipinė metinės veiklos ataskaitos sudėtinė dalis. Joje nėra apžvelgiami STT 2020 m. atlikti darbai, pasiekti rezultatai ar 2020 m. nulemti kitų metų Tarnybos planai. Ši dalis skirta atkreipti aukščiausių valstybės valdžios institucijų, už atskiras sritis atsakingų politiką formuojančių institucijų ir visuomenės dėmesį į svarbiausias sritis ir jose pasireiškiančius / išliekančius korupcijai atsparios aplinkos Lietuvoje kūrimo kliuvinius, esminius klausimus, kuriuos išsprendus būtų galima tikėtis esminio proveržio skaidrumo link.

Priežastys, kodėl ji teikiama būtent dabar, apibendrinant 2020 m.:

2020 m. surinkti duomenys apie pirmojo šiuo metu galiojančios Nacionalinės kovos su korupcija programos įgyvendinimo etapo – 2015–2019 m. Tarpinstitucinio veiklos plano – rezultatus. Juos apibendrinus ir sugretinus su kitais STT turimais duomenimis, matyti, kad:

- teigiami pokyčiai vyksta, tačiau jie – nepakankami;
- stagnuoja Lietuvos KSI: 2015–2019 m., t. y. aptariamo Tarpinstitucinio veiklos plano galiojimo laikotarpiu, Lietuvos KSI įvertis pakilo tik vienu balu ir 2020 m. siekė 60 balų (laikotarpio pradžioje išsikeltas tikslas – 65 balai 2019 m.);
- antikorpucinės priemonės dažnai yra pavienės, nesuderintos, įstaigose įgyvendinamos formaliai ir paviršutiniškai;
- trūksta viešojo sektoriaus subjektų (ypač – jų vadovų) įsitraukimo, lyderystės ir atsakomybės už korupcijai atsparios aplinkos, kaip sudėtinės organizacijos kultūros dalies, kūrimą;
- pasigendama sisteminio požiūrio į atitinkamą sritį arba procesą, kuriame būtina darni kelių institucijų sąveika – akivaizdus valstybės ir vietos savivaldos institucijų veikimo fragmentiškumas.

2020 m. priėmus visiškai naują Strateginio valdymo įstatymą, kilo naujas iššūkis – parengti Nacionalinę korupcijos prevencijos darbotvarkę. Kad

šis planavimo dokumentas būtų kokybiškai kitoks ir sudarytų prielaidas esminiam proveržiui kuriant korupcijai atsparią aplinką, prieš pradėdant jį rengti būtina aiškiai įsivardyti (1) kur esame, (2) sritis, kuriose norime esminių pokyčių, ir (3) kryptis, kuriomis veiksime tų pokyčių siekdami.

2020 m. išsiskyrė COVID-19 pandemijos – tiek paties susirgimo, tiek ir jo nulemtais socialiais ir ekonominiais sukrėtimais – sąlygotais iššūkiams – pastarieji išryškino egzistuojančias viešojo sektoriaus silpnybes ir grėsmes skaidrumui, tačiau kartu parodė ir tam tikras stiprybes bei galimybes jį skaidrinti.

2020 m. – taip pat ir rinkimų metai, kas kartu reiškia ir būtinybę apibendrinti, atsakingai įvertinti vieną ketverių metų etapą ir atsakingai pasirošti naujam bei jį pradėti išsikėlus korupcijos paplitimo mažinimo ir skaidrumo didinimo linkme nukreiptus tikslus, kurie atitiktų tarptautiniame antikorpuciniame diskurse paplitusį įrodymais grįstos (antikorpucinės) politikos standartą.

Toliau šioje dalyje teikiami STT veiklos rezultatai ir (pa)stebėjimais grindžiami teiginiai apie pagrindines korupcijai atsparios aplinkos kūrimo kliūtis ir, atitinkamai, siūlomi šios srities prioritetai. Jie pateikiami susistemintai, susiejant su 10 svarbiausių, korupcijos požiūriu jautriausių sričių, kurių pokyčiai, tikimės, esmingai prisidėtų prie visos valstybės skaidrinimo.

1 sritis

TEISĖS VIRŠENYBĖS UŽTIKRINIMAS

Kiekvienas viešajame sektoriuje priimamas korupcijos požiūriu jautrus sprendimas – nuo sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą ar imtis ginti viešąjį interesą iki sprendimo suteikti viešąją ar administracinę paslaugą ar atsisakyti tai padaryti – potencialiai gali atsidurti teisme, kurio sprendimas gali užtvirtinti ir įprasminti arba, priešingai, padaryti beprasmes visas antikorporucines pastangas.

Dėl šios priežasties teismų ir apskritai teisinės sistemos skaidrinimas ir jos atsparumo korupcijai didinimas turi esminę reikšmę tiek korupcijos kontrolei, tiek ir apskritai teisės viršenybės užtikrinimui, teisinio nihilizmo išgyvendinimui. Atitinkamai, svarbiausi šios srities darbai turėtų būti nukreipti į šių problemų sprendimą:

Teismai ir teismų sistema.

- Mažai atspari korupcijai aplinka teismuose, trūksta sisteminio ir kompleksinio požiūrio / veiksmų plano korupcijai atsparios aplinkos kūrimui teismų sistemoje.
- Mažai veiksmingas teisėjų ir teismų darbuotojų viešųjų ir privačių interesų derinimo ir interesų konfliktų valdymo mechanizmas.

Baudžiamasis persekiojimas.

- Ilgai trunkantis, sudėtingas ir didelių sąnaudų reikalaujantis baudžiamasis persekiojimas.
- Maksimaliai užkeltas įrodymų pakankamumo standartas bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų.
- Sankcijų (įskaitant finansines) adekvatumo nebuvimas jas skiriant ir užtikrinant vykdymą.

Viešojo intereso gynimas ir valstybės tarnautojų atsakomybė.

- Mažai veiksmingas viešojo intereso gynimas.
- Galimybė valstybės tarnautojams, priėmusiems neteisėtus sprendimus, išvengti atsakomybės ir žalos atlyginimo.

Laisvosios teisinės profesijos – advokatai, notariai, antstoliai.

- Neužtikrinamas atitinkamų profesijų atstovų ir bendruomenių / savivaldos atsparumas korupcijai.
- Tolerancija nederamam profesijos atstovų elgesiui.

- Dalyvavimas korupcinėse schemose ir korupcijos „sklaida“ į kitas antikorporuciniu požiūriu kritines valstybės sistemas – pavyzdžiui, teismų sistemą.

2 sritis

POLITINĖ SISTEMA IR TEISĖKŪRA

Teisėkūros procesų ir apskritai politinės sistemos apsauga nuo korupcinių rizikų yra būtina demokratijos veikimo, piliečių pasitikėjimo savo valstybe ir – kraštutiniu atveju – pasiryžimo ją ginti sąlyga. Todėl veiksminga korupcijos kontrolė yra neatsiejama nuo nacionalinio saugumo užtikrinimo.

Nors padėtis Lietuvoje nėra tokia grėsminga, kad galėtume kalbėti apie grubiausią ir destruktiviausią korupcijos formą – valstybės užvaldymu (angl. *state capture*) įvardijamą reiškinį – politinę sistemą ir demokratijos veikimą šalyje būtina nuolatos stiprinti ir saugoti nuo korupcinių grėsmių, pastangas nukreipiant, visų pirma, šiomis kryptimis:

Nacionalinis saugumas.

- Rengiant ir įgyvendinant Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymą, Nacionalinio saugumo strategiją ir kitus planavimo dokumentus, kuriant nacionalinio saugumo užtikrinimo sistemą, atkreiptinas dėmesys į itin tamprų ryšį tarp korupcijos ir nacionalinio saugumo: korupcija vertintina kaip grėsmė nacionaliniam saugumui, o kova su korupcija – kaip nacionalinio saugumo užtikrinimo būtina sąlyga ir sudėtinė dalis.

Teisėkūra.

- Didelė neformalios / neoficialios / neteisėtos interesų grupių įtakos valstybės valdymui ir teisėkūrai visose valstybės veiklos srityse rizika.

Lobizmas.

- Didelė nedeclaruoto lobizmo rizika.
- Galimybė neatskleisti tikrųjų siūlomų ar priimamų politinių, valstybės valdymo ir viešojo administravimo sprendimų iniciatorių.
- Politikų, valstybės pareigūnų ir tarnautojų vengimas viešinti bendravimą ir ryšius su interesų grupėmis.

Savivalda.

- Demokratijos veikimo stoka.
- Mažai veiksminga ir neefektyvi antikorupcinė veikla didžiojoje dalyje savivaldybių, antikorupcinė veikla savivaldoje tik formali.

Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimas.

- Dažnai kontroliuojama tik „baltoji“ / oficialiai pateikiama politinių partijų ir politinių kampanijų buhalterija, o į pilkąją zoną patenkantys, su paslėpta politine reklama arba kitomis (neleistinos) paramos formomis susiję reiškiniai lieka už egzistuojančios kontrolės sistemos ribų.
- Lyderystės ir proaktyvumo stoka užtikrinant Baudžiamojo kodekso pakeitimų, kuriais kriminalizuotas neteisėtas politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimas, realų taikymą.

3 sritis

INSTITUCINĖ SĄRANGA

Viena svarbiausių prielaidų korupcijai ir kartu vienas didžiausių kliuvinių siekiant pažangos kuriant korupcijai atsparią aplinką – valstybės institucijų bendradarbiavimo, sąveikos ir atsakomybės už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą stoka, kitaip tariant – valstybės fragmentiškumas. Dėl šios priežasties būtina tobulinti valstybės institucinę sąrangą, t. y. spręsti šias problemas:

Antikorupcinio sąmoningumo / atsakomybės už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą / supratimo apie antikorupcinės veiklos teikiamą naudą stoka viešajame sektoriuje – problemos, kurias siekiama spręsti naujos redakcijos Korupcijos prevencijos įstatymo projektu Nr. XIII-P-5042.

Viešųjų ir privačių interesų konfliktų valdymas.

- Išlieka viešųjų ir privačių interesų konfliktų rizika.
- Viešajame sektoriuje trūksta proaktyvumo kontroliuojant ir valdant viešųjų ir privačių interesų konfliktus.

Nepotizmas.

- Mažai ir neefektyviai valdoma nepotizmo rizika.
- Valstybės ir savivaldybių įstaigose ir įmonėse trūksta nepotizmo rizikos valdymo ir interesų konfliktų prevencijos priemonių.

Lyderystės ir aktyvumo stoka atstovaujant Lietuvą tarptautinėje erdvėje (pavyzdžiui, EBPO)

antikorupcijos klausimais ir didinant Lietuvos pasiektų rezultatų bei nusiteikimo tolesnei pažangai žinomumą.

Informacinių išteklių konsolidavimo trūkumas.

- Neužtikrinamas sklandus keitimasis institucijų valdomais duomenimis, kad būtų išvengta informacijos fragmentiškumo valstybėje.

4 sritis

VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ IR VALSTYBĖS PINIGŲ FONDŲ IŠLAIDOS

Dėl korupcijos ir / arba neūkiškumo viešuosiuose pirkimuose ir kituose procesuose, per kuriuos išleidžiamos valstybės biudžeto ir kitų valstybės ar savivaldybių piniginių fondų lėšos, prarandamos sumos, kurios (jei būtų apsaugotos nuo tokio žalingo naudojimo) leistų iš esmės pakelti teikiamų viešųjų paslaugų kokybę ir sumažinti socialinę atskirtį, o kartu – ir nusivylimo valstybe jausmą visuomenėje. Dėl šios priežasties kaip prioritetines spręstinas problemas įvardytume:

Viešieji pirkimai.

- Rizikos veiksniai dar pirkimų iniciavimo stadijoje. Galimai perteklinių prekių, paslaugų ar darbų pirkimai. Apibendrintų duomenų apie poreikius, turimus išteklius ir jų optimalų panaudojimą nebuvimas.
- Centralizavimo ir profesionalumo stoka. Trūksta viešųjų pirkimų specialistų, turinčių įgūdžių ir kompetencijų tinkamai vykdyti viešuosius pirkimus.
- Tobulintinos viešiesiems pirkimams naudojamos informacinės sistemos. Ne visa viešųjų pirkimų informacija ir dokumentai pateikiami tinkamai, t. y. skaitmeniniu atviru formatu, ir laiku.
- Didelė „vieno tiekėjo“ viešųjų pirkimų dalis. Didelis vidaus sandorių savivaldybėse skaičius. Susitarimai tarp viešųjų pirkimų dalyvių.
- Nepatikimi tiekėjai. Tiekėjų neįtraukimas į nepatikimų tiekėjų sąrašą, ypač tais atvejais, kai tarp perkančiosios organizacijos (jos darbuotojų) ir tiekėjo yra susiklostę ilgalaikiai ir / ar neformalūs ryšiai.
- Mažai kontroliuojami viešieji ir privatūs interesai viešųjų pirkimų srityje.

- (Asmeninės) atsakomybės už viešųjų pirkimų pažeidimus nebuvimas (problema dėl teismų sprendimų viešųjų pirkimų pažeidimų pagal Administracinių nusižengimų kodeksą bylose).

Socialinė apsauga ir nesąžiningas jai skirtų išmokų bei kitų paramos formų skyrimas / gavimas.

Ūkiškumo ir investicijų pagrįstumo kaštų-naudos analizės požiūriu stoka, sąlygų pritaikymas sūriems grupiniams interesams.

5 sritis

VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ IR VALSTYBĖS PINIGŲ FONDŲ PAJAMOS

Išliekanti šešėlio problema, priežasties ir pasekmės ryšiais glaudžiai susijusi ne tik su valstybės biudžeto lėšų nesurinkimu, tačiau ir su korupcija.

Mokesčių administravimas. Maksimalus mokesčių administravimo tikslais gaunamų duomenų panaudojimas kitais, įskaitant nusikalstamų veikų atskleidimą, tikslais.

Pernelyg paplitęs grynųjų pinigų naudojimas net ir stambiais sandoriais, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto įsigijimui.

6 sritis

VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ TURTO VALDYMAS

Iš esmės tos pačios priežastys, kaip kalbant apie valstybės ir savivaldybių piniginių fondų surinkimą ir panaudojimą, turėtų tapti rimta paskata peržiūrėti ir kitų formų (visų pirma, nekilnojamojo) valstybės ir savivaldybių turto naudojimą. Siektina, kad Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo principas, jog šis turtas valdomas taip, kad duotų didžiausią naudą visuomenei, taptų realybe. Šiuo tikslu būtina atkreipti dėmesį į šiuos probleminius aspektus:

Valstybės ir savivaldybių nekilnojamojo turto valdymas, naudojimas, perleidimas.

- Išlieka galimybė neskaidriam valstybės nekilnojamojo turto panaudojimui.
- Neinventorizuotas visas valstybės ir savivaldybių valdomas turtas.

Išskirtinai paminėtina valstybinės žemės, naudojamos nekilnojamojo turto plėtrai, nuomos be aukciono ir atlyginimo valstybei problema.

Valstybės ir savivaldybių investicijos, užtikrinant pusiausvyrą tarp viešojo ir privataus sektoriaus atstovų įnešamo turto vertės ir įgyjamų teisių bei pareigų.

- Laisvųjų ekonominių zonų (LEZ) veikla.
- Įvairios viešojo ir privataus sektorių partnerystės (angl. Public-private partnership, PPP) projektų teisinės formos (bendradarbiavimo, jungtinės veiklos ir pan. sutartys), kuriomis galimai bandoma apeiti konkurencingesnes procedūras.

7 sritis

(VALSTYBĖS TURIMŲ) DUOMENŲ NAUDOJIMAS IR ATVĖRIMAS

Valstybės informaciniai išteklių – taip pat valstybės turto (jį suvokiant plačiai) rūšis, todėl ir jų naudojimui taikytinas jau minėtas didžiausio visuomeninio gėrio gavimo iš valstybės turto principas. Kad to būtų pasiekta, būtina atkreipti dėmesį į šias tendencijas:

Įvairios iniciatyvos, kuriomis siekiama apriboti duomenų atvirumą, panaudojimą ir prieigą prie jų:

- Lyderystės ir principingumo balansuojant asmens duomenų apsaugos ir korupcijai atsparios aplinkos kūrimo interesus stoka.
- Itin kritiškai vertintinos iniciatyvos, kuriomis siekiama apmokestinti ir tokiu būdu apriboti valstybės institucijų, įskaitant teisėsaugos, naudojimąsi valstybės registru ir informacinių sistemų duomenimis.
- Dažnai duomenų pateikimo ir gavimo būdas nėra tinkamas platesnei skirtingų duomenų analitikai, todėl net ir atvertų duomenų panaudojimo galimybės išlieka ribotos.

Valdymo procesų skaitmenizavimas ir duomenų atvirumas – tobulintini. 2019 m. EBPO tyrime „Atvirų, naudingų ir pakartotinai panaudojamų duomenų indeksas“ Lietuva buvo įvertinta kaip mažiausiai duomenų atvėrime pažengusi EBPO valstybė⁴⁹, o Europos Komisijos inicijuotame tyrime „Atvirų duomenų branda“ Lietuva įvertinta 24 vietoje tarp 28 vertintų valstybių – šalis priskirta prie valstybių-pasekėjų grupės⁵⁰.

Trūksta kryptingos informacinių išteklių valdymo strategijos. Investuojama į vis naujų sistemų kūrimą, prieš tai maksimaliai neišnaudojus jau esančiose sistemose turimų duomenų ir jų integracijos galimybių, kas lemia valstybės valdymo fragmentiškumą.

8 sritis VERSLO PRIEŽIŪRA

Viena vertus korupcijai atspari verslo priežiūra – tai skaidri ir konkurencinga verslo aplinka, palanki, visų pirma, sąžiningam verslui. Kita vertus – tai ir socialiai atsakingas verslas, kuris veikia kaip įtraukios visuomenės sudėtinė dalis ir jos klestėjimo pagrindas, o ne vidinis „priešas“, skurdinantis tiek valstybę, tiek ir visuomenę. Dėl šių priešasčių prie prioritetinių viešojo sektoriaus tobulinimo darbų priskirtinas problemų, susijusių su verslo priežiūra, sprendimas:

Korupcijos rizikos veiksniai, išliekantys verslo priežiūrą vykdančių institucijų veikloje:

- Pasaulio ekonomikos forumo reitinge „Pasaulio konkurencingumo ataskaita, 2019“ valdžios reguliavimų našta Lietuvoje yra įvertinta kaip didesnė nei kaimyninėse valstybėse⁵¹.
- Sistemiskai nevertinama, kokių priežiūros funkcijų, atsižvelgiant į rizikas, reikia, kurios priežiūros funkcijos yra perteklinės, kokios yra prioritetinės priežiūros sritys ir funkcijos, koks vykdomos priežiūros efektyvumas.
- Ūkio subjektų atranka tikrinimams ne visuomet skaidri.
- Ūkio subjektų priežiūra ne visais atvejais vykdoma vadovaujantis rizikos vertinimo principais.

- Ne visos priežiūros institucijos įsodiegosios rizikos nustatymo sistemas ar mechanizmus.

Iki šiol neišspręsta korupcijos privačiame sektoriuje problema. Atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, matyti, kad ne visi privataus sektoriaus subjektai gali būti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų subjektai. Siūlytina svarstyti galimybes kriminalizuoti korupciją privačiame sektoriuje, siekiant, kad Lietuvos teisinis reguliavimas derėtų su tarptautiniais standartais, bei pabrėžiant kovos su korupcija svarbą ne tik viešajame, bet ir privačiame sektoriuje.

Išliekanti smulkiojo kyšininkavimo problema verslo subjektų priežiūros srityje.

9 sritis (NE VALSTYBINIO) TURTO IR JO JUDĖJIMO „INVENTORIZACIJA“

Tinkamai neapskaitytas, neteisėtai, o galimai – ir nusikalstamais būdais įgytas turtas su korupcija yra susijęs nevienareikšmiai saitais – toks turtas gali būti ir dažnai yra tiek korupcijos rezultatas, tiek ir prielaida korupcinio pobūdžio veikoms: šioms veikoms (ypatingai – stambaus masto) daryti reikalingos neapskaitytos / „šešėlinės“ lėšos. Dėl šių priešasčių neapskaityto, galimai neteisėtai valstybėje ir tarpvalstybiu lygiu cirkuliuojančio turto aptikimas ir, esant pagrindui, viso ar dalies jo paėmimas / sugrąžinimas valstybei yra neatšiejamas nuo korupcijai atsparios aplinkos kūrimo. Šis korupcijos ir šešėlio ryšys diktuoja tokius prioritetus:

Naujai priimtas Civilinio turto konfiskavimo įstatymas kol kas nėra aktyviai taikomas ir neduoda rezultatų, kurių lūkesčius turėjo visuomenė.

Lyderystės stoka sprendžiant problemas, susijusias su pinigų plovimu ir teroristų finansavimo prevencijos sistemos veikimu – tai nepalankiai atsispindi tiek Europos Tarybos komiteto dėl priemonių,

49 Lietuvos indekso įvertis siekė 0,35 balus iš 1 galimo, EBPO vidurkis – 0,6. Prieiga internete: <http://www.oecd.org/governance/digital-government/ourdata-index-policy-paper-2020.pdf>

50 Prieiga internete: <https://ivpk.lrv.lt/lt/naujienuos/ivertinta-europos-sajungos-saliu-duomenu-atverimo-pazanga-1>

51 Valdžios reguliavimų našta Lietuvoje įvertinta 38 balais (85 vieta iš 141), Latvijoje 42,5 balo (67 vieta), Estijoje 52 balais (22 vieta). Prieiga internete: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2019/>

nukreiptų kovai su pinigų plovimu bei teroristų finansavimu (MONEYVAL), tiek ir, pavyzdžiui, EBPO vertinimuose, o sistemos veikimo trūkumai sukuria palankias sąlygas ne tik pinigų plovimui, bet ir korupcijai.

Galutinių naudos gavėjų registras, kuriame visos juridinių asmenų akcininkų grandinės turėtų baigtis galutiniais naudos gavėjais – fiziniais asmenimis, *vis dar neegzistuoja*.

10 sritis

VISUOMENĖ: PASIRYŽIMAS NETOLERUOTI – NEDUOTI IR PRANEŠTI

Visuomenės – viešojo sektoriaus darbuotojų, verslo, jaunimo ir tiesiog Lietuvos gyventojų – informuotumas apie korupcijos reiškinių, jo žalą ir galimybes jį paveikti bei atitinkama pilietinė pozicija yra būtina sąlyga pažangai korupcijai atsparios aplinkos kūrimo srityje. Nes priešingu atveju susidaro užburtas ratas: nesant pažangos, didėja visuomenės nusivylimas ir menksta pasiryžimas aktyviai netoleruoti korupcijos, o nesant tokio nusiteikimo, mažėja pažangos tikimybė. Būtent tokio įstrigimo grėsmė yra itin aktuali dabar, kai, viena vertus, nėra pasiekta pakankamos pažangos, kita vertus, stebime visuomenės antikorpucij-

nio potencialo mažėjimą, mažėjantį pasitikėjimą valstybe ir jos institucijomis, galiausiai – bendrą netikrumą dėl ateities ir negatyvias nuotaikas. Tai lemia būtinybę susitelkti ties tokiais iššūkiais:

Menkas verslo įsitraukimas į antikorpucinę veiklą.

Žiniasklaida.

- Aiškios politikos nebuvimas ir lyderystės stoka siekiant žiniasklaidos sektoriaus skaidrumo ir įsitraukimo į antikorpucinę veiklą, atskirai išskiriant regioninės ir vietinės žiniasklaidos problemą.

Antikorpucinis piliečių sąmoningumas ir jo ugdymas.

Nepakankamas Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos įsitraukimas į antikorpucinio švietimo ir visuomenės antikorpucinio sąmoningumo ugdymo plėtojimą / intensyvinimą.

Pranešėjų apsauga.

- 2017 m. priimtas Pranešėjų apsaugos įstatymas. Reguliavimas sąlyginai naujas, o jo taikymo praktika nesusiklosčiusi.
- Visuomenės nusiteikimas pranešti apie korupciją yra nedidelis.

Išliekanti smulkiojo kyšininkavimo problema.

- Nors gyventojų korupcinė patirtis mažėja, tam tikrose srityse (visų pirma – sveikatos apsaugos) smulkusis kyšininkavimas išlieka problema.
- Nėra problemos „šeimininko“.

MITAI IR FAKTAI

Sėkmingai kovai su korupcija, tuo užsiimančioms institucijoms, būtina visuomenės parama ir pasitikėjimas. Ir priešingai, neturint visuomenės palaikymo, o dar blogiau, turint neigiamą visuomenės nusistatymą, institucijai kovoti su korupcija gali būti sunku ar net neįmanoma. Specialiųjų tyrimų tarnyba, vertindama visuomenės vaidmenį kovoje su korupcija ir siekdama jos didesnio palaikymo, paramos ir pasitikėjimo, nuolat įvairiais kanalais ir formomis skelbia apie savo veiklos rezultatus. Nežiūrint į tai, kartais dėl tikslios informacijos trūkumo, o kartais ir dėl atskirų asmenų ar jų grupių, siekiančių savų interesų, aktyvios veiklos, STT veiklą bandoma sumenkinti, kuriant tikrovės neatitinkančius mitus.

Jausdami atsakomybę už tai, kad Tarnybos veiklą palaikantys ir ja pasitikintys Lietuvos piliečiai turėtų daugiau informacijos, argumentų ir jais remdamiesi patys galėtų pasidaryti išvadas, kur yra tiesa, šioje Ataskaitos dalyje Jums pateiksime pagal atskiras temas, kitaip dar vadinamus „mitus“, susistemintus skaičius, konkrečius Tarnybos veiklos rezultatus, situacijų aprašymus bei kitus duomenis.

1 mitas

STT BYLOS „SUBLIŪKŠTA“

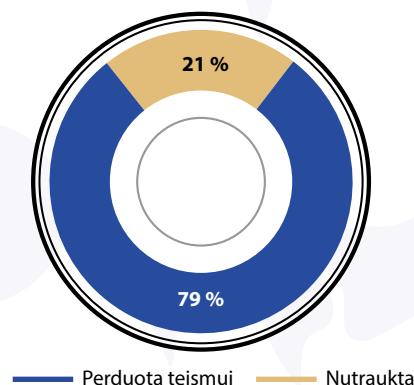
79 PROC. BAIGTŲ BYLŲ PERDUOTA TEISMUI

2018–2020 m. STT baigė 95 bylas, kurios buvo pradėtos STT kriminalinės žvalgybos pareigūnams nustačius nusikalstamos veikos požymius, iš jų 75, t. y. 79 proc., STT tirtų bylų yra perduota teismui. Šis rodiklis gerėja kasmet: 2018 m. – 72 proc., 2019 m. – 77 proc., 2020 m. – 91 proc. Be to, per trejus metus teismui perduotos 37 STT tirtos bylos, pradėtos gavus asmens pranešimą apie galimai padarytą nusikalstamą veiką.

Ikiteisminio tyrimo pabaiga yra paskutinė ikiteisminio tyrimo stadija, kurios metu prokuroras, įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamo-

jo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, arba nustatęs aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, dėl to priima atitinkamą sprendimą – bylą perduoti teismui arba nutraukti ikiteisminį tyrimą.

1 pav. Baigtų ikiteisminių tyrimų pasiskirstymas 2018–2020 m.

IKITEISMINIO TYRIMO TIKROJI PASKIRTIS NE TIK PASIEKTI, KAD ASMUO BŪTŲ NUTEISTAS

Ikiteisminio tyrimo nutraukimas visuomenėje neretai vertinamas neigiamai, apie nutrauktą tyrimą galvojama kaip apie ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų ar prokurorų darbo broką, manoma, kad teisėsaugos institucijos nesugebėjo atskleisti nusikalstamos veikos. Tačiau ikiteisminio tyrimo nutraukimas pats savaime negali būti vertinamas nei teigiamai, nei neigiamai, kadangi nutraukimą gali lemti įvairūs objektyvūs veiksniai, pavyzdžiui: kaltininkas atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ar nesurenkama pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo ir pan.

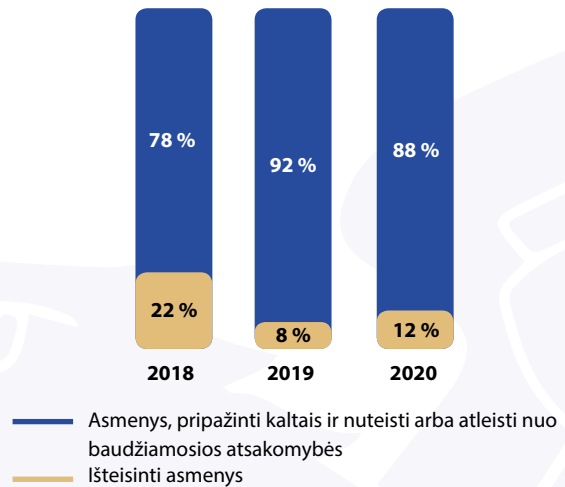
Baudžiamąjį proceso kodekso paskirtis įpareigoja visas teisėsaugos institucijas (ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnus, prokurorus, teisėjus) tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų ne tik teisingai nubaustas, taip pat užtikrinti, kad niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Nutraukiant ikiteisminį tyrimą svarbiausia, kad ikiteisminis tyrimas bet koku atveju būtų nutrauktas tik tada, kai yra kruopščiai ištiriamos visos reikšmingos aplinkybės ir įsitikinama, kad egzistuoja pagrindai, kuriems esant galima ir būtina nutraukti ikiteisminį tyrimą.

85 PROC. ASMENŲ TEISMAI PRIPAŽINO KALTAIS

2018–2020 m. teismai⁵² išnagrinėję STT perduotas bylas 214 asmenų, t. y. 85 proc., pripažino kaltais – 185 (86 proc. pripažintų kaltais) nuteisė dėl padarytų nusikalstamų veikų, 29 (14 proc. pripažintų kaltais) atleido nuo baudžiamosios atsakomybės⁵³. Pažymėtina, kad per trejus metus buvo išteisinta apie 15 proc. asmenų. Pasak užsienio ekspertų, 10-15 proc. išteisinamųjų nuosprendžių sudėtingose korupcijos bylose yra „normalu“, t. y. toks rodiklio dydis Vakarų valstybėse laikomas toleruotinu.

2020 m. teismai išnagrinėjo 56 STT perduotas bylas, iš kurių 48-iose priėmė apkaltinamuosius nuosprendžius, 3-jose priėmė sprendimą atleisti

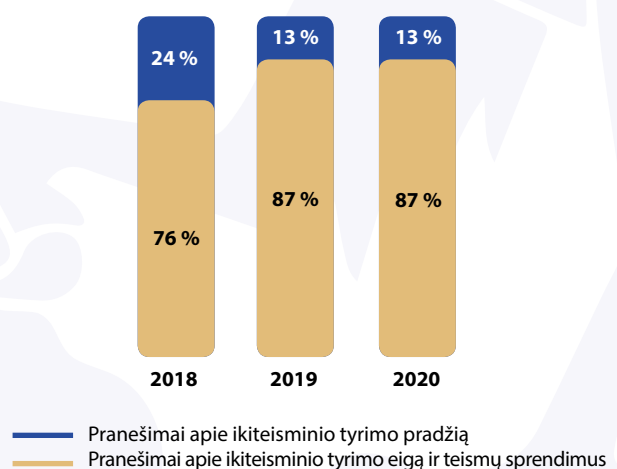
2 pav. Pirmos ir aukštesnės instancijos teismų sprendimai asmenims

asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės, ir tik 5-iose bylose asmenis išteisino.

STT, siekdama objektyviai ir nešališkai informuoti visuomenę apie veiklos rezultatus, nuolat praneša ne tik apie pradėtus ikiteisminius tyrimus ir pareikštus įtarimus asmenims, bet ir apie ikiteisminių tyrimų baigtį, bylų perdavimą teismui nagrinėjimui ir teismų priimtus sprendimus. Kartais viešoje erdvėje formuojama nuomonė, kad STT bylos yra tik garsiai pradedamos, o apie tai, kuo jos pasibaigė visuomenė neinformuojama ir taip sukuriama regimybė, kad STT bylos „subliūkšta“. Tačiau statistika rodo, kad STT kur kas dažniau

3 pav. STT pranešimai apie ikiteisminių tyrimus

52 Pirmos ir aukštesnės instancijos teismų sprendimai, pakeitę žemesnės instancijos teismų sprendimus.

53 Pavyzdžiui, laidavimas, kuris reiškia, kad nusikalstama veika buvo padaryta, bet asmuo dėl nusikaltimo prisipažino, bet teismas, atsižvelgdamas į visas aplinkybes, neskyrė jam bausmės.

informuoja visuomenę apie bylų eigą ir jų rezultatus nei apie tyrimų pradžią. Pavyzdžiui, 2020 m. STT 87 proc. pranešimų žiniasklaidai buvo apie bylų eigą ir rezultatus, o 13 proc. – apie tyrimų pradžią, atitinkamai 2019 m. – 87 proc. ir 13 proc., 2018 m. – 76 proc. ir 24 proc.

2 mitas

STT VYKDOMA KRIMINALINĖ ŽVALGYBA NEKONTROLIUOJAMA

STT VYKDOMOS KRIMINALINĖS ŽVALGYBOS KONTROLĖ – DAUGIAPAKOPĖ

Sisteminio požiūriu, taip pat apimančiu ir žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo aspektą, kriminalinės žvalgybos kontrolės sistemą sudaro išorės ir vidaus kontrolė:

IŠORĖS KONTROLĖ

- Parlamentinė kontrolė – Seimo Kriminalinės žvalgybos parlamentinės kontrolės komisija, Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas;
- Vyriausybės kontrolė;
- Kriminalinės žvalgybos veiksmų kontrolė – prokuratūra ir teismai;
- Kriminalinės žvalgybos finansavimo kontrolė – Valstybės kontrolė.

VIDAUS KONTROLĖ

Kriminalinės žvalgybos vidaus kontrolės sistema nustatoma kriminalinės žvalgybos subjektų pagrindinių institucijų vidaus teisės aktais. STT vidaus kontrolės sistema apima kompleksą priemonių:

- hierarchiniu lygiu – aukštesnių pagal rangą pareigūnų kontrolė pavaldžių pareigūnų vykdomos veiklos atžvilgiu, t. y. kriminalinės žvalgybos pareigūnų veiksmus tiesiogiai kontroliuoja jų tiesioginiai padalinių vadovai bei betarpiškai – kriminalinės žvalgybos subjektų, Centrinės tyrimų valdybos, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio valdybų vadovai;
- struktūriniu lygiu – sukurta organizacinė struktūra, užtikrinanti centralizuotą vykdomos kriminalinės žvalgybos veiklos koordinavimą, stebėseną ir kontrolę – įsteigtas kriminalinės

žvalgybos stebėsenos ir kontrolės padalinys – Tyrimų koordinavimo valdyba;

- nešališku / decentralizuotu lygiu – STT padalinių ir (ar) darbuotojų, tiesiogiai nevykdančių kriminalinės žvalgybos, tačiau turinčių įgalinimus atlikti kriminalinės žvalgybos veiklos stebėseną ir vertinimą, kontrolę, t. y. STT Saugumo skyrius, tikrinimo komisijos, vidaus auditas, atskiri įgalioti pareigūnai ir pan.

Tokia kontrolės sistema užtikrina STT vykdomos kriminalinės žvalgybos veiklos išankstinę, einamąją ir paskesniąją kontrolę, t. y. vertinant planuojamų atlikti veiksmų pagrįstumą dar prieš juos atliekant, vykdant nuolatinę stebėseną, koordinavimą bei vertinimus kriminalinės žvalgybos vykdymo metu ir atliekant kompleksinius, tikslinius (planuotus ir netikėtus) patikrinimus, kurių periodiškumas (kartą per mėnesį, ketvirtį, metus), forma (paskiriamas pareigūnas ar sudaroma komisija) ir taktika priklauso tiek nuo kontroliuojamos kriminalinės žvalgybos srities, tiek nuo aplinkybių, kurias būtina iširti.

STT VYKDOMOS KRIMINALINĖS ŽVALGYBOS TEISINIAI PAGRINDAI

Kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai ir priemonės, kuriais gali būti apribojamas asmenų privatumas, yra griežtai reglamentuoti. Kriminalinės žvalgybos informacija renkama taikant tik Kriminalinės žvalgybos įstatyme (toliau – KŽĮ) nustatytus informacijos rinkimo būdus ir priemones, esant to paties įstatymo 6 straipsnyje numatytiems pagrindams. Kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai ir priemonės, kuriais gali būti apribojamas asmenų privatumas (KŽĮ 9-15 straipsniai), yra tiksliai ir aiškiai reglamentuoti KŽĮ (pagrindai, sankcionavimo tvarka, sankcionuojantys subjektai, taikymo terminai bei tvarka), Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Generalinio prokuroro įsakymais ir kriminalinės žvalgybos pagrindinių institucijų vidaus teisės aktais, kuriuose, atsižvelgiant į aukščiau minėtus teisės aktus, nustatytos detalios informacijos rinkimo organizacinės procedūros ir kontrolė.

STT VYKDOMOS KRIMINALINĖS ŽVALGYBOS TERMINAI

Pasigirsta nuomonių, kad STT atliekami kriminalinės žvalgybos tyrimai gali trukti ir dešimt metų. Tai

visiška netiesa. Kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo laikas griežtai ribotas. Vadovaujantis KŽĮ, informacijos rinkimas – sankcionuoti kriminalinės žvalgybos veiksmai, kuriais apribojamas asmenų privatumas, gali būti atliekami ne ilgiau nei teismo sankcijoje nustatytą laiką. Informacijos rinkimas gali būti pratęsiamas (paprastai ne ilgesniam nei 3 mėn. laikotarpiui), tačiau kai kurie informacijos rinkimo būdai, pavyzdžiui, sekimas, negali būti sankcionuojamas (pratęsiamas / atliekamas) ilgiau kaip 12 mėnesių. Informacijos rinkimas – techninių priemonių naudojimas specialia tvarka, slapta pašto siuntų ir jų dokumentų apžiūra, pašto siuntų kontrolė ir paėmimas, susirašinėjimo ir kitokio susižinojimo slapta kontrolė, negali trukti ilgiau nei 12 mėnesių, išskyrus atvejus, kai kriminalinės žvalgybos tyrimas atliekamas dėl turimos informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų ar sunkų nusikaltimą arba kai yra kriminalinės žvalgybos tyrimo pagrindų, numatytų KŽĮ 8 straipsnio 1 dalies 2, 3 ir 4 punktuose. Šiais atvejais informacijos rinkimas ilgiau nei 12 mėnesių gali būti atliekamas tik generalinio prokuroro ar jo įgalioto Generalinės prokuratūros prokuroro teikimu sankcionavus apygardos teismo pirminkui. Nustačius, kad gauta informacija apie kriminalinės žvalgybos objektą nepasitvirtino, informacijos rinkimas sustabdomas. Jeigu kriminalinės žvalgybos tyrimo metu nustatomi nusikalstamos veikos požymiai ir pradedamas ikiteisminis tyrimas, kriminalinės žvalgybos tyrimas dėl tos nusikalstamos veikos sustabdomas.

PROKURATŪROS IR TEISMŲ VAIDMUO KONTROLIUOJANT STT VYKDOMĄ KRIMINALINĘ ŽVALGYBĄ

Atskirai aptartinas prokuratūros ir teismo vaidmuo kontroliuojant STT vykdomą kriminalinę žvalgybą. Renkant kriminalinės žvalgybos informaciją, prokurorai kriminalinės žvalgybos subjektų veiklą koordinuoja ir jų veiklos teisėtumą kontroliuoja rengdami motyvuotus teikimus, gaudami informaciją apie veiksmų eigą ir rezultatus bei nagrinėdami asmenų skundus dėl galimai pažeistų žmogaus teisių ir laisvių atliekant kriminalinės žvalgybos veiksmus. Atliekant kriminalinės žvalgybos tyrimą ir iškilus būtinybei taikyti žmogaus teises ir laisves ribojančius veiksmus, kriminalinės žvalgybos pareigūnai, prieš tai aptarę esamą situaciją su savo tiesioginiais vadovais ir gavę jų pritarimą, kreipiasi į specialius įgaliojimus turintį prokurorą, kuriam pateikia susipažinti turimą su

rinktą informaciją. Prokuroras tik susipažinęs su pateiktais duomenimis ir tik įvertinęs juos bei nusprendęs, kad jų pakanka būtinumui apriboti asmens teises ir laisves pagrįsti, surašo motyvuotą teikimą teismui. Labai svarbu pažymėti, kad pagal įstatymus kriminalinės žvalgybos veiksmus kontroliuoja aukštesnes pareigas einantys prokurorai ir teisėjai, nei prokurorai ir teisėjai, kontroliuojantys ikiteisminių tyrimų veiksmus.

Svarbu pažymėti daugiaetapį teismų vaidmenį kontroliuojant vykdomą kriminalinę žvalgybą. Teismas kriminalinės žvalgybos metu asmens privatumą varžančius veiksmus kontroliuoja ir vertina mažiausiai trimis etapais:

- 1) informacijos rinkimo metu sankcionuodamas, t. y. leisdamas arba neleisdamas atlikti kriminalinės žvalgybos veiksmus – kai yra vertinamas teisinis ir faktinis tokių veiksmų atlikimo pagrindas;
- 2) baudžiamojo proceso metu nagrinėdamas baudžiamąsias bylas, kuriose, greta kitų įrodymų, pateikiami ir kriminalinės žvalgybos metu gauti duomenys – šiuo atveju dar kartą vertinamas tokių duomenų ryšys, gavimo aplinkybės ir teisėtumas, veiksmų proporcingumas;
- 3) nagrinėdamas civilines ar administracines bylas, kai asmenys skundžiasi dėl jiems galimai padarytos žalos, kitų neigiamų teisinių pasekmių, atsisakymo supažindinti su apie asmenį turima informacija ir pan.

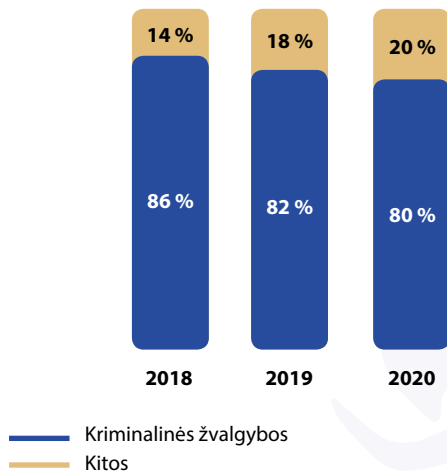
Svarbu paminėti, kad STT pagal įstatymą apie kriminalinės žvalgybos tyrimų rezultatus, kai informacija nepasitvirtina, informuoja veiksmus sankcionavusį teisėją ir teikimą teismui surašiusį prokurorą. Taip pat STT teikia Generalinei prokuratūrai nustatytos formos pusmečio ir metines kriminalinės žvalgybos ataskaitas, kuriose pateikiami ir statistiniai duomenys apie informacijos apie privatų asmens gyvenimą sunaikinimą tais atvejais, kai asmenų atžvilgiu taikius kriminalinės žvalgybos veiksmus, informacija nepasitvirtino.

KRIMINALINĖ ŽVALGYBOS PAGRĮSTUMAS IR VEIKSMINGUMAS

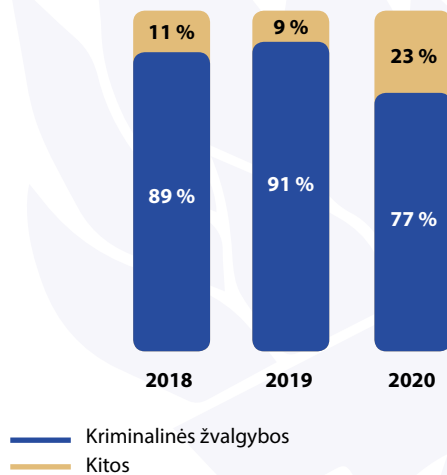
STT vykdytos kriminalinės žvalgybos pagrįstumą ir veiksmingumą parodo nustatytų nusikalstamų veikų, kaltinamų ir teismo nuteistų asmenų skaičius.

2018–2020 m. 83 proc. visų galimai įvykdytų korupcinių nusikalstamų veikų buvo nustatytos

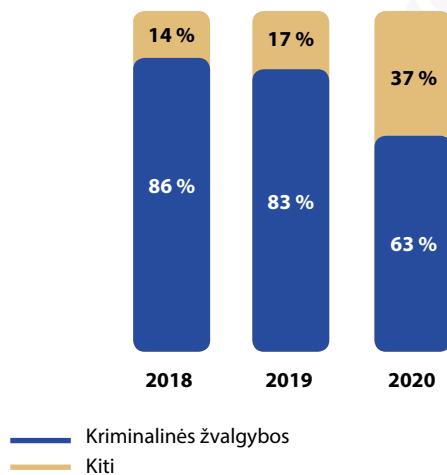
4 pav. Nustatytų nusikalstamų veikų skaičiaus pokyčiai (pagal duomenų gavimo būdą)

5 pav. Teismui perduotos nusikalstamos veikos (procentais)

6 pav. Kaltinamųjų skaičiaus pokyčiai (pagal duomenų gavimo šaltinį)

ikiteisminiuose tyrimuose, pradėtuose gavus duomenų kriminalinės žvalgybos metu (4 pav.).

2018–2020 m. 87 proc. visų teismui perduotų nusikalstamų veikų buvo nustatytos ikiteisminiuose tyrimuose, pradėtuose gavus duomenų kriminalinės žvalgybos metu (5 pav.).

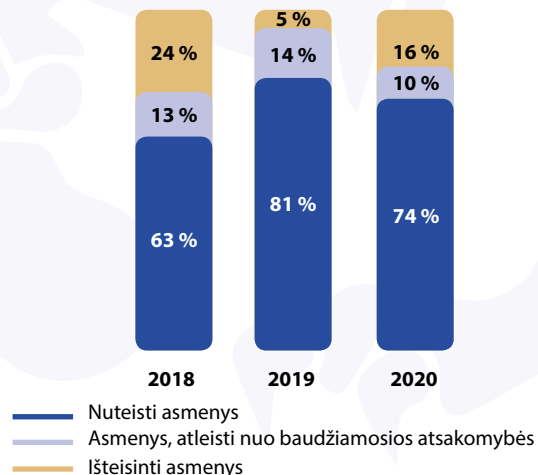
2018–2020 m. 78 proc. kaltinamųjų baigtuose ikiteisminiuose tyrimuose sudarė tie, kurių galimai padarytos nusikalstamos veikos buvo nustatytos gavus duomenų kriminalinės žvalgybos metu (6 pav.).

2018–2020 m. iš visų teisiamųjų asmenų, kurių nusikalstamos veikos buvo nustatytos ikiteisminiuose tyrimuose, pradėtuose gavus duomenų kriminalinės žvalgybos metu, 73 proc. nuteista, 12 proc. atleista nuo baudžiamosios atsakomybės (pripažinta, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, tačiau atsižvelgiant į tam tikras aplinkybes, nuspręsta neskirti bausmės) ir 15 proc. išteisinta (7 pav.).

Duomenys rodo, kad didžioji dalis asmenų teismo pripažinti kaltais, įvertinus STT kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis, pripažinus juos pagrįstais ir teisėtais.

Remiantis tuo, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad šiuo metu kriminalinė žvalgyba yra ne tik būtina, bet ir efektyvi valstybės kovos su nusikalstamumu priemonė, leidžianti veiksmingai ir teisėtai vykdyti ypatingu latentišku pasižyminčių korupcinių nusikaltimų atskleidimą bei nusikaltimus padariusių asmenų baudžiamąjį persekiojimą, tuo pat metu neleidžiant kilti didelei žalai valstybei.

7 pav. Teismų sprendimų dėl asmenų, kurie buvo teisiamieji, skaičiaus pokyčiai

3 mitas STT – „UŽSAKYMŲ STALAS“

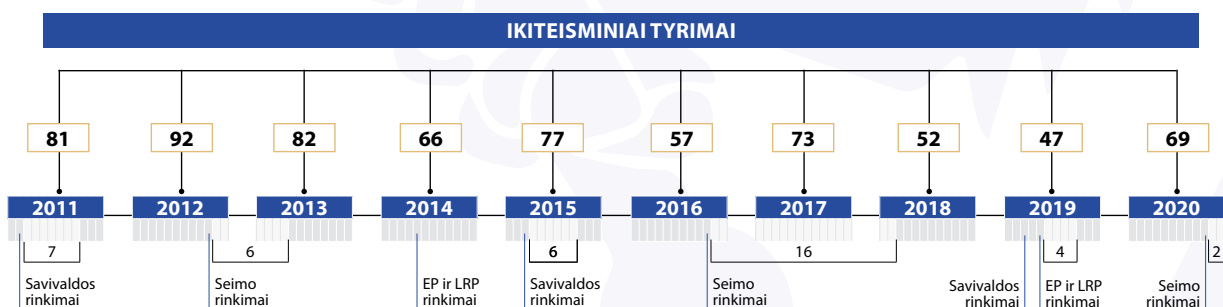
STT yra nepriklausoma, depolitizuota, savarankiška institucija. Jos pareigūnų nepriklausomumą, visų pirma, apibrėžia Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 25 straipsnis. Toks antikorupcinės institucijos modelis tarptautinėje erdvėje yra pripažįstamas kaip vienas iš sektinų pavyzdžių⁵⁴. Atskirų šalių steigiamos iniciatyvos taip pat pabrėžia, jog be kitų faktorių, nepriklausomumas yra vienas iš esminių pamatų, padedančių kovoje su korupcija⁵⁵. Europos antikorupcijos tinklas ir Europos partneriai prieš korupciją pažymi⁵⁶, jog depolitizavimas neturi būti formalus, deklaratyvus ir turi atspindėti tikrąją šio principo paskirtį, todėl būtina skirti depolitizavimą *de jure* ir *de facto*. Valstybinėms institucijoms ir įstaigoms ar jų tarnautojams, politinėms partijoms, nevyriausybinėms organizacijoms ir judėjimams, visuomenės informavimo priemonėms, kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims draudžiama kištis į (ar kitaip daryti poveikį) STT vykdomą veiklą. Neteisėtas suinteresuotų asmenų įtakos darymas keltų pavojų ir riziką STT nešališkumui, neutralumui, vientisai strategijai ir kompetencijai kovoje su korupcija bei būtų traktuojamas kaip nusikalstama veika. Pažymėtina, kad STT nedalyvauja politiniuose procesuose ir nevykdo politinių užsakymų, t. y. nėra nei teisiųjų, nei politinių, nei faktinių galimybių STT „pateikti“ politinį užsakymą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo konkrečioms asmenims. STT pareigūnams taip pat įstatymiškai draudžiama būti politinių partijų ar

politinių organizacijų nariais, dalyvauti politinėje veikloje. Nėra tyrimų, kuriuose būtų nustatyta, ar net įtarta, kad STT būtų padarytas atitinkamas poveikis. Tarnyba remiasi tik procesinėmis taisyklėmis ir faktiniais duomenimis. Nepaisant to, kokia yra politinė ar kitokia situacija šalyje, STT tyrimus pradeda nevertindama įtariamųjų asmenų politinio priklausomumo. Pažymėtina, kad per dešimt metų (t. y. nuo 2011 m. iki 2020 m. imtinai) vyko dešimt rinkimų (8 pav.), ir jeigu metus (t. y. 12 mėnesių, kurie pažymėti tamsiai pilkai) iki bet kokių nurodytuoju laikotarpiu vykusių rinkimų STT nepradėtų tyrimo, tai vos trečdalis laiko (t. y. 41 mėnuo, kurie pažymėti šviesiai pilkai) būtų vertinamas kaip nepolitizuotas. Todėl tarp dažnai objektyviai egzistuojančių laikotarpių, susijusių su rinkimais, ir STT ikiteisminių tyrimų nėra koreliacinio ryšio.

STT VIENA IŠ FUNKCIJŲ – BAUDŽIAMOJO PROCESO METU IŠAIŠKINTI IR ATSKLEISTI KORUPCINIO POBŪDŽIO NUSIKALSTAMAS VEIKAS IR JAS PADARIUSIUS ASMENIS, NEPRIKLAUSOMAI NUO JŲ PADĖTIES VISUOMENĖJE

STT ikiteisminio tyrimo pradžia nėra nukreipiamą prieš konkrečius asmenis ar asmenų grupę, t. y. ikiteisminis tyrimas yra skirtas atitinkamoms aplinkybėms išsiaiškinti ir pradedamas tik Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka ir pagrindais. Baudžiamojo proceso paskirtis nepriklauso nuo to, kokie asmenys galimai padarė nusikalstamas veikas, todėl Tarnyba neskirsto asmenų

8 pav. STT ikiteisminių tyrimų skaičius rinkiminiais ir kitais laikotarpiais

54 Pavyzdžiui, prieiga internete: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/best-practices-in-the-fight-against-corruption.html>

55 Prieiga internete: <https://www.u4.no/publications/centralised-versus-decentralised-anti-corruption-institutions.pdf>

56 Prieiga internete: https://www.epac-eacn.org/downloads/recommendations/doc_view/1-anti-corruption-authority-standards

ar jų grupių į palankius ar nepalankius, nevertina jų padėties ar rango valstybėje. STT vykdo teisės aktuose nustatytų nusikalstamų veikų išaiškinimą ir tyrimą, nepaisant to, kokie asmenys dalyvauja atitinkamose schemose. Pažymėtina, kad baudžiamajame procese yra svarbi visa nusikaltimo sudėtis, o ne atskiri jos elementai. Ikiteisminis tyrimas dažniausiai yra pradamas ne prieš konkretų asmenį, o įvykio, galimai nusikalstamo proceso, aplinkybėms nustatyti ir išsiaiškinti. Tokiu atveju įtarimai konkrečioms asmenims yra ikiteisminio tyrimo pasekmė, bet ne priežastis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pabrėžęs, kad pagal Baudžiamojo proceso kodekso 2 straipsnį, 171 straipsnio 1 dalį ikiteisminis tyrimas turi būti pradamas esant bent minimaliam pagrindui manyti, kad buvo padaryta nusikalstama veika. STT neišskiria absoliučiai jokios asmenų grupės, vykdant kriminalinę žvalgybą ar baudžiamąjį persekiojimą, kaip ir vykdant kitas Tarnybos funkcijas – antikorupcinę švietimą, korupcijos prevenciją ar analitinę veiklą.

4 mitas

STT RENGIA ASMENŲ „JUODUOSIUS SĄRAŠUS“

STT INFORMACIJOS APIE ASMENIS PATEIKIMAS – VIENA IŠ KORUPCIJOS PREVENCIJOS PRIEMONIŲ

Informacijos apie asmenį pateikimas neretai įvardijamas kaip „STT pažymos“, „juodieji sąrašai“ ir panašiomis neteisinėmis, o kartais ir klaidinančiomis sąvokomis, todėl dažnai yra siejamas su klaidingomis interpretacijomis, nesusiipratimais, net sąmokslu teorijomis. STT atliekamas informacijos apie asmenis, siekiančius eiti ar einančius pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, pateikimas – tai prevencinė priemonė, kuri vykdoma Korupcijos prevencijos įstatymo nustatyta tvarka. Vienas pagrindinių šios prevencinės priemonės tikslų yra suteikti sprendimų priėmėjams galimybę įvertinti asmens tinkamumą eiti siekiamas pareigas, su juo susijusias korupcijos rizikas ir imtis atitinkamų rizikos valdymo priemonių. STT praktikoje savo iniciatyva informacijos apie asmenis nerenka ir neteikia. Tik gavusi asmenį į pareigas skiriančio subjekto pra-

šymą pateikti informaciją apie asmenį, pradeda informacijos rinkimo procedūrą. STT surenka ir pateikia informaciją tik apie tą asmenį, dėl kurio gavo į pareigas skiriančio subjekto prašymą.

STT APIE PRETENDENTĄ Į PAREIGAS PATEIKIA OBJEKTYVIĄ INFORMACIJĄ

Korupcijos prevencijos įstatymas įtvirtina baigtinį teiktinos informacijos sąrašą, kuris negali būti aiškinamas plečiamai arba siaurinamas STT nuožūra. STT renka ir asmenį į pareigas skiriančiam subjektui pateikia tik Korupcijos prevencijos įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje nurodytą informaciją, kurią surenka iš registru ir kitų valstybės tvarkomų informacinių sistemų bei kurią gauna iš kitų institucijų, atsakingų už tam tikros kategorijos informacijos tvarkymą (tai informacija apie asmens teistumą, administracinius, drausminius, mokestinius pažeidimus, procesinį statusą baudžiamosiose bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų ir pan.). Į pareigas skiriančiam subjektui apie asmenį gali būti pateikta ir įslaptinta informacija, tačiau ne bet kokia, o tik apie asmens rengiamas, daromas ar padarytas nusikalstamas veikas. Su įslaptinta informacija gali susipažinti tik asmenį į pareigas skiriantis subjektas, turintis leidimą dirbti su įslaptinta informacija.

SPRENDIMAS DĖL ASMENS TINKAMUMO – SKIRIANČIOJO AR PASKYRUSIOJO SUBJEKTO PASIRINKIMAS

Nuomonė, kad STT teikiama informacija apie asmenį yra STT „pritarimas“ arba „nepritarimas“ pasitarajam užimti siekiamas pareigas, yra klaidinga. STT informacijos nevertina, jokių rekomendacijų ar nuomonės neteikia. Gavęs informaciją, sprendimą skirti ar neskirti asmenį į pareigas gali priimti tik skiriantys subjektas. Pateikta informacija negali būti perduodama tretiesiems asmenims ar panaudojama kitiems neteisėtiems tikslams. Tokios informacijos perdavimas tretiesiems asmenims galimas tik išimtiniais, teisės aktų numatytais atvejais – pavyzdžiui, jei, kilus ginčui, bylą nagrinėjantis teismas pareikalautų pateikti jam tokią medžiagą. Asmuo, kurio atžvilgiu priimtas nepalankus sprendimas, privalo būti supažindinamas su apie jį pateikta neįslaptinta informacija bei turi teisę tokį sprendimą skusti teismui įstatymu nustatyta tvarka.

5 mitas STT STENGIASI ĮBAUGINTI SULAIKYDAMA ASMENIS

LAIKINO SULAIKYO TEISINIAI PAGRINDAI

STT, kaip ikiteisminio tyrimo įstaiga, atlikdama ikiteisminį tyrimą, asmenis laikinai sulaiko tik esant Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnyje nustatytiems atvejams ir sąlygoms. STT, atsižvelgdama į tai, kad asmens laikinas sulaikymas yra susijęs su asmens laisvės ribojimu, kuri yra saugoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos, asmenį sulaiiko tik tais atvejais, jeigu asmuo yra užkluptas darant nusikalstamą veiką ar tuoj po jos padarymo, arba tik išimtiniais atvejais, esant bent vienam iš trijų suėmimo pagrindų:

- 1) kai yra duomenų, kad jis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo;
- 2) trukdys procesui;
- 3) kai manoma, kad asmuo toliau darys nusikaltimus.

STT LAIKINĄ SULAIKYMĄ TAIKO 3 KARTUS REČIAU NEI VIDUTINIŠKAI VISOS TEISĖSAUGOS INSTITUCIJOS, SULAIKYO MASTAI MAŽĖJA

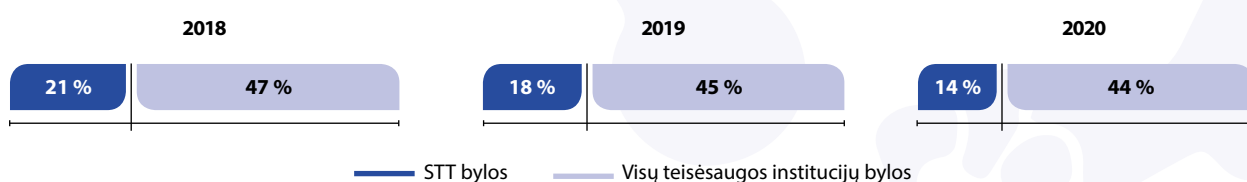
Remiantis Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos duomenimis, nustatyta, kad 2020 m. (valstybės mastu, iš viso) 35 582 bylose, kuriose buvo įtariamųjų, vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsniu, laikinas sulaikymas buvo taikytas 15 712 bylų, t. y. 44 proc. bylų. STT bylose – iš 57 bylų – 8-iose, t. y. 14 proc. bylų. Atitinkamai 2019 m. valstybės mastu – iš 38 227 bylų 17 373-jose, STT – iš 76 bylų 14-oje, t. y. 18 proc. bylų, o 2018 m. valstybės mastu – iš 41 388 bylų 19 552-jose, STT – iš 76 bylų 16-oje, t. y. 21 proc. bylų.

Vertinant žemiau pateiktus skaičius, galima teigti, kad STT laikiną sulaikymą taikė daug rečiau, nei jis buvo taikomas bendrai visų ikiteisminio tyrimo įstaigų valstybės mastu. Bylų, kuriose taikomas laikinas sulaikymas, kasmet mažėja. STT dažniausiai ši kardomoji priemonė praktikoje panaudota esant pagrindui manyti, kad asmuo gali trukdyti atlikti tyrimą, pavyzdžiui, daryti poveikį liudytojams, paslėpti ar sunaikinti tyrimui reikšmingus duomenis ar dokumentus ir pan. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nėra nei vieno teismo sprendimo, kuris konstatuotų, kad STT pareigūnai, įtariamus nusikalstamos veikos padarymu asmenis sulaikė neteisėtai ar pažeisdami teisės aktų nuostatas.

SPECIALIOSIOS PRIEMONĖS (PAVYZDŽIUI, ANTRANKIAI) NAUDOJAMOS TIK IŠSKIRTINIAIS ATVEJAIS

STT specialiąsias priemones (pavyzdžiui, antrankius) naudoja labai retai ir griežtai vadovaujantis teisės aktų nuostatomis. Specialiosios priemonės naudojamos tik tada, kai kitos poveikio priemonės nebuvo veiksmingos arba kai bet koks delsimas keltų pavojų pareigūno ar kito asmens gyvybei, ar sveikatai. Specialiųjų priemonių naudojimas labiausiai tikėtinas asmens sulaikymo ar konvojavimo metu. Paprastai specialiųjų priemonių panaudojimą lemia konkreti situacija, teisės pažeidimo pobūdis, intensyvumas, asmens elgesys, individualios pažeidėjo savybės ir kt. Siekiant išvengti nepageidaujamų pasekmių, šių priemonių panaudojimas atskirais atvejais gali būti ir prevencinę funkciją užtikrinantis veiksmas, kuomet specialiosios priemonės, tokios kaip antrankiai, naudojami siekiant sumažinti į stresinę situaciją patekusio sulaikomo asmens neprognozuojamo elgesio, galinčio sukelti žalą tiek sau pačiam, tiek aplinkiniams, galimybes. Taip pat pažymėtina, kad STT tiriamose bylose sulaikytuosius asmenis konvojuoja ne STT, o specializuotų Lietuvos policijos ar Viešojo saugumo tarnybos padalinių pareigūnai.

9 pav. Bylos, kuriose asmenims taikytas laikinas sulaikymas

6 mitas STT VEIKLA NUKREIPTA PRIEŠ VERSLĄ

STT SKATINA ANTIKORUPCINĖS APLINKOS VERSLE KŪRIMĄ

STT nuosekliai skiria dėmesį privataus verslo skaidrinimui: inicijuojami tiek susitikimai su pagrindinėmis verslo asociacijomis, tiek su atskiromis bendrovėmis, naudojami įvairūs kiti komunikavimo būdai, pavyzdžiui, ataskaitiniu laikotarpiu STT atstovai su „Transparency International“ Lietuvos skyriumi organizuotame renginyje „Transparency Talks“ apie verslo aplinkos antikorupcines tendencijas diskutavo su skirtingų užsienio šalių ambasadų ir Prekybos rūmų atstovais⁵⁷ bei Lietuvos Respublikos Prezidentūros, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos, „Investors' Forum“, „ORLEN Lietuva“ atstovais. Taip pat su „Transparency International“ Lietuvos skyriaus, STT ir kitų institucijų atstovais surengtas bendras renginys „Verslo skaidrumo forumas“ bei renginys su 32 didžiausiomis Lietuvos verslo asociacijomis. Ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje vyko diskusijos su „Investors' Forum“ ir kitų verslo asociacijų atstovais dėl lobizmo, viešojo intereso gynimo, valstybės ir verslo bendradarbiavimo ir kt.

Verslo įsitraukimui į skaidrios antikorupcinės aplinkos kūrimą STT nuolat rengia ir viešai skelbia metodinę pagalbą. Pavyzdžiui, Antikorupcijos vadovas verslui⁵⁸, informacinis bukletas⁵⁹ apie EBPO gaires viešajam ir privačiam sektoriui dėl užsienio pareigūnų papirkimo. Siekdama didinti verslo atstovų sąmoningumą, STT įvairių formų ir priemonių pagalba rengia šviečiamojo pobūdžio seminarus ir paskaitas verslo atstovams.

STT KURIA DIALOGĄ SU VERSLO SUBJEKTAIS

Siekiant įvertinti verslo subjektų poreikį antikorupcijos srityje, STT bendradarbiauja su priva-

taus sektoriaus atstovais, kviesdama dalyvauti apklausose ir kitose įvairių formų iniciatyvose, pavyzdžiui, „Apklausa verslui 2020“, kurios metu pagal Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos pateiktus duomenis atrinktos ir per Europos Sąjungos platformą „EU survey“ apklaustos 26 privataus verslo bendrovės: 2019 m. 10 didžiausių verslo bendrovių Lietuvoje, 10 didžiausių bendrovių-investuotojų ir 10 didžiausių bendrovių-eksportuotojų (kai kurios iš jų kartojosi tose pačiose kategorijose, todėl 26, o ne 30). Paaiškėjo, kad verslo įmonėms yra svarbu bendradarbiauti siekiant skaidraus verslo vystymo, taip pat įmonės pasisako už korupcijos rizikų valdymo aktualumą bei naujų priemonių diegimą versle. 2020 m. buvo atlikta 27 didžiųjų verslo asociacijų atstovų apklausa dėl privataus verslo požiūrio į korupcijos prevenciją ir bendradarbiavimą su STT. Apklauskos rezultatai parodė, kad asociacijos palankiai atsiliepia apie bendro antikorupcinio dialogo kūrimą tarp verslo ir valstybės.

STT DALYVAUJA VALSTYBĖS PROCESUOSE DĖL PRIELAUDŲ KORUPCIJAI ŠALINIMO VERSLE

EBPO rekomenduoja verslui teikti gerąsias praktikas. Vienas pagrindinių akcentų – stipri, aiškiai išreikšta ir matoma verslo įmonės vadovybės parama vidaus kontrolės, etikos ir atitikties priemonėms. Skatindama didesnę verslo įsitraukimą į antikorupcinės aplinkos kūrimą, STT dalyvauja įvairių darbo grupių veikloje, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos sudarytoje darbo grupėje dėl Nacionalinio verslo ir žmogaus teisių 2020–2024 m. plano, kuris rengiamas įgyvendinant Lietuvos Respublikos tarptautinius ir regioninius įsipareigojimus verslo ir žmogaus teisių srityje. Šiame plane dėmesys skiriamas ir korupcijos rizikų eliminavimui versle. Pažymėtina STT veikla ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos plano vykdyme dėl EBPO verslo rekomendacijų įgyvendinimo. Šiose rekomendacijose numatyta valstybės institucijų veikla dėl bendradarbiavimo su verslu užtikrinant korupcinių apraiškų rizikos valdymą.

57 Amerikos, Kanados, Norvegijos, Švedijos, Suomijos, Prancūzijos, Vokietijos, Ispanijos, Čekijos, Nyderlandų, Estijos, Lenkijos, Sakartvelo, Moldovos, Ukrainos ambasadų Lietuvoje atstovai, taip pat Norvegijos, Švedijos, Danijos, Prancūzijos, Vokietijos, Lenkijos, Estijos Prekybos rūmų atstovai.

58 Prieiga per internetą: <https://www.stt.lt/doclib/kcwv6ed9sbemu4rvaudt786zggqbmzk9f>

59 Prieiga internete: <https://www.stt.lt/doclib/iehckjInt1nhq24ptck7j1w2thfac6qm>

STT SIEKIA DIDINTI SĄŽININGĄ VERSLO SUBJEKTŲ KONKURENCIJĄ VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

STT siekia prisidėti užtikrinant viešojo sektoriaus institucijų vykdomų viešųjų pirkimų skaidrumą ir viešumą, kad verslo subjektai turėtų daugiau galimybių dalyvauti viešuosiuose pirkimuose ir juose sąžiningai konkuruoti. Pavyzdžiui, įvertinus 2018–2019 m. organizuotų didelės vertės aplinkos tvarkymo darbų pirkimų medžiagą, nustatyta, kad Vilniaus m. savivaldybėje dažnai pirkimus laimėdavo tos pačios aplinkos tvarkymo paslaugų rinkoje dominuojančios įmonės arba jų grupės, o atskirais atvejais didelės vertės paslaugos ar darbai buvo perkami tik iš vienintelio komercinį pasiūlymą pateikusių tiekėjo (2018 m. aplinkos tvarkymo darbų pirkimams išleista apie 53 545 277 eurai, 2019 m. – 26 335 101 euras). Taip pat paminėtina, kad 2019 m. visų savivaldybių sudarytų vidaus sandorių su savivaldybių valdomomis įmonėmis vertė sudarė 588 565 938 eurų, kas atitinkamai tokiai sumai sumažino konkurencingas pirkimų procedūras verslo subjektams. Atsižvelgdama į galimas rizikas viešuosiuose pirkimuose, STT inicijavo pasiūlymus dėl skaidresnio viešųjų pirkimų vykdymo, teisinio reglamentavimo tobulinimo, sąžiningos konkurencijos sąlygų sudarymo verslo atstovams. 2020 m. atliktos 5 korupcijos analizės viešųjų pirkimų srityje, kuriose nustatyta atvejų, kai vidaus sandoriai savivaldybėse sudaromi nesilaikant teisės aktų reikalavimų, nepagrįstai ribojama verslo įmonių konkurencija atliekant pirkimus iš vieno tiekėjo, nevengiama interesų konfliktų ir kt. 2020 m. pateiktos 4 antikorpucinio vertinimo išvados dėl viešųjų pirkimų sritį reglamentuojančių teisės aktų ar jų projektų.

STT SIŪLO TOBULINTI VERSLĄ PRIŽIŪRINČIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLĄ

Įvertinus korupcijos rizikas verslo priežiūrą vykdančių subjektų⁶⁰ veiklos srityse, nustatyta, kad neretai dalis verslo subjektų išvengia priežiūros priemonių jų atžvilgiu taikymo, kai tuo tarpu kiti tikrinami dažnai. Tokiu būdu vykdamas verslo su-

bjektų priežiūrą pažeidžiamas nediskriminavimo principas. Atskleidus prielaidas kontroliuojančių institucijų piktnaudžiavimui vykdamas verslo subjektų kontrolę ir neribotą atsakingų pareigūnų diskreciją veikti savo nuožiūra, ir siekiant sąžiningumo principo įgyvendinimo verslo atstovų atžvilgiu, STT pasiūlė sudaryti ir nuolat atnaujinti kontroliuojamų subjektų sąrašus, atlikti išsamius ir objektyvius rizikos vertinimus, užkirsti sprendimų vilkinimo galimybes ir taikyti vienodo pobūdžio praktiką visiems subjektams.

STT SIŪLO DIDINTI SKAIDRUMĄ TEIKIANT PARAMĄ VERSLUI

Įvertinus institucijų⁶¹, dalyvaujančių priemonių, skirtų padėti verslui, patiriančiam sunkumų dėl COVID-19 pandemijos, veiklą, STT išanalizavo priemonių įgyvendinimo ir koordinavimo veiksmus bei pateikė siūlymus, ką reikėtų tobulinti, siekiant išvengti galimų korupcijos rizikų, jei ateityje iškiltų analogiškų priemonių taikymo poreikis. STT pateikė siūlymus, kurie padėtų užtikrinti vienodų sąlygų verslo subjektams taikymą: įgyvendinti vieningą valstybės politiką, taip pat keistis duomenimis apie paramos gavėjus, aiškiau įvardinti ribojamas veiklas ir nefinansuotinus sektorius, efektyviau identifikuoti nepagrįstai gautą paramą. Taip pat atliktas ne vienas antikorpucinis vertinimas, turintis tiesioginę teigiamą įtaką sąžiningų paramos gavimo ir veiklos tęstinumo užtikrinimo požiūriu⁶².

STT NUOMONE, LOBIZMO MECHANIZMAS TURI BŪTI AIŠKUS, SKAIDRUS IR VIEŠAS

STT pozicija, kad įvairiuose lobizmo proceso etapuose turi būti laikomasi aiškumo, skaidrumo ir viešumo principų. Tik tokiu būdu bus sukuriama abipusis pasitikėjimas ir pridėtinė vertė teisėkūros procesui. STT nesiekia lobistinės veiklos ar kitokios verslo (verslo asociacijų) veiklos, kuria sąžiningais ir teisėtais būdais siekiama atitinkamam verslui palankių sąlygų, tapatinti su korupciniais nusikaltimais. Priešingai, STT laikosi pozicijos, kad tiek

60 Aplinkos apsaugos departamentas prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Valstybinė darbo inspekcijai prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir kt.

61 Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijoje, Valstybinėje mokesčių inspekcijoje prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lietuvos muitinėje prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, UAB „Investicijų ir verslo garantijos“, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyboje prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

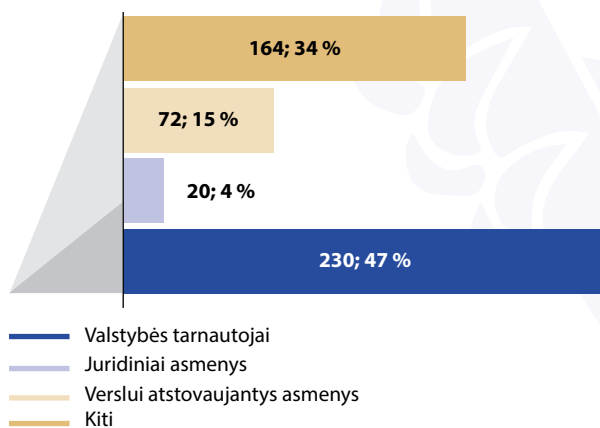
62 Pavyzdžiui, prieiga internete: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/milijonine-parama-zemes-ukiui-gali-buti-paskirstyta-neskaidriai:2998>

teisiniame reglamentavime, tiek ir realiame gyvenime šios dvi kategorijos būtų aiškiai atskirtos, o sąžiningas verslas galėtų drąsiai siekti savo tikslų, nesibaimindamas dėl reputacijos. Siekdama tokio poveikio, STT dalyvavo naujos redakcijos Lobistinės veiklos įstatymo rengimo procese ir kėlė jame įtvirtintų išimčių aiškumo ir apibrėžtumo klausimus, atliko antikorporcinius vertinimus, teikė pastabas Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai dėl lobistinės veiklos gairių tobulinimo. STT aktyviai dalyvavo „Transparency International“ renginyje: „Skaidresnio lobizmo link; ką ir kaip deklaruoti nuo 2021 m.“. STT renginio metu pristatė pranešimą, kuriame buvo atskleista lobistinės veiklos įstatymo genezė STT akimis, pateikti siūlymai kur link turėtumėme eiti ateityje. Tarnyba atkreipė dėmesį ir į būtinybę pateikti aiškius kriterijus, kuriais remdamiesi verslo subjektai galėtų atriboti teisėtą lobizmą nuo atsakomybę (įskaitant baudžiamąją) galinčio užtraukti neteisėto veikimo. Renginys buvo skirtas Seimo nariams, jų padėjėjams, Vyriausybės nariams, savivaldybių vadovams.

STT VEIKLOS ORIENTYRAS – NE VERSLAS

STT veikla nukreipta į sudėtingų, sisteminių, didelę žalą valstybei darančių nusikalstamų korupcinių mechanizmų aptikimą ir užkardymą, kurias daro valstybės tarnautojai ir jiems prilyginti asmenys, bet ne į verslą. Turimais duomenimis, 2018–2020 m. iš visų įtariamųjų, tik 15 proc. sudarė asmenys, atstovaujantys verslo interesus⁶³, 4 proc. sudarė juridiniai asmenys – įmonės.

10 pav. Įtariamųjų skaičiaus pokyčiai 2018–2020 m. (pagal asmens kategoriją)

63 Įmonių vadovai, akcininkai, savininkai, asocijuotų verslo struktūrų vadovai.

64 Žr. Ataskaitos dalį „Lietuvos antikorporcinė aplinka tarptautiniame kontekste“.

65 2019 m. – 37 proc., 2017 m. – 41 proc., 2013 – 58 proc.

66 2019 m. – 55 proc., 2017 m. – 52 proc., 2013 – 37 proc.

7 mitas KORUPCIJOS SITUACIJA LIETUVOJE NEGERĖJA

TARPTAUTINIULOSE ANTIKORUPCINĖS APLINKOS VERTINIMUOSE LIETUVA ATSIDURIA GRETA KITŲ EUROPOS SĄJUNGOS IR EBPO VALSTYBIŲ

Pastaraisiais metais korupcijos kontrolė Lietuvoje vertinama palankiau. Pasaulio banko tyrimo „The Worldwide Governance Indicators“ duomenimis, 2019 m. korupcijos kontrolė Lietuvoje įvertinta 75 balais iš 100 galimų. Lietuvos pozicija yra 14 tarp 27 Europos Sąjungos valstybių-narių. Prieš dešimtmetį, 2009 m., Lietuvos įvertis buvo reikšmingai žemesnis ir siekė 65 balus.

Antikorporcinės padėties Lietuvoje situaciją atskleidžia ir korupcijos suvokimo indeksas. 2021 m. sausio mėn. „Transparency International“ paskelbto tyrimo „Korupcijos suvokimo indeksas 2020“ duomenimis, Lietuvai skirta 60 balų, 35 vieta tarp 180 pasaulio valstybių ir 14 vieta Europos Sąjungoje. Savo ruožtu 2012 m. Lietuvai buvo skirti 54 balai ir 48 vieta pasaulyje.

Lietuvai palankesni vertinimai fiksuojami daugelyje antikorporcinės aplinkos sričių, pavyzdžiui, geriau vertinama situacija dėl politinės korupcijos ir korupcijos viešajame sektoriuje paplitimo, kaip sumažėjęs vertinamas kyšininkavimo ir korupcijos paplitimas ekonomikoje. Taip pat maksimalų įvertinimą ekspertai skyrė baudžiamajam persekiojimui už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi Lietuvoje⁶⁴.

Savo ruožtu Europos Komisijos tyrimo „Specialus Eurobarometras 502: Korupcija“ analizės duomenys atskleidė, kad korupcijos, kaip paplitusios problemos, vertinimas tarp Lietuvos gyventojų nėra susijęs su jų tiesioginiu korupcijos patyrimu kasdieniame gyvenime, skirtingai nei kitose Europos Sąjungos valstybėse. Paminėtina, kad keičiasi korupcijos paplitimo intensyvumo vertinimas – mažėja respondentų dalis, mananti, kad korupcija Lietuvoje labai paplitusi⁶⁵ ir auga respondentų grupė, mananti, kad korupcija paplitusi iš dalies⁶⁶.

Lietuvoje mažesnė dalis respondentų mano, kad korupcijos lygis per pastaruosius trejus metus pakilo – taip nurodė 26 proc. respondentų lyginant su 42 proc. Europos Sąjungos vidurkiu. Lietuvos rodiklis – 5 mažiausias Europos Sąjungoje ir mažėja ilgalaikėje perspektyvoje. Pozityvūs pokyčiai rodo nuoseklų Lietuvos antikorpucinės aplinkos gerėjimą.

LIETUVOS GYVENTOJŲ KORUPCINĖ PATIRTIS – MAŽĖJA

Remiantis nusikalstamumo statistikos duomenimis, mažėja registruotų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusizengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skaičius. Palyginus su 2016 m., 2020 m. šis skaičius sumažėjo trečdaliu – atitinkamai nuo 788 iki 525 nusikalstamų veikų.

Kartu stebimos Lietuvos visuomenės nuosekliai mažėjančios tiesioginės korupcinės patirties tendencijos, kurias atskleidžia tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020“ rezultatai. Nuo 2014 m. kyšį davusių gyventojų dalis yra sumažėjusi 2,7 karto: 2014 m. kyšį per metus bent kartą nurodė davę 24 proc. respondentų, kai 2020 m. tokių liko 9 proc. Lietuvos gyventojų. Įmonių vadovų, kurie nurodė davę kyšį, dalis per beveik dešimtmetį sumažėjo 4 kartus – nuo 17 proc. 2011 m. iki 4 proc. 2020 m. Savo ruožtu valstybės tarnautojų korupcinė patirtis sumažėjo labiausiai – nuo 17 proc. 2014 m. iki 1 proc. 2020 m.

Taip pat vis mažesnė gyventojų dalis duoda kyšius, norėdami gauti paslaugas, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros institucijose. Tarp per penkerius metus reikalus respublikinėse ligoninėse ir klinikoje tvarkiusių respondentų 2014 m. kyšį nurodė davę 50 proc., o 2020 m. beveik keturis kartus mažiau – 13 proc.; miestų ir rajonų ligoninėse 2014 m. – 47 proc., o 2020 m. beveik penkis kartus mažiau – 10 proc.; poliklinikose 2014 m. kyšį nurodė davę 28 proc., o 2020 m. net septynis kartus mažiau – 4 proc. respondentų.

KORUPCIJA – VIS MAŽESNĖ KLIŪTIS VERSLUI LIETUVOJE

Pastaraisiais metais korupcijos, kaip problemos verslo plėtrai, reikšmė mažėja, o verslo aplinka antikorpuciniu požiūriu gerėja. Tarptautinio kyši-

ninkavimo rizikos vertinimo „Trace International „Bribery Risk Matrix“ 2020 m. duomenimis, Lietuva įvardinta kaip valstybė, kurioje verslui susidurti su kyšio reikalavimo rizika yra žema. Lietuvai skirta 27 vieta tarp 194 vertinamų valstybių. Didesnį Lietuvos verslo antikorpucinį potencialą rodo ir 2019 m. pabaigoje atlikta Europos Komisijos tyrimo „Eurobarometras 482: Verslo požiūris į korupciją ES“ apklausa. Per penkerius metus beveik du kartus sumažėjo įmonių vadovų, manančių, kad korupcija yra problema vykdant verslą Lietuvoje: 2015 m. taip nurodė 28 proc., o 2019 – 15 proc. respondentų. Tarp 28 valstybių Lietuva atsidūrė 8 vietoje kaip šalis, kurioje korupcija mažiausiai aktuali problema plėtojant verslą. Lietuvos verslo aplinka antikorpuciniu požiūriu yra palankesnė nei kaimyninėse Latvijos ir Lenkijos valstybėse.

Gerėjančias privataus sektoriaus antikorpucinės aplinkos tendencijas rodo ir tai, kad 2020 m. 5 proc. sumažėjo vadovų, sutinkančių, kad jų versle norint sutvarkyti reikalus dažnai tenka valstybės tarnautojams „primokėti“ – 2020 m. rodiklis siekė 8 proc.⁶⁷

Taigi tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose Lietuvos antikorpucinės aplinkos vertinimuose stebimi pozityvūs ženklai. Lietuva išskiriama kaip viena iš antikorpuciniu požiūriu mažiau rizikingų valstybių regione.

8 mitas

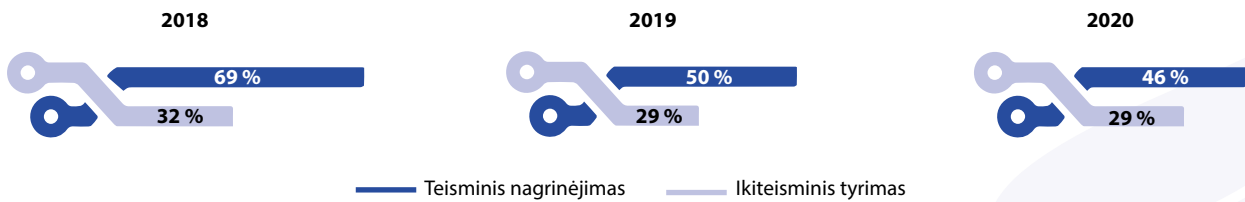
STT VILKINA BYLAS

IKITEISMINIS TYRIMAS TRUNKA TRUMPIAU NEI BYLOS NAGRINĖJIMAS TEISME

Baudžiamojo persekiojimo laikas priklauso ne tik nuo STT atliekamų ikiteisminių tyrimų, bet ir nuo baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teismuose trukmės. Dažnai ikiteisminiai tyrimai trunka trumpiau nei bylų nagrinėjimas teisme. Paskaičiuota, kad 2020 m. ikiteisminiai tyrimai trukę ilgiau kaip 24 mėn., sudarė 29 proc. visų teismui perduotų ikiteisminių tyrimų. Atitinkamai 2019 m. – 22 proc., 2018 m. – 32 proc. 2020 m. teisminis nagrinėjimas, trukęs ilgiau kaip 24 mėn., sudarė 46 proc. visų

⁶⁷ Tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020 m.“

11 pav. Ikiteisminių tyrimų ir teismų procesų, trukusių virš 24 mėn., pokyčiai (procentine dalimi)

teisme išnagrinėtų bylų. Atitinkamai 2019 m. – 50 proc., 2018 m. – 69 proc.

Tiek ikiteisminis tyrimas, tiek baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme yra baudžiamojo proceso dalys, sąlygojančios bendrą proceso trukmę. Siekiant, kad laikotarpis nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos padarymo, jos atskleidimo iki bausmės paskyrimo būtų kuo trumpesnis, STT ikiteisminius tyrimus siekia atlikti kiek įmanoma greičiau. Tačiau korupcinių nusikalstamųjų veikų specifika, būtinų tyrimo veiksmų gausa, dokumentų, reglamentuojančių įvairias veiklos sritis, analizė, tai visuma veiksmų, atskirais atvejais gali lemti ir ilgesnę ikiteisminio tyrimo trukmę. Atkreiptinas dėmesys, kad įgyvendinant pagrindinį Baudžiamojo proceso uždavinį – objektyviai įvertinti ir pagrįsti ar asmuo kaltas, ar ne, yra labai svarbus ne tik greitas, bet ir kruopštus bei visapusiškas su nusikalstama veika susijusių aplinkybių ištyrimas.

Atlikus procesų (nuo bylos pradėjimo iki bylos išnagrinėjimo teisme) analizę, nustatyta, kad ilgiausias 2020 m. pirmos instancijos teisme baigtas procesas truko 120 mėn.: 44 mėn. truko ikiteisminis tyrimas ir 76 mėn. teisminis nagrinėjimas. Matyti, kad ikiteisminio tyrimo trukmė sudaro 37 proc. bendros proceso trukmės. Pažymėtina, kad šioje byloje dar yra galimas apeliacinis ir kasacinis procesas.

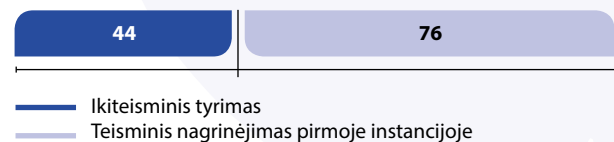
Ilgiausias 2020 m. apeliacinės instancijos teisme baigtas procesas truko 90 mėn.: 42 mėn. truko ikiteisminis tyrimas, 31 mėn. teisminis nagrinėjimas pirmos instancijos teisme ir 17 mėn. teisminis nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme. Matyti, kad ikiteisminio tyrimo trukmė sudaro 47 proc. bendros proceso trukmės. Pažymėtina, kad šioje byloje dar yra galimas kasacinis procesas. Trumpiausias – 8 mėn., iš jų 4 mėn. (50 proc.) truko ikiteisminis tyrimas.

Ilgiausias 2020 m. kasacinės instancijos teisme baigtas procesas truko 81 mėn.: 10 mėn. truko ikiteisminis tyrimas, 14 mėn. teisminis nagrinėjimas pirmos instancijos teisme, 50 mėn. teismi-

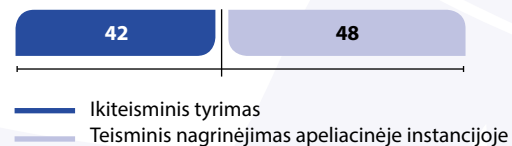
nis nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme, 7 mėn. teisminis nagrinėjimas kasacinės instancijos teisme. Matyti, kad ikiteisminio tyrimo trukmė sudaro 12 proc. bendros proceso trukmės. Trumpiausias – 26 mėn., iš jų 10 mėn. (38 proc.) truko ikiteisminis tyrimas.

Turimais duomenimis, ilgiausiai trukęs procesas – nuo bylos pradėjimo iki bylos išnagrinėjimo teisme – 124 mėn., iš jų 23 mėn. truko ikiteisminis tyrimas, 45 mėn. teisminis nagrinėjimas pirmos instancijos teisme, 47 mėn. teisminis nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme, 9 mėn. teisminis nagrinėjimas kasacinės instancijos teisme. Taigi, ikiteisminio tyrimo trukmė sudarė tik 19 proc. bendros proceso trukmės.

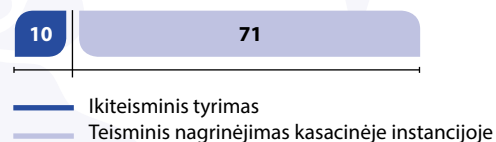
12 pav. Ilgiausias 2020 m. pirmos instancijos teisme baigtas procesas (mėn.)

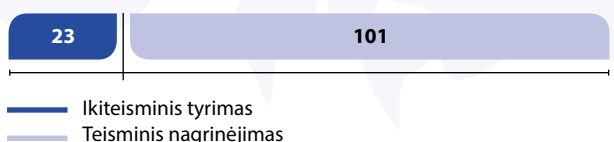
13 pav. Ilgiausias 2020 m. apeliacinės instancijos teisme baigtas procesas (mėn.)

14 pav. Ilgiausias 2020 m. kasacinės instancijos teisme baigtas procesas (mėn.)

15 pav. Ilgiausiai trukęs baudžiamasis procesas (mėn.)

STT IKITEISMINIŲ TYRIMŲ TRUKMĖ PRIKLAUSO NE TIK NUO STT PASTANGŲ

STT ikiteisminių tyrimų trukmė priklauso nuo nustatytų nusikalstamų veikų kiekio, jų sudėtingumo, surinktų ir turimų duomenų apimtys, poreikio atlikti ekspertizes, įtariamųjų asmenų skaičiaus, būtinybės kreiptis teisinės pagalbos į užsienio valstybę ir kitų svarbių aplinkybių. Ikteisminio tyrimo metu nustatytos naujos nusikalstamos (-ų) veikos (-ų) aplinkybės gali sąlygoti ir dažnai sąlygoja poreikį atlikti papildomus ikiteisminio tyrimo veiksmus taip prailginant ikiteisminio tyrimo trukmę. Labai dažnai ilgą tyrimo trukmę gali lemti įtariamuosius ginančių ar juos atstovaujančių asmenų, kitų baudžiamajame procese dalyvaujančių subjektų skundai, sprendimai, procesiniai veiksmai ir jų vykdymo terminai, specialistų išvadų teikimai (ekspertizės) ir kt. Pavyzdžiui, byloje, kurioje Seimo nariui pareikšti įtarimai dėl piktnaudžiavimo, nuo 2016 m. iki 2019 m. STT laukė atsakymo iš užsienio valstybės dėl jai pateikto teisinės pagalbos prašymo, nuo 2019 m. iki 2020 m. ikiteisminis tyrimas buvo sustabdytas iki kol bus panaikintas šio Lietuvos Respublikos Seimo nario neliečiamybės statusas. 2020 m. gruodžio mėn. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus minėtą sprendimą – tyrimas atnaujintas, o 2021 m. sausio mėn. Lietuvos Respublikos Seimo nariui buvo pareikšti įtarimai. Kitas atvejis – prekybos poveikiu byla, kurioje 2016 m. vasario mėn. įtarimai pareikšti žiniasklaidos atstovui ir verslininkui. Netrukus po to kreiptasi į Europos Parlamentą dėl europarlamentaro imuniteto panaikinimo, apie 15 mėn. laukta Europos Parlamento sprendimo, po kurio iš karto (2017 m. liepos mėn.) pareikšti įtarimai europarlamentarui, o 2017 m. rugsėjo mėn. byla perduota teismui, kur beveik 30 mėn. vyko pirmos instancijos teismo procesas (t. y. iki 2020 m. kovo mėn.). 2020 m. spalio mėn. pabaigoje Lietuvos apeliacinis teismas kaltais dėl prekybos poveikiu pripažino buvusį Europos Parlamento narį bei vienos žiniasklaidos grupės vadovą.

2021 m. STT aktyviai bendradarbiaus ir teiks konkrečius teisėkūros pasiūlymus kitoms institucijoms kaip padaryti baudžiamąjį procesą greitesniu ir efektyvesniu.

9 mitas

KORUPCIJOS PREVENCIJA – BETIKSLĖ VEIKLA

Kaip jau minėta, aptariant Lietuvos vertinimą antikorpuciniu požiūriu tarptautiniame kontekste,

Lietuva pagal baudžiamojo persekiojimo už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi veiksmingumą 2020 m. įvertinta maksimaliais balais. Viena vertus, tai džiugi žinia, tačiau, kita vertus, tai – ir sudėtingas uždavinys Lietuvai, nes šis įvertinimas kartu reiškia, jog baudžiamojo persekiojimo kaip korupcijai atsparios aplinkos kūrimo priemonės potencialas nemaža dalimi jau yra išnaudotas, o korupcijai reikšmingai paveikti būtinos ir kitos priemonės. Kad jos sėkmingai papildytų baudžiamąjį persekiojimą ir būtų pasiekta pageidaujama pažanga, šios priemonės veiksmingumu ir pažangumu turėtų neatsilikti nuo baudžiamojo persekiojimo, tačiau kartu jos privalo pasižymėti ne tik taškiniu veikimu (kas būdinga baudžiamajam persekiojimui), o ir sisteminiu poveikiu vienai ar kitai probleminei sričiai kaip visumai ir šalinti korupcijos prielaidas, o ne jos padarinius.

Tai reiškia, kad korupcijos prevencijos sistema Lietuvoje reikalauja esminių pokyčių, kuriems nėra pakankamos vien teisėsaugos ar kitų specializuotų institucijų pastangos – tam būtinas viso viešojo sektoriaus įsitraukimas ir kuo didesnis visuomenės antikorpucinis potencialas. 2020 m. imtasi kurti prielaidas šiems pokyčiams reglamentavimo ir gerosios praktikos sklaidos lygmenimis – kartu su Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija parengtas ir Lietuvos Respublikos Seimui pateiktas naujos redakcijos Korupcijos prevencijos įstatymo projektas ir pradėtas įgyvendinti Respublikos Prezidento inicijuotas projektas „Skaidrumo akademija“.

Tikimės, kad šios priemonės bus pradžia plataus masto pokyčių, kurie apims visą viešąjį sektorių (ir ne tik jį), tačiau kol tai įvyks, atkreiptinas dėmesys ir į jau dabar korupcijos prevencijos veiklos teikiamą naudą ir paskatintus pokyčius: 2020 m. vykdytos stebėsenos duomenimis, visiškai įgyvendinta 49,46 proc. korupcijos rizikos analizėse pateiktų STT pasiūlymų, dar 37,68 proc. pasiūlymų įgyvendinti iš dalies arba jų įgyvendinimas tebėra tęsiamas. Grįžtamasis ryšys gautas apie 60-ies proc. antikorpucinio teisės aktų ar jų projektų vertinimo rekomendacijų įgyvendinimą, iš jų pritarta visiškai – 40,99 proc., iš dalies – 7,35 proc., planuojama atsižvelgti – 32,17 proc. Taigi iš viso teigiamą poveikį antikorpucinei aplinkai turės 87,1 proc. korupcijos rizikos analizėse pateiktų pasiūlymų ir 80,5 proc. antikorpuciniuose vertinimuose, kurių adresatai suteikė grįžtamąjį ryšį, išdėstytų rekomendacijų. Ryškesni tokio poveikio pavyzdžiai pateikiami žemiau.

INICIJUOJAMI SKAIDRUMĄ DIDINANTYS SISTEMINIAI POKYČIAI VISUOMENEI AKTUALIAUSIOSE SRITYSE

Tarnybai nustačius korupcijos rizikos veiksnius asmens sveikatos priežiūros įstaigų paramos gavimo ir teikimo, sveikatos priežiūros paslaugų laukimo eilių formavimo ir valdymo srityse, teismuose, žemėtvarkoje, teritorijų planavime, nedelsiant inicijuojami skaidrumą didinantys sisteminiai pokyčiai. STT siūlymai apima visuomenei svarbiausių sričių visumą (sistemą) ir yra orientuoti į apčiuopiamą, ilgalaikę pažangą korupcijos prevencijos srityje, pavyzdžiui, 2020 m. buvo viešai atverta informacija apie sveikatos priežiūros įstaigų gaunamą paramą ir sudarytos sąlygos veiksmingiau valdyti su tuo susijusias rizikas viešųjų pirkimų ir kitose asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklos srityse. Yra tobulinamas lšankstinės pacientų registracijos informacinės sistemos funkcionalumas ir plečiamas sistemos naudotojų ratas, didinant informacijos apie pacientų registracijai skirtų laikų užimtumą ir prieinamumą pacientams. Taip pat siekiant panaikinti žmogiškojo faktoriaus įtaką skirstant bylas, pradėti LITEKO bylų skirstymo modulio modernizavimo darbai. Valstybinėje teritorijų planavimo ir statybos inspekcijoje prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos įdiegtas rizikos vertinimu pagrįstas teritorijų planavimo dokumentų atrankos patikrai modelis. Siekiant sukurti viešąjį interesą labiausiai atitinkantį valstybinės žemės sklypų valdymo ir naudojimo modelį, intensyviai valstybės institucijų ir verslo atstovų bendradarbiavimas ir kt.

SKATINAMAS EFEKTYVESNIS IR SKAIDRESNIS VALSTYBĖS BIUDŽETO LĖŠŲ PANAUDOJIMAS

Įvertinusi korupcijos rizikas socialinių programų finansavimo, valstybės paramos skyrimo srityse, STT inicijavo pokyčius, užtikrinsiančius efektyvesnį ir skaidresnį valstybės biudžeto lėšų naudojimą, pavyzdžiui, po STT pasiūlymų sukurta pilotinė Socialinių programų, priemonių ir projektų atrankos, administravimo ir vertinimo informacinė sistema (SoPAS). Pagrindinė sistemos užduotis – skaidrinti socialinių programų projektų paraiškų vertinimą ir atranką bei sukurti saugiklius, sumažinančius dvigubo finansavimo riziką. Tai pat rengiami pakeitimai, kad iš valstybės paramos gavėjų tarpo būtų efektyviau eliminuojami subjektai, deklaravę, bet realiai nepatyrę neigiamo poveikio

vykdomai veiklai dėl COVID-19, taip panaikinant instituciniame lygmenyje subjektyvių sprendimų priėmimo riziką.

SKATINAMAS EFEKTYVESNIS IR SKAIDRESNIS VALSTYBINIO TURTO PANAUDOJIMAS

Antikorupcinio teisės aktų vertinimo ir korupcijos rizikos analizės metu nustatyti korupcijos rizikos veiksniai, galintys turėti įtakos nesąžiningam valstybinės žemės valdymui ir naudojimui. Siekiant išvengti galimo piktnaudžiavimo ir užtikrinti skaidrų, racionalų ir efektyvų valstybinio turto panaudojimo mechanizmą, STT inicijavo veiksmus, padėsiančius valdyti korupcijos rizikas, pavyzdžiui, prisidėta užkertant kelią ne vienai teisėkūros iniciatyvai, kuriomis buvo siekiama sudaryti sąlygas atskiroms grupėms įgyti teisę laikinai valdyti ir naudoti valstybinę žemę ir kitą valstybės turtą išskirtinėmis sąlygomis. Taip pat inicijuoti teisės aktų pakeitimai, kuriais siekiama panaikinti nuostatas, sudarančias išskirtinę galimybę atskiroms grupėms, verčiant valstybinio miško žemę kitomis naudmenomis, išvengti prievolės Miškų įstatymo nustatyta tvarka kompensuoti valstybės ir visuomenės patiriamus valstybinio miško ir valstybinės miško žemės praradimus.

SKATINAMAS VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ ĮSTAIGŲ VEIKLOS ATVIRUMAS IR VISUOMENĖS ĮTRAUKIMAS Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ

Pastaraisiais metais korupcijos rizikos veiksniai taip pat nustatyti Lietuvos savivaldybių socialinių paslaugų teikimo, socialinio būsto skyrimo, priėmimo į mokyklas organizavimo, daugiabučių namų administravimo veiklos srityse. Siekdama didesnio skaidrumo šiuose procesuose, STT pateikė siūlymus, kurie paskatino savivaldybių įstaigų veiklos atvirumo ir visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimą įgyvendinimą, pavyzdžiui, Kauno m. savivaldybė ėmėsi veiksmų, kad būtų sudarytos galimybės asmenims, laukiantiems eilėje į ilgalaikės socialinės globos įstaigas, gauti informaciją apie jų užimamą vietą laukiančiųjų eilėje ir eiliškumo pokyčius. Šiaulių m., Raseinių r. ir Telšių r. savivaldybės ėmėsi veiksmų, kad būtų užtikrintas Socialinio būsto pirkimo komisijų sprendimų viešinimas. Vilniaus m. savivaldybė įpareigojo mokyklas mokinių priėmimo vykdymo proceso metu viešai skelbti ne tik priimtų, bet ir nepriimtų mokinių sąrašus bei viešai atskleisti mokyklų aptarnavimo teritorijų nustatymo ir keitimo tvarką.

Taip pat Vilniaus m. savivaldybė ėmėsi veiksmų, kurie skatintų būstų ir kitų patalpų savininkus aktyviau dalyvauti daugiabučių namų administratorių veiklos priežiūros ir kontrolės procese.

STT PRISIDEDA PRIE VIEŠOJO INTERESO GYNIMO

STT, nustačiusi korupcijos rizikos veiksnius socialiai, ekonomiškai ar kitais aspektais jautriose srityse, inicijavo pokyčius, kurie prisidėjo prie valstybės ir visuomenės interesų apsaugos, pavyzdžiui, buvo inicijuota viešojo intereso gynimo procedūra, kurios eigoje asmenys, įgiję žemės ūkio paskirties sklypus pažeidžiant Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatymu nustatytą tvarką, jų neteko. Taip pat inicijuota viešojo intereso gynimo procedūra dėl valstybės institucijų priimtų sprendimų, kuriais galėjo būti sudarytos sąlygos asmenims naudoti Verkių regioninio parko teritorijoje esantį valstybinės žemės sklypą pažeidžiant nustatytą tvarką. Pradėtas vykdyti Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Nacionalinės žemės tarnybos prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos ir Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos kompetencijų, susijusių su viešojo intereso gynimu, atskyrimo procesas.

Inicijuojant galiojančių teisės aktų ar jų projektų antikorupcinio požiūriu ydingų nuostatų pakeitimus yra apsaugomas valstybės ir visuomenės interesas, taip užkertant galimybę pasielgti nesąžiningai, piktnaudžiauti ar suteikti išskirtines sąlygas tam tikroms interesų grupėms, pavyzdžiui, STT atliktas Miškų ir Saugomų teritorijų įstatymų pakeitimų antikorupcinis vertinimas leido apsaugoti miškus nuo žalos ir užkirsti kelią antikorupcinio požiūriu rizikingoms situacijoms, kadangi nebuvo pritarta miškų infrastruktūros objektams priskirti su miškų ūkio veikla nesusijusius inžinerinius statinius. Atlikus Žemės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto antikorupcinį vertinimą, užkirsta galimybė sukurti žemės ūkio veikla užsiimantiems asmenims nevienodomis sąlygomis išsinuomoti valstybinės žemės ūkio paskirties žemės plotus, t. y. neleista fiziniams

asmenims suteikti pranašumo prieš žemės ūkio veikla užsiimančius juridinius asmenis. Ataskaitiniu laikotarpiu inicijuoti ir kiti teisinio reguliavimo pokyčiai aviacijos, statybų, valstybės ir savivaldybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo, saugomų teritorijų srityse, kurie užtikrino viešojo intereso gynimą, neleidžiant sudaryti išskirtinių sąlygų konkreitiems subjektams ar siauroms interesų grupėms.

10 mitas STT – SOVIETINIS PALIKIMAS

STT – MODERNI INSTITUCIJA

STT veiklos modelis pasižymi sėkmingos antikorupcinės institucijos bruožais⁶⁸: Tarnyba yra politiškai, funkciškai ir finansiškai nepriklausoma, turi stiprią vidaus kontrolės sistemą ir atskaitomybės mechanizmus, būtinausius žmogiškuosius, finansinius ir kitus reikalingus išteklius, gali dalyvauti teisėkūros procese, teikdama teisės aktų projektus Lietuvos Respublikos Prezidentui ir Lietuvos Respublikos Seimui, yra palaikoma visuomenės⁶⁹. Modernios ir inovatyvios priemonės, visapusiškai integruojamos į STT veiklą, tobulina instituciją ir leidžia pasiekti geriausių rezultatų. Veikdama tarptautiniu lygmeniu STT stiprina tarptautinį bendradarbiavimą su kitų šalių (Lenkijos, Latvijos, Estijos, Rumunijos, Austrijos, Jungtinės Karalystės ir kt.) antikorupcinėmis institucijomis, yra aktyvi tarptautinių organizacijų darbo grupių narė, nuolat dalyvauja konferencijose, seminaruose, mokyimuose ir tarptautiniuose projektuose.

STT POZITYVIAI VERTINAMA TARPTAUTINĖJE ERDVĖJE

Nuo pat STT įsteigimo dienos Tarnyba vertinama bei pateikiama kitoms valstybėms kaip gerasis pavyzdys antikorupcinės aplinkos kūrimo procese. STT yra viena labiausiai matomų teisinės ir institucinės Lietuvos antikorupcinės sistemos struktūros

68 Džakartos Antikorupcijos agentūrų principai, prieiga internete: https://www.unodc.org/documents/corruption/WG-Prevention/Art_6_Preventive_anti-corruption_bodies/JAKARTA_STATEMENT_en.pdf
EPAC / EACN antikorupcinių įstaigų standartai, prieiga internete: <https://www.epac-eacn.org/downloads/recommendations>

69 Gyventojai į klausimą, kokios institucijos ir socialinės grupės labiausiai gali prisidėti prie korupcijos mažinimo, dažniausiai atsakė, kad tai STT – 56 proc. (2019 m. – 57 proc.), „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2020“.

dalių⁷⁰. Dar 2002 m. Europos Tarybos GRECO komitetas, vertindamas Lietuvą pažymėjo, kad „pastaraisiais metais Lietuva įsteigė naujas valstybines įstaigas, atsakingas už korupcijos nustatymą ir prevenciją, taip pat įpareigojo esamas įstaigas atlikti tokias funkcijas. Viena svarbiausių priemonių šiuo klausimu yra STT, specialiai įpareigtos kovoti su korupcija, įsteigimas“⁷¹.

STT veiklą teigiamai vertina ir kitos tarptautinės organizacijos. Pavyzdžiui Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją Peržiūros grupė pažymėjo, jog STT kaip specializuota antikorpucijos įstaiga turi pakankamai galių vykdyti korupcijos prevenciją bei korupcijos tyrimą⁷², o 2017 m. EBPO darbo grupės prieš užsienio pareigūnų papirkimą Lietuvos 2 etapo vertinimo ataskaitoje pažymėta, kad yra teigiamai vertinamas STT nepriklausomumo laipsnis ir jos gebėjimas vykdyti papirkimo atvejų tyrimą be nepagrįsto politinio kišimosi⁷³.

2020 m. Europos Komisijos paskelbtoje pirmojoje Teisės viršenybės ataskaitoje: teisinės valstybės principo padėtis Lietuvoje⁷⁴ taip pat pažymima, kad „Lietuvoje iš esmės įdiegta kovos su korupcija institucinė struktūra, pagal kurią pagrindinį vaidmenį atlieka STT, derinanti politikos koordinavimo ir prevencijos kompetenciją ir tyrimo įgaliojimus.“ Pozityvūs tarptautiniai vertinimai STT, kaip pagrindinei institucijai Lietuvoje galinčiai mažinti korupciją, didina lūkesčius tolimesniam veiklos tobulinimui ir antikorpucinės veiklos reputacijos formavimui valstybėje.

STT PATIRTIS ĮKVEPIA KITUS

STT nuolat vykdo aktyvią veiklą tarptautinėje erdvėje, dalinasi sukaupta patirtimi ir tampa vienu pagrindinių regiono partnerių, įtraukiančių kitas valstybes bendriems projektams įgyvendinti. Per

pastaruosius ketverius metus, STT, kaip vyresnysis partneris, sėkmingai įgyvendino Dvynių projektus, susijusius su antikorpucinės aplinkos kūrimu ir kova su korupcija, Moldovoje ir Serbijoje. Pažymėtina, kad 2020 m. STT kartu su austrų partneriais laimėjo Dvynių projektą Jordanijoje. Tai pirmasis STT projektas, peržengęs geografines Europos ribas.

Tarptautinis susidomėjimas STT veikla matomas ir korupcijos prevencijos srityje. Tokios korupcijos prevencijos priemonės kaip Nacionalinių strateginių dokumentų kovos su korupcija rengimas, įgyvendinimas ir stebėseną bei Korupcijos prevencijos įstatyme numatyta korupcijos rizikos analizė, tarptautiniuose dokumentuose yra vertinama kaip teigiama STT patirtis. Pavyzdžiui, 2017 m. Europos Komisijos parengtame leidinyje šie du STT nuolat vykdomi darbai korupcijos prevencijos srityje įvardinti kaip „įkvepiantys pavyzdžiai“⁷⁵.

Tarptautinio dėmesio sulaukia ir STT vykdoma antikorpucinio švietimo veikla. Pavyzdžiui, 2017 m. EBPO darbo grupės prieš užsienio pareigūnų papirkimą pranešime spaudai teigiamai pažymimas STT vykdomas antikorpucinio sąmoningumo didinimas tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose⁷⁶.

STT analitinės veiklos rezultatai vertinami ne tik kaip veiksminga priemonė kovoje su korupcija Lietuvoje, bet ir yra pripažįstama kitų tarptautinių organizacijų. Pavyzdžiui, 2019 m. STT atstovai buvo pakviesti pasidalinti patirtimi nustatant korupcinio pobūdžio rizikas EBPO Pasaulinio antikorpucijos ir skaidrumo forumo metu Paryžiuje bei Europos tinklo dėl sukčiavimo ir korupcijos sveikatos priežiūros srityje (EHFCN) konferencijoje Berlyne. STT analitinės antikorpucinės žvalgybos modelis, orientuotas į prevencinį rizikų valdymą integruojant valstybės valdomus duomenų resursus (valstybės registrus ir informacines sistemas),

70 Specialized Anti-Corruption Institutions Review of models: Second edition Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia. Prieiga internete: https://read.oecd-ilibrary.org/governance/specialised-anti-corruption-institutions_9789264187207-en#page15

71 GRECO Pirmasis vertinimo etapas, 36 punktas. Prieiga internete: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c72e7>

72 Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją dalyvių valstybių konferencija „Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo apžvalga“ Lietuvos apžvalgos ataskaita. Prieiga internete: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1255483e.pdf>

73 EBPO darbo grupės prieš užsienio pareigūnų papirkimą Lietuvos 2 etapo vertinimo ataskaita, 47 psl. Prieiga internete: <http://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/Lithuania-Phase-2-Report-ENG.pdf>

74 Europos Komisijos Teisės viršenybės ataskaita (Lietuvos skyrius) (SWD(2020) 314 final), prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020SC0314&from=EN>

75 European Commission's „Quality of Public Administration: A Toolbox for Practitioners“ (Theme two: Ethics, openness & anti-corruption), 50-54 psl. Prieiga internete: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=18558&langId=en>

76 Prieiga internete: <http://www.oecd.org/corruption/lithuania-has-made-significant-legislative-reforms-to-fight-foreign-bribery-and-should-ensure-effective-anti-bribery-enforcement.htm>

vertinamas kaip geroji praktika, kurią siūloma adaptuoti ir kitoms valstybėms narėms užkertant kelią sukčiavimui ir korupcijai siekiant apsaugoti Europos Sąjungos finansinius interesus.

SU KORUPCIJA KOVOJANČIOS INSTITUCIJOS YRA IR KITOSE ŠALYSE

Kova su korupcija yra reikšmingas ir savarankiškas teisės viršenybės principo elementas greta veiksmingos teisingumo sistemos ir žiniasklaidos laisvės. Valstybėms, ir ne tik besivystančioms, susiduriant su korupcija, korupcijos kontrolė ir prevencija yra aktualus kiekvienos valstybės darbotvarkės klausimas. 2020 m. Europos Komisijos paskelbtoje pirmojoje Teisės viršenybės ataskaitoje: Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje⁷⁷ pažymima, kad „korupcija pažeidžia valstybės ir jos institucijų funkcionavimą bei sukuria prielai-

das organizuotam nusikalstamumui. Veiksminga antikorupecinė sistema, skaidrumas ir integralumas įgyvendinant valstybės valdžią gali sustiprinti teisinę sistemą ir pasitikėjimą valstybės institucijomis.“ Europos Komisija pažymi, kad visoms valstybėms narėms būtinos priemonės, padėsiančios užkirsti kelią korupcijai, ją nustatyti, pažaboti ir už ją nubausti. Šių priemonių taikymas priklauso nuo daugelio priežasčių, tokių kaip korupcijos būklė konkrečioje šalyje, institucinės tradicijos, šalies poreikiai, vidaus politikos sprendimai ir kt. Kiekvienos valstybės antikorupecinės institucijos tarpusavyje skiriasi savo vaidmeniu, pavaldumu, funkcijomis, veiklos kryptimis. Europos Sąjungos valstybėse narėse veikiančių specializuotų antikorupecijos institucijų pavyzdžiai yra Slovėnijos KPK, Italijos ANAC, Prancūzijos AFA, Rumunijos DNA, Austrijos BAK, Lenkijos CBA, Latvijos KNAB, Bulgarijos CACIAF, Graikijos AEAD, Kroatijos USKOK ir kt.⁷⁸

77 Europos Komisijos Teisės viršenybės ataskaita: Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje (COM(2020) 580 final), prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0580&from=EN>

78 Plačiau apie Europos ir pasaulio antikorupecines institucijas galima susipažinti ir 2020 m. Transparency International parengtoje apžvalgoje. Prieiga internete: https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Overview-of-Anti-Corruption-Agencies-in-Europe_2020_PR.pdf

STT VEIKLOS REZULTATAI

BAUDŽIAMASIS PERSEKIOJIMAS

STT vykdydama baudžiamąjį persekiojimą savo veiksmus orientuoja į sudėtingų, sisteminių, didelę žalą valstybei darančių nusikalstamų korupcinių mechanizmų aptikimą ir užkardymą.

PRADĖTI IKITEISMINIAI TYRIMAI

PRADĖTAS IKITEISMINIS TYRIMAS DĖL GALIMAI NETEISĖTOS ĮTAKOS POLITINIAMS PROCESAMS

STT pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl stambaus masto kyšininkavimo, papirkimo, prekybos poveikiu, turto iššvaistymo ir dokumentų klastojimo, kuriame atskleisti galimai neteisėtos įtakos politiniams procesams, politikams, neskaidraus Europos Sąjungos lėšų naudojimo atvejai, veikimas ir atstovavimas privačiais interesais bei kt.

Pradėtame ikiteisminiame tyrime tiriama 30 galimai padarytų nusikalstamų veikų, įtarimai pareikšti 6 fiziniams asmenims ir 1 juridiniam asmeniui. Ikiteisminio tyrimo duomenys leidžia pagrįstai įtarti, kad Lietuvos verslo konfederacijos prezidentas, vykdydamas savo pareigas Konfederacijoje ir atstovaudamas jos narių bei kitų verslo subjektų interesus, pasinaudodamas savo užimamomis pareigomis, visuomenine padėtimi, pažintimis, ryšiais ar kita įtaka, galimai gaudavo kyšius už jo darytą poveikį priimant aktualius verslo subjektams teisės aktus. Pavyzdžiui, 2019 m. pabaigoje svarstyta 2020 m. Lietuvos biudžeto įsta-

tymų paketas, įstatymai dėl bankų turto ir pelno mokesčių bei kt.

Tarnyba ne kartą viešai deklaravo apie egzistuojančias problemas (pavyzdžiui, apie interesų grupių atstovų vengimą viešai deklaruoti ir teikti ataskaitas apie lobistinę veiklą; neviešinamus Seimo narių susitikimus su interesų grupių atstovais ir kt.) bei nepakankamą lobistinės veiklos teisinio instituto funkcionavimą bei skaidrumą. Ne kartą buvo teikti siūlymai kaip pašalinti nustatytas problemas, kad lobistinės veiklos teisinis institutas Lietuvoje užkirstų kelią korupcinėms veikoms, kurios susijusios su neteisėtu poveikiu politikams, kitiems asmenims priimant sprendimus. Pažymėtina, kad nuo 2018 m. Lobistinės veiklos įstatymo projekto svarstymas buvo keletą kartų atidėtas. Po STT pradėto ikiteisminio tyrimo dėl galimai neteisėto lobizmo, Lietuvos Respublikos Seime atnaujintas įstatyminių pakeičių procesas pajudėjo – 2020 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos Seimas priimtas naujos redakcijos Lobistinės veiklos įstatymas, kuriuo įteisintas kryžminis politikų ir lobistų susitikimų deklaravimas. Įstatymas įsigaliojo nuo 2021 m. sausio 1 d.

ATSKLEISTA KORUPCINĖ SCHEMA TIRIANT NUSIKALTIMUS FINANSŲ SISTEMAI

STT pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl galimo prekybos poveikiu, papirkimo, piktnaudžiavimo ir kyšininkavimo⁷⁹ Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai atliekant ikiteisminius tyrimus ypatingą atgarsį visuomenėje sulaukusiose bylose dėl turto iššvaistymo Ūkio banke bei kredito unijose.

Šiame ikiteisminiame tyrime tiriamos 28 galimai padarytos nusikalstamos veikos, įtarimai pareikšti

79 Prieiga internete: https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2020/atskleista-korupcine-schema-tiriant-finansinius-nusikaltimus:2921

11 asmenų⁸⁰. Ikitiesminio tyrimo metu atskleista sudėtinga teisėsaugos srityje veikusi korupcinė schema, kurioje dalyvavę asmenys, veikdami privačių asmenų naudai, neformaliai susitikdavo su prokuratūros ir kitų teisėsaugos institucijų atstovais bei aptardavo jų žinioje esančių ikiteisminių tyrimų eigą, perspektyvas ir galimybes neteisėtai priimti palankius suinteresuotiems asmenims procesinius sprendimus.

ĮTARIAMA KORUPCIJA ORGANIZUOJANT COVID-19 REAGENTŲ PIRKIMUS

Pagalbos onkologiniams ligoniams asociacijos prezidentas, pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi ir įtaka Vyriausybei, valstybės institucijoms, įstaigoms ir Vyriausybės sprendimu dalyvaujantiems koronaviruso (COVID-19) sukeltos pandemijos Lietuvoje valdyme tarnautojams iš Kinijos įmonės atstovo, Ispanijos Karalystės įmonės atsakingų asmenų, galimai pareikalavo ne mažesnio kaip 200 000 eurų kyšio už pažadą paveikti atsakingas institucijas, kad būtų sudaryta laboratorinės įrangos COVID-19 reagentų ypatingai skubaus įsigijimo sutartis išskirtinai su Kinijos įmone. Tyrimo metu gauti duomenys, kad įvykus didesniam negu 5 mln. vertės koronaviruso (COVID-19) tyrimo reagentų pirkimui, į įtariamojo asmeninę banko sąskaitą per keletą kartų buvo pervesta didesnė nei 300 000 eurų suma.

IKITEISMINIAME TYRIME DĖL GALIMOS KORUPCIJOS – ĮTARIMAI TEISĖJUI

Atliekant ikiteisminį tyrimą dėl galimai įvykdytų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų, susijusių su fizinių asmenų, kurie pasinaudoję savo pažintimis ir kita tikėtina įtaka, bandė paveikti teismo sprendimą, buvo gauti duomenys apie galimai neteisėtus teisėjo veiksmus.

Lietuvos Respublikos Prezidentas išleido dekretą, kuriuo sustabdė Šiaulių apygardos teismo teisėjo įgaliojimus iki galutinio sprendimo ikiteisminiame tyrime arba sprendimo baudžiamojame byloje įsiteisėjimo ir sutiko, kad jis būtų patrauktas atsakomybėn dėl piktnaudžiavimo ir

kyšininkavimo. Šiame ikiteisminiame tyrime keturi privatūs asmenys įtariami prekyba poveikiu ir papirkimu.

DĖL KYŠININKAVIMO ĮTARIAMAS KELMĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS MERAS

Atliekant ikiteisminį tyrimą Kelmės rajono savivaldybės meras, kuris įtariamas dėl galimo 10 000 eurų kyšio reikalavimo ir priėmęs dalį reikalauto kyšio – 5 000 eurų už palankumą vykdant savivaldybės viešųjų erdvių sutvarkymo projektą⁸¹.

STT turimais duomenimis, korupcija savivaldoje išlieka viena iš labiau korupcijos paveiktų sričių. Pažymima, kad 37 proc. visų 2018 m. Tarnyboje pradėtų tirti ikiteisminių tyrimų, atitinkamai 32 proc. visų 2019 m. pradėtų tyrimų ir 15 proc. visų 2020 m. pradėtų tyrimų yra susiję su vietos savivalda. Tarnyba per 2018–2020 metus vietos savivaldos srityje pradėjo 44 ikiteisminius tyrimus, kuriuose nustatytos 197 nusikalstamos veikos.

BAIGTI IKITEISMINIAI TYRIMAI

BAIGTAS DIDELĖS APIMTIES IKITEISMINIS TYRIMAS DĖL GALIMŲ KORUPCINIŲ NUSIKALTIMŲ FARMACIJOS SRITYJE

Baigtas ikiteisminis tyrimas byloje, kurioje įtariami dėl stambaus masto korupcinių nusikalstamų veikų pareikšti juridiniam asmeniui – farmacijos bendrovei ir 11 fizinių asmenų. Ikitiesminio tyrimo metu buvo nustatyta nusikalstama korupcinė schema, kurioje galimai dalyvavo farmacijos kompanijos atstovai ir įvairių šalies gydymo įstaigų gydytojai. Įtariama, kad šios farmacijos įmonės darbuotojai veikė organizuotoje grupėje. Šios grupės narės – bendrovės vadybininkės – galimai susitardavo su savo aptarnaujamų Lietuvos miestų ir rajonų gydymo įstaigų gydytojais, kad jie už neteisėtą atlygį rekomenduotų pacientams įsigyti, o vėliau suleistų būtent jų įmonės platinamus produktus. Baigtoje byloje juridiniam asmeniui – farmacijos bendrovei yra pareikšti įtarimai dėl papirkimo ir apgaulingo apskaitos tvarkymo.

80 Generalinės prokuratūros 2 Baudžiamojo persekiojimo departamento 2 prokurorai, Kauno apygardos prokuratūros 2-ojo baudžiamojo persekiojimo skyriaus prokuroras, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos Vilniaus apygardos valdybos Nusikalstamų veikų tyrimo skyriaus vyriausiasis tyrėjas, Kaune praktikuojantis advokatas bei dar 6 privatūs asmenys.

81 Prieiga internete: https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2020/sulaikytas-kelmes-rajono-savivaldybes-meras:2925.

7 farmacijos bendrovės atstovams pareikšti įtariamai dėl papirkimo bei daliai jų – dėl apgaulingo apskaitos tvarkymo, 4 gydytojams – pareikšti įtariamai dėl kyšininkavimo. Atliekant tyrimą apklausta virš 1 100 asmenų ir surinkti duomenys, kad gydytojams papirkti įmonė galėjo skirti daugiau kaip 74 000 eurų kyšių.

Pažymėtina, kad dar anksčiau ikiteisminio tyrimo metu 80 gydytojų ir 5 farmacijos bendrovės darbuotojai pripažino savo kaltę ir jų atžvilgiu buvo priimti galutiniai procesiniai sprendimai. Konfiskuotos lėšos, sudarančios kyšio dalyką, skirtos įmokos į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, taip pat sumokėtos teismo paskirtos baudos. Šios bylos proceso dalyviai jau sumokėjo daugiau kaip 100 000 eurų jiems paskirtų baudų. Taip pat, Valstybinė mokesčių inspekcija farmacijos bendrovei pateikė didesnę negu 39 000 eurų civilinį ieškinį⁸².

KALTINIMAI PAREIKŠTI VŠĮ „NACIONALINIS KRAUJO CENTRAS“ DIREKTOREI DĖL GALIMO PIKTAUDŽIAVIMO TARNYBA

Teismui perduotas ikiteisminis tyrimas dėl VŠĮ „Nacionalinis kraujo centras“ direktorės galimo piktaudžiavimo. Įtariama, kad direktorė neatlygintiškai gavo ir tikėjosi gauti asmeninę ir turčinę naudą iš vienos bendrovės ir vienintelio jos akcininko, veikė šios bendrovės interesais ir priešingai savo vadovaujamos įstaigos interesais. Ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad ji faktiškai vadovavo šios bendrovės veiklai, sprendė personalo įdarbinimo reikalus, priėmė sprendimus dėl bendrovės veiklos strategijos ir ateityje, organizavo, dalyvavo ir vadovavo bendrovės susirinkimuose dėl svarbių sprendimų priėmimo.

TEISMUI PERDUOTA 11 BYLŲ, ATSKIRTŲ IŠ DIDELĖS APIMTIES IKITEISMINIO TYRIMO DĖL GALIMOS PLATAUS MASTO KORUPCIJOS

Iš didelės apimties ikiteisminio tyrimo, susijusio su aukšto rango teisėjų, advokatų ir kitų asmenų galimai padarytomis korupcinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis, jau atskirta ir teismui perduota 11 tyrimų dėl 23 nusikalstamų veikų

epizodų (prekybos poveikiu, piktaudžiavimo, neteisėto disponavimo narkotinėmis medžiagomis, šaunamaisiais ginklais, prekybos žmonėmis, pasipriešinimo valstybės tarnautojams, trukdymo tyrimui, melagingų parodymų, rengimosi sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą dėl jo tarnybos pareigų vykdymo, neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo ir kt.) 22 asmenų atžvilgiu. Turimais duomenimis, pirmos instancijos teisme, išnagrinėjus 5 bylas, trims asmenims paskirtos baudos – iš viso 84 150 eurų, du asmenys atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (1 metams), vienam iš jų skirta įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą – 500 eurų, dar vienam asmeniui skirtas laisvės apribojimas 8 mėn., jis įpareigotas dirbti arba užsiregistruoti Užimtumo tarnyboje, iš jo konfiskuota 5000 eurų. 6 bylose teisminis nagrinėjimas tebevyksta.

Kaip pavyzdį galima pateikti teisme nagrinėjama byla, kurioje nustatyta, kad Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas, padedamas bendrininko, piktaudžiavo tarnyba, prekiavo poveikiu, tokiu būdu norėdamas sušvelninti procesinę bendrininko padėtį, bandė paveikti Kauno apygardos teismo teisėjus ir Lietuvos apeliacinio teismo teisėjus, kurie galėjo priimti palankius bendrininko atžvilgiu sprendimus, nagrinėjamoje byloje dėl šio bendrininko galimai padarytų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų⁸³.

Taip pat teisme nagrinėjama byla, kurioje kaltinimai dėl prekybos žmonėmis veikiant organizuotoje grupėje, piktaudžiavimo, trukdymo teisėjui, prokurorui, ikiteisminio tyrimo pareigūnui vykdyti pareigas, organizavimo sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą ir kitų nusikalstamų veikų pareikšti 8 Lietuvos Respublikos piliečiams, kurių trys iš jų kaltinami dėl melagingų parodymų davimo. Du kaltinamieji yra Klaipėdos regione dirbantys advokatai.

Ikiteisminiame tyrime kaltinamasis, siekdamas išvengti baudžiamosios atsakomybės dėl neteisėto disponavimo labai dideliu narkotinių medžiagų kiekiu, su jį gynusiu advokatu ir dar vienu asmeniu įkalbėjo pašalinį asmenį už piniginį atlygį (30 000 eurų) prisiimti baudžiamąją atsakomybę už kaltinamojo galimai padarytą

82 Prieiga internete:

<https://www.stt.lt/naujienos/7464/baigtas-dideles-apimties-ikiteisminis-tyrimas-del-galimu-korupcinio-nusikalstamu-farmacijos-srityje:3017>

83 Prieiga internete: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/pareiksti-kaltinimai-korupcija-teisme-nagrinejant-byla-del-korupcijos:3009>

nusikalstamą veiką. Pašaliniam asmeniui prisipažinus dėl neva padaryto nusikaltimo, šis 14 mėnesių buvo suimtas. Nustatyta, kad kaltinamasis su bendrininkais organizavo rengimąsi sunkiai sužaloti Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato specializuoto padalinio vadovą dėl jo atliekamų tarnybinių pareigų. Organizuotos grupės nariai buvo gerai apgalvoję nusikalstamų veikų planą, rinko duomenis apie privatų pareigūno gyvenimą.

BYLA DĖL FIKTYVAUS ŽMONIŲ ĮDARBINIMO ŽUVININKYSTĖS TARNYBOJE PERDUOTA NAGRINĖTI TEISMUI

Vilniaus apygardos teismui perduota nagrinėti baudžiamoji byla dėl galimo fiktyvaus asmenų įdarbinimo Žuvininkystės tarnyboje prie Žemės ūkio ministerijos. Kaltinimai piktnaudžiavimu, turto pasisavinimu, dokumentų klastojimu ir disponavimu suklastotais dokumentais bendrininkų grupėje pareikšti 6 asmenims, iš jų – Žuvininkystės tarnybos direktoriaus pavaduotojui ir buvusiai direktorei. Ikitiesminio tyrimo metu nustatyta, kad Žuvininkystės tarnyboje galimai fiktyviai buvo įdarbinti du asmenys, kuriems per visą jų tariamos tarnybos laikotarpį buvo išmokėtas atlyginimas bei sumokėti mokesčiai siekia 45 000 eurų, tokiu būdu Žuvininkystės tarnyba patyrė didelę turtinę ir neturtinę žalą⁸⁴.

TEISMŲ SPRENDIMAI

FIKTYVŪS EGZAMINAI KAINAVO BRANGIAI: TEISMAS SKYRĖ DAUGIAU KAIP 115 000 EURŲ BAUDŲ, VIENAM ASMENIUI SKIRTA LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĖ

Vilniaus apygardos teismas, išnagrinėjęs STT tiriamą bylą dėl sudarytų sąlygų užsieniečiams fiktyviai išlaikyti lietuvių kalbos mokėjimo ir Konstitucijos pagrindų egzaminus, kaltais dėl prekybos poveikiu pripažino šešis asmenis. Buvusi Vilniaus rajono valstybinės kalbos mokėjimo ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminų kvalifikavimo komisijos pirmininkė taip pat pri-

pažinta kalta dėl kyšininkavimo, o jai kyšį davęs asmuo – dėl papirkimo.

Buvusiai Komisijos pirmininkei teismas skyrė 50 000 eurų baudą, iš jos konfiskuoti kaip kyšis gauti 900 eurų, jai kyšį davusiam asmeniui paskirta 40 000 eurų bauda. Anksčiau ne kartą teistam asmeniui, pažadėjusiam paveikti teisėsaugos pareigūnus, kad būtų priimtas procesinis sprendimas nutraukti ikiteisminį tyrimą dėl Komisijos pirmininkės veiksmų, teismas paskyrė 3 metų laisvės atėmimo bausmę (subendrinus bausmes, paskirta galutinė 7 metų ir 6 mėn. laisvės atėmimo bausmė), konfiskuotas 3 500 eurų vertės turtas. Trims užsienio piliečiams, siekusiems įgyti tariamai išlaikytų egzaminų pažymėjimus, reikalingus pateikiant prašymus dėl leidimų nuolat gyventi Lietuvoje, paskirtos baudos nuo 5 000 iki 12 500 eurų. Iš viso šioje byloje buvo paskirta baudų 115 000 eurų sumai.

Šis ikiteisminis tyrimas buvo atliekamas bendradarbiaujant su Valstybės saugumo departamentu⁸⁵.

DĖL PREKYBOS POVEIKIU NUTEISTAS BUVĘS ADVOKATAS IR JĮ PAPIRKĖS ASMUO

Kauno apygardos teismas, atmetė nuteistųjų apeliacinius skundus ir paliko galioti Kauno apylinkės teismo nuosprendį, kuriuo Kauno mieste dirbęs buvęs advokatas buvo pripažintas kaltu dėl prekybos poveikiu. Jam paskirta beveik 24 5000 eurų bauda, 3 metams atimta teisė dirbti ar eiti advokato pareigas bei valstybės naudai konfiskuota 1 500 eurų. Kyšį davęs asmuo nuteistas už kyšio davimą, jam paskirta 1 metų laisvės atėmimo bausmė. Buvęs advokatas buvo teiriamas už tai, kad įvairiais laikotarpiais bei skirtingomis aplinkybėmis provokavo, reikalavo ir priėmė kyšį iš trijų asmenų. Ikitiesminio tyrimo metu vienas asmuo, pripažino savo kaltę dėl kyšio davimo advokatui ir buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. STT pareigūnai nustatė, kad advokatas, pasinaudodamas savo įgaliojimais, pažintimis ir kita įtaka, už gautą kyšį žadėjo paveikti teisėją, teismo darbuotojus, prokurorą ir policijos pareigūnus, kad šie priimtų palankius sprendimus baudžiamosiose bylose⁸⁶.

84 Prieiga internete:

https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2020/byla-del-fiktyvaus-zmoniu-idarbinimo-zuvininkystes-tarnyboje-perduota-nagrineti-teismui:2937

85 Prieiga internete: https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2020/fiktyvus-egzaminai-kainavo-brangiai-teismas-skyre-daugiau-kaip-115-tukst-euru-baudu-vienam-asmeniui-skirta-laisves-atemimo-bausme:3037

86 Prieiga internete: https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2020/del-prekybos-poveikiu-nuteistas-buves-advokatas-ir-ji-papirkes-asmuo:3007

KALTU DĖL PREKYBOS POVEIKIU PRIPAŽINTAS VERSLININKAS UŽ KYŠĮ PADĖJĘS IŠSPRĘSTI PROBLEMAS

Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, panaikino išteisinamąjį nuosprendį ir kaltu dėl prekybos poveikiu pripažino verslininką. Teismas šiam paskyrė 4 metų laisvės atėmimo bausmę, jos vykdymą atidedant 3 metams. Teismo sprendimu iš šio asmens bus išieškota konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma – daugiau negu 154 000 eurų.

Teismas nustatė, kad verslininkas, pasinaudodamas savo pažintimis, kita tikėtina įtaka valstybės tarnautojams bei jiems prilygintiems asmenims, iš vienos įmonės vadovo savo naudai tiesiogiai pats provokavo ir reikalavo duoti 210 470 eurų kyšį, žadėdamas paveikti Vilniaus miesto savivaldybės ir Statybos inspekcijos valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus. 2016–2018 m. per šešis kartus minimas asmuo priėmė dalį reikalauto kyšio – 154 470 eurų.

NEĮGALUMO IR DARBINGUMO NUSTATYMO TARNYBOS PRIE SADM KLAIPĖDOS TERITORINIO SKYRIAUS SPECIALISTAI PRIPAŽINTI KALTAIS DĖL KORUPCINIŲ NUSIKALTIMŲ

Buvusiems Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos specialistams ir kitiems asmenims teismas paskyrė nuo 50 MGL (1 883 eurų) iki 1000 MGL (37 660 eurų) dydžio baudas, iš viso paskirta baudų 110 720 eurų sumai, konfiskuota 12 000 eurų. Pirmą kartą STT praktikoje pritaikytas išplėstinis turto konfiskavimas – iš viso 120 000 eurų.

Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie SADM Klaipėdos teritorinio skyriaus specialistai, bendrininkaudami su kitais asmenimis, iš asmenų priėmė įvairaus (siekiančius nuo 100 iki 1000 eurų) dydžio kyšius, kad konkrečiam laikotarpiui būtų nustatytas 40 procentų darbingumo lygis, kad pageidaujamas darbingumo lygis asmeniui būtų nustatytas per įmanomai trumpą laiką, kad asmeniui nedarbingumo lygis būtų nustatytas jam tiesiogiai nedalyvaujant darbingumo lygio nustatymo procedūroje ir kt.

ASMENŲ PRANEŠIMAI

Augantis visuomenės pilietiškumas, kai pranešama apie pastebėtus galimus teisės pažeidimus,

padeda ginti žmogaus teises ir užtikrinti teisės aktų laikymąsi. 2020 m. STT gauti 2413 (16 proc. daugiau nei 2019 m.) asmenų pranešimai dėl galimų korupcinių nusikalstamų veikų, iš jų – 20 proc. anoniminių. Didėjantis gautų pranešimų skaičius rodo, kad Lietuvos gyventojai tampa vis nepakančesni korupcijai. Dažniausiai 2020 m. asmenys į STT kreipėsi dėl galimų korupcinių nusikalstamų veikų sveikatos priežiūros, teismų ir teisėsaugos, savivaldos, ir viešųjų pirkimų ir srityse.

Netolerancija korupcijai ir jos prielaidoms pastebima tarp valstybės tarnautojų – 2020 m. asmenys, vykdydami Korupcijos prevencijos įstatymo 10¹ straipsnyje įtvirtintą pareigą, STT pateikė 47 pranešimus, kurių pagrindu buvo pradėti 5 ikiteisminiai tyrimai. Per 2020 m. STT pareigūnams įvertinus gautuose asmenų pranešimuose pateiktą informaciją apie galimai padarytas nusikalstamas veikas, iš viso buvo pradėti 29 ikiteisminiai tyrimai (21 proc. daugiau nei 2019 m.). Reikšmingi pradėti ikiteisminiai tyrimai pagal gautus asmenų pranešimus paminėtini žemiau.

PRADĖTAS IKITEISMINIS TYRIMAS DĖL APLINKOS APSAUGOS AGENTŪROS ATSAKINGŲ ASMENŲ GALIMO NETINKAMO PAREIGŲ ATLIKIMO

Įvertinus gautą pranešimą dėl akcinės bendrovės „Grigeo Klaipėda“ keliamos taršos ir atlikus patikslinimo veiksmus Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka, STT buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl Aplinkos apsaugos agentūros atsakingų asmenų galimo netinkamo pareigų atlikimo, priimant sprendimus, kuriais buvo keičiamas akcinės bendrovės „Grigeo Klaipėda“ išduotas taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas. Galimai dėl netinkamo Aplinkos apsaugos agentūros atsakingų asmenų pareigų vykdymo buvo sudarytos sąlygos akcinei bendrovei „Grigeo Klaipėda“ teršti aplinką, neužtikrintas tinkamas teršalų tvarkymas, dėl ko buvo pažeistas visuomenės interesas į švarią, sveikatai nekenksmingą, palankią aplinką.

PRADĖTAS IKITEISMINIS TYRIMAS DĖL GALIMO TURTO IŠŠVAISTYMO UŽDAROJOJE AKCINĖJE BENDROVĖJE „GATVIŲ APŠVIETIMAS“

Įvertinus fizinio asmens pranešime išdėstytas aplinkybes ir atlikus patikslinimo veiksmus Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka, pradėtas

ikiteisminis tyrimas dėl veikos, turinčios turto iššvaistymo požymių. Uždarosios akcinės bendrovės „Gatvių apšvietimas“ generalinio direktoriaus pareigas ėjęs asmuo vykdė galimai neskaidrius ir nereikalingus viešuosius pirkimus, nepagrįstai skyrė priedus prie darbo užmokesčio bei tokiu būdu galimai iššvaistė bendrovės lėšas.

PRADĖTAS IKITEISMINIS TYRIMAS DĖL GALIMO KYŠININKAVIMO IR PAPIRKIMO NACIONALINĖJE ŽEMĖS TARNYBOJE PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS ŽEMĖS ŪKIO MINISTERIJOS

Įvertinus fizinio asmens pranešime išdėstytas aplinkybes ir atlikus patikslinimo veiksmus Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka, pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų, turinčių kyšininkavimo ir papirkimo požymių. Nustatyta, kad 2015 m. buvęs Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – NŽT) direktoriaus pavaduotojas galimai pažadėjo ar susitarė duoti arba davė 50 000 eurų vertės kyšį tuo metu NŽT direktoriaus pareigas ėjusiam asmeniui, o NŽT direktoriaus pareigas ėjęs asmuo galimai priėmė minėtos vertės kyšį už teisėtą / neteisėtą veikimą, priimant sprendimą žemės sklypą įtraukti į žemės sklypų sąrašą nuosavybės teisių atkūrimui. Taip pat ikiteisminiame tyrime nustatyta kyšininkavimo ir papirkimo požymių asmenų veiksmuose, priimant sprendimus dėl valstybinės žemės sklypų nuomos sutarčių sudarymo.

TEISMŲ SPRENDIMAI PO STT GAUTŲ ASMENŲ PRANEŠIMŲ

Vilniaus miesto apylinkės teismas 2020 m. sausio mėn. priėmė baudžiamąjį įsakymą byloje dėl mėginimo papirkti valstybės tarnautojui prilygintą asmenį ir skyrė baudą daugiau nei 100 kartų didesnę už kyšio dalyką. Bylos duomenimis kaltinamasis tiesiogiai davė 20 eurų vertės kyšį valstybės tarnautojui prilygintam asmeniui už pageidaujamą jo veikimą. Teismas papirkėją pripažino kaltu ir skyrė 2 550 eurų baudą. Bylą baigus baudžiamuoju įsakymu bauda sumažinta trečdaliu ir paskirta galutinė 1 700 eurų bauda. Tas pats teismas 2020 m. spalio mėn. pripažino dar vieną asmenį kaltu dėl bandymo papirkti valstybės tarnautojui prilygintą asmenį ir skyrė baudą 12 kartų didesnę už kyšio dalyką. Bylos duomenimis, energetikos sektoriuje veikiančios privačios bendrovės vykdomasis direktorius davė 500 eurų vertės kyšį, už kurį siekė

objekto prijungimo prie ESO skirstomųjų tinklų. Kaltinamajam pripažinus savo kaltę, teismas bylą išnagrinėjo sutrumpinto įrodymų tyrimo tvarka, ir skirtą 6 000 eurų baudą sumažino trečdaliu, t. y. iki 4 000 eurų.

Vilniaus apygardos teismas, apeliacine tvarka išnagrinėjęs baudžiamąją bylą dėl valstybės tarnautojui prilygintų asmenų papirkimo kaltais pripažino dar du asmenis, kurie pirmos instancijos teismo sprendimu buvo išteisinti. Iš viso šioje byloje kaltais dėl papirkimo pripažinti 3 asmenys (vienos didžiausių Lietuvos logistikos įmonių generalinis direktorius, plėtros direktorius ir šios įmonės vyriausiasis inžinierius), kurie valstybės tarnautojams prilygintiems darbuotojams davė kyšius – 1 500 eurų grynųjų pinigų ir beveik 200 eurų vertės dovanas. Teismas kiekvienam iš kaltinamųjų skyrė 15 000 eurų baudą bei teismo sprendimu konfiskuoti kaip kyšis duoti 1 500 eurų.

ANALITINĖ ANTIKORUPCINĖ ŽVALGYBA

Vykdydama analitinę antikorupcinę žvalgybą, STT atlieka korupciją sąlygojančių veiksmų, jos keliamų grėsmių ir rizikų strateginę, taktinę, operatyvią ir kriminologinę analizę.

ATVIRŲ DUOMENŲ PLĖTROS IR ĮGYVENDINIMO LIETUVOJE ANALIZĖ

Atsižvelgdama į atvirų duomenų potencialą antikorupcinės aplinkos kūrimo, STT apibendrina tarptautinių vertinimų rezultatus, kuriuose analizuojama atvirų duomenų plėtra Lietuvoje. Analizė atskleidė, kad Lietuvos atvirų duomenų politikos plėtros ir jos įgyvendinimo atotrūkis nuo kitų EBPO valstybių yra ryškus – Lietuva vertinama kaip mažiausiai duomenų atvėrime pažengusi EBPO valstybė. Šalis atsiduria paskutinėse pozicijose vertinant bendrą atvirų duomenų politikos pažangą bei jos atskirus komponentus – atvirų duomenų prieinamumą, pasiekiamumą bei paramą skatinant šių duomenų panaudojimą. Tarptautiniuose vertinimuose pastebima, kad Lietuvoje egzistuoja formali duomenų atvėrimo politika, tačiau stringa jos įgyvendinimas. EBPO pabrėžia, kad svarbiausia yra ne formalus atvertų duomenų kiekis, bet jų kokybė, tad pirmiausia skatinama atverti tuos duomenis, kurie visuomenei būtų naudingiausi. Lietuva buvo įvardinta kaip viena iš nedaugelio valstybių,

atverianti duomenis tokiais formatais, kurie neskaityna jų panaudojimo, yra neskaitymenizuoti. Be to, tarp labiausiai probleminių sričių išskiriamas nepakankamas įvairių visuomenės grupių įtraukimas ir įsiklausymas į jų poreikius atvirų duomenų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose⁸⁷.

VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ SKAIDRUMO IR ATSKAITOMYBĖS UŽTIKRINIMO PROBLEMATIKA EKSTREMALIOS SITUACIJOS METU

Siekiant skaidrumo, priežiūros ir atskaitomybės su ekstremalios situacijos valdymu susijusiose procesuose, STT atliko analitinį tyrimą bei identifiko korupcijos rizikas dėl viešųjų pirkimų skaidrumo ir atskaitomybės užtikrinimo šiose viešųjų pirkimų procedūrose: viešųjų pirkimų organizavimas neskelbiamų derybų būdu; neskelbiamų derybų būdu vykdytų pirkimų sutarčių viešinimas bendra tvarka⁸⁸ bei nepakankamas bendras sutarčių skelbimas centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje; tiekėjų, kurie įprastomis sąlygomis turėtų būti pašalinti iš pirkimo, dalyvavimas viešuosiuose pirkimuose ir jų laimėjimas; galimai rizikingų tiekėjų laimėjimas didelės vertės viešuosiuose pirkimuose; medicinos priemonių, vaistų, reagentų ir įrangos įsigijimas. Tyrime atkreiptas dėmesys į tai, jog pirkimus vykdyti centralizuotai, koordinuojant perkančiųjų organizacijų poreikius ir juos skelbiant viešai, yra galimybė užsitikrinti geresnes derybines pozicijas ir pasiekti žymiai mažesnes kainas už įsigyjamas prekes. Savo ruožtu nedidelės apimties pirkimams būdingos reikšmingai didesnės kainos. Taip pat tyrime pažymima, kad nors pastarosios rizikos yra susijusios su išimtinėmis sąlygomis, esant ekstremaliai situacijai, ir su tuo susijusiais pokyčiais rinkoje, nemaža dalis korupcijos rizikos veiksniai viešuosiuose pirkimuose yra būdingi perkančiųjų organizacijų veikimui tiek esant paskelbtai ekstremaliai situacijai, tiek ir įprastinėmis sąlygomis. Siekdama stiprinti viešųjų pirkimų, susijusių ne tik su ekstremalios situacijos procesais, skaidrumo ir atskaitingumo standartus, STT pasiūlė svarstyti galimybę dėl sisteminių duomenų apie vykdomus viešuosius pirkimus atvėrimo⁸⁹.

DALINIO NUOMOS MOKESČIO KOMPENSAVIMO LABIAUSIAI NUO COVID-19 NUKENTĖJUSIOMS ĮMONĖMS PRIEMONĖS ANALIZĖ

STT, siekdama įvertinti kaip efektyviai panaudojamos COVID-19 sukeltų padarinių šalinimui skirtos lėšos, įvertino dalinio nuomos mokesčio kompensavimo (toliau – DNMK) labiausiai nuo COVID-19 nukentėjusioms įmonėms priemonę⁹⁰. Nustatyta, kad kai kurios DNMK priemonės aprašo nuostatos galėjo būti taikomos nevienareikšmiškai ir sudaryti nevienodas sąlygas pareiškėjams kreipiantis dėl kompensacijos gavimo.

DNMK priemonės apraše buvo numatyta galimybė kompensuoti nuomininko patirtas nuomos arba nuomos paslaugų išlaidas, tačiau nedetalizavus, kokias papildomas su patalpos nuomos mokesčiu susijusias nuomos paslaugų išlaidas siūloma kompensuoti, liko neaišku, kokios konkrečios nuomininko patiriamos išlaidos galėjo būti kompensuojamos.

Analizės metu nustatyta atvejų, kai pareiškėjas su nuomotoju buvo susiję per fizinius asmenis pagal giminytės, įmonės nuosavybės ir valdymo ryšius (pavyzdžiui, tam pačiam asmeniui priklausė tiek įmonės-pareiškėjo, tiek įmonės-nuomotojo akcijos arba asmeniui priklausė įmonė-pareiškėjas, o jo sutuoktiniui – įmonė-nuomotojas ir pan.). Nustatyti 29 tokie atvejai, kuriems kompensuoti buvo skirta beveik 372 000 eurų.

Nustatyta, kad analizuojamu laikotarpiu iš viso kompensacijų buvo prašoma už 1073 nuomos objektus. Iš jų už 94 nuomos objektus buvo skirta net pusė kompensacijoms skirtų lėšų – 9 mln. eurų. Atlikus detalesnę šių patalpų analizę, nustatyta, kad daugiau kaip 7 mln. eurų buvo kompensuota už patalpas, esančias didžiuosiuose prekybos centruose. Taip pat nustatyta atvejų, kai šias patalpas valdančios įmonės pasinaudojo kitos priemonės galimybe – gauti paramą, kaip mikroįmonės. Pavyzdžiui, kai kurios jų yra gavusios nuo 9 000 iki 11 000 eurų

87 Prieiga internete: <https://stt.lt/naujienos/7464/lietuvos-pazanga-igyvendinant-atviru-duomenu-politika-nepakankama:2936>

88 Per 15 kalendorinių dienų nuo pirkimo sutarties sudarymo.

89 Atverti ir reguliariai atnaujinti sisteminius duomenis apie visų (ne tik susijusių su COVID-19) viešųjų pirkimų sutartis; atverti ir reguliariai centralizuotai atnaujinti sisteminius duomenis apie kitus viešųjų pirkimų vykdymo etapus – planuojamus pirkimus, skelbimus, procedūras, sutarčių įvykdymą (šiuo metu šiuos duomenis galima susirasti tik apie pavienius pirkimus); sparčiau įgyvendinti pirkimų, vykdomų neskelbiamų derybų būdu dėl ypatingos skubos, sutarčių viešinimą; skelbiamus duomenis apie pirkimų sutartis papildyti rodikliais, indikuojančiais antikorporacinių požūriū padidinto rizikingumo pirkimus.

90 Analizėje vertinti duomenys apie priemonės lėšų panaudojimą apima pirmojo karantino pasekmių švelninimą – iki 2020 m. rugsėjo 1 d.

paramos pagal priemonę „Subsidijos mikroįmonėms“, nes atitiko šios priemonės apraše nustatytą mikroįmonės apibrėžimą. STT nuomone, jei priemonės apraše būtų nustatytas labai mažos įmonės apibrėžimas, kurį nustato Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas, šioms įmonėms parama nebūtų priklausiusi, nes į apibrėžimą įtraukiamas ne tik darbuotojų skaičius, bet ir įmonės finansiniai duomenys. Minėtų įmonių 2019 m. pajamos siekė 4–21 mln. eurų, o nurodyto turto vertė – 52–220 mln. eurų.

STT analitinės antikorporacinės žvalgybos informacija apie nustatytas rizikas pateikta Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijai. Ministerijos rengiamame antrajame pagalbos verslui pakete kompensacija už nuomą nėra numatoma⁹¹.

VIEŠOJO INTERESO GYNIMO PROBLEMATIKA

Išanalizavus 2016–2019 m. 57 teismų sprendimus (nutartis) civilinėse ir administracinėse bylose, kuriose viešąjį interesą gynė prokurorai⁹², bei atsižvelgiant į korupcijos rizikos analizes viešo intereso pažeidimų nustatymo ir jo gynimo veiklos srityse⁹³, buvo nustatyta, kad pasigendama ne tik nuoseklios valstybės pozicijos teisminiuose procesuose, susijusiuose su viešuoju interesu ir jo gynimu, bet ir teismų sprendimų vykdymo bei koordinavimo, atsakomybės valstybės tarnautojams, darbuotojams, įstaigų vadovams, regreso teisės taikymo.

Apibendrinant teismų sprendimus, iš 57 analizuotų teismų sprendimų 49 proc. atvejų teisminis nagrinėjimas užbaigtas taikos sutarties sudarymu, 26 proc. – prokuroro ieškiny (pareiškimas) atmestas, 16 proc. – prokuroras reikalavimų atsi-

sakė, 7 proc. atvejų – byla nutraukta, praleidus kreipimosi į teismą terminą, vienoje byloje prokuroro pareiškimas paliktas nenagrinėtu. Taigi beveik pusė teisminių procesų baigėsi taikos sutarčių sudarymu, o valstybinės žemės nuomos ir įsigijimo lengvatinė tvarka atvejais, taikos sutartys sudarytos daugiau nei 80 proc. atvejų. Pažymėtina, kad daugiausia bylų buvo dėl nuosavybės teisių atkūrimo į žemę, mišką, vandens telkinius (53 proc., 30 bylų) bei valstybinės žemės nuomos ir įsigijimo (įsiterpusių laisvos valstybinės žemės plotų) lengvatinė tvarka (19 proc., 11 bylų).

Analizės metu dėmesys atkreiptas į šias siūlomas tobulinti problemines viešojo intereso gynimo sritis:

- **Valstybės institucijų klaidų** (kartais ginčijami administraciniai sprendimai priimti prieš 15 ir daugiau metų) taisydas: pasyvus, nenuseklus institucijų elgesys išsiaiškinant ar identifikuojant klaidas, pažeidimus, kas leidžia daryti prielaidą, kad nėra pakankamos vidinės ir (ar) išorinės kontrolės (priežiūros) mechanizmo, užtikrinančio, kad administracinių sprendimų rengimas, priėmimas vyktų nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų. Pažymėtina, kad nesavalaikis teisės pažeidimų ar nusikalstamų veikų identifikavimas apsunkina ar daro negalimu atsakomybės taikymą⁹⁴.
- **Stokojama teismų sprendimų apskaitos ir vykdymo kontrolės bei proceso koordinavimo ar informacijos rinkimo, apibendrinimo.** Ši apskaita turėtų apimti teisinio reguliavimo problemų ar besiformuojančios ydingos teisės aktų taikymo praktikos identifikavimą (analizuojant teismų sprendimus, motyvus, pateikiamus argumentus ir pan.), prireikus – teisės normų keitimo projektų rengimą⁹⁵.

91 Prieiga internete: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/aiskesni-pagalbos-verslui-priemoniu-kriterijai-leistu-efektyviau-panaudoti-covid-19-sukeltu-padariniu-salinimui-skirtas-lesas:3044>

92 57 teismų sprendimai (nutartys) civilinėse ir administracinėse bylose, kuriose 2016–2019 m. (iki 2019-05-01) prokuroro ieškiny (pareiškimas, prašymas) dėl viešojo intereso gynimo Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos, Nacionalinės žemės tarnybos prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, veiklos srityse ir valstybės (savivaldybės) statinių (ar jų dalių) valdymo, naudojimo, disponavimo jais srityje buvo atmestas arba byla nutraukta sudarius taikos sutartį ar kitais pagrindais.

93 2019–2020 m. STT atliko korupcijos rizikos analizes trijose institucijose: Valstybinėje teritorijų planavimo ir statybos inspekcijoje, Kultūros paveldo departamente ir Nacionalinėje žemės tarnyboje.

94 Prieiga internete: <https://www.atviraklaipeda.lt/2019/10/15/neleistinos-statybos-nuo-atsakomybes-gelbsti-senatis/>

95 Generalinė prokuratūra, atsakydama į STT 2017-01-16 raštą Nr. 4-01-437 informavo, kad „Informacija apie teismų procesinių sprendimų, priimtų pagal Viešojo intereso gynimo skyrių prokurorų ieškinius, pareiškimus, prašymus, vykdymą prokuratūros registruose nekaupiami ir neapibendrinami. Prokuratūros įstatymas ir kiti teisės aktai nenumato prokuroro funkcijų civilinio ar administracinio proceso vykdymo stadijoje ir neįpareigoja kontroliuoti sprendimų vykdymo.“

- Atsakomybės neišvengiamumo principo, regreso teisės⁹⁶ galimai netinkamas įgyvendinimas ir (ar) tokio įgyvendinimo koordinavimo stoka.
- Valstybės institucijų bendradarbiavimo stoka, galimai darbuotojų kompetencijos trūkumas.

Viešojo intereso gynimas ar atsisakymas jį ginti sulaukia visuomenės dėmesio bei vertinimo, juolab, kad kai kurios su viešojo intereso gynimu susijusios bylos, nagrinėjamos Europos Žmogaus Teisių Teisme (toliau – EŽTT), daro įtaką formuojamai teismų praktikai paskirstant valstybės institucijų klaidų ar neveikimo našta⁹⁷, sprendžiant nuosavybės teisių apsaugos ar teisingo atlyginimo už prarastas nuosavybės teises klausimus. Įvertinant EŽTT sprendimus dėl valstybės institucijų klaidų taisymo naštos (sprendimų priėmimas individų (asmenų), ne valstybės naudai), analitikų išvadoje siūloma iš esmės peržiūrėti valstybės tarnautojų (darbuotojų) atsakomybės klausimą.

KORUPCIJOS ĮTAKA BIUDŽETO IŠLAIDŲ PASKIRSTYMI: VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS POKOMUNISTINIŲ VALSTYBIŲ ATVEJIS

Siekdama įvertinti, ar egzistuoja ryšys tarp korupcijos ir valstybės išlaidų atskiriems sektoriams, STT atliko analitinį tyrimą, kuriame įvertino korupcijos įtaką biudžeto išlaidų paskirstymui Vidurio ir Rytų Europos pokomunistinių valstybių kontekste⁹⁸. Nustatyta, kad korupcijos lygis gali nulemti didesnės biudžeto dalies skyrimą infrastruktūros projektams negarantuojant jų kokybės, ir mažesnės biudžeto dalies – tokiems sektoriams kaip švietimas. Tyrime pastebėta, kad pasiekus aukštesnį nei minimalų korupcijos kontrolės rodiklį, valstybės lėšos galėtų būti panaudojamos efektyviau, todėl antikorupcinės aplinkos stiprinimas yra ypač svarbus. Viena vertus, efektyvi korupcijos kontrolė leistų mažesnėmis sąnaudomis palaikyti infrastruktūros kokybę nereikalaujant papildomų didelių investicijų. Kita vertus, pasiekus geresnį korupcijos kontrolės užtikrinimą, tokiam sektoriui kaip švietimas

valstybė galėtų skirti daugiau lėšų ir efektyviau jas panaudoti. Taigi darytina prielaida, kad Lietuvai užtikrinus aukštesnį nei dabartinį korupcijos kontrolės lygį, tai leistų, naudojant tiek pat arba mažesnę dalį lėšų, sukurti geresnės kokybės infrastruktūros tinklą, o kartu didinti valstybės investicijas į tokius sektorius kaip švietimas. Antikorupcinės aplinkos stiprinimas sukuria prielaidas efektyvesniam, skaidresniam ir racio- nalesniam valstybės lėšų paskirstymui.

KORUPCIJOS PREVENCIJA

Korupcijos prevencijos tikslas – siekti, kad valstybės ir savivaldybių įstaigų bei verslo įmonių veikla būtų nešališka ir skaidri. Siekdama teisinio reguliavimo ir administravimo procedūrų skaidrumo valstybėje, Tarnyba antikorupcinio pobūdžiu vertina teisės aktus ar jų projektus, atlieka institucijų korupcijos rizikos analizes, rengia ir koordinuoja antikorupcines programas. Kryptinga tokio pobūdžio veikla sukuria tvirtą pagrindą skaidriai ekonomikos plėtrai, geresnei viešųjų paslaugų teikimo kokybei, šalies socialinei gerovei.

NAUJOS REDAKCIJOS KORUPCIJOS PREVENCIJOS ĮSTATYMO PROJEKTAS REGISTRUOTAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIME

Siekdama stiprinti Lietuvos antikorupcinę aplinką ir skatindama aktyvų viešojo sektoriaus subjektų veikimą antikorupciniam proveržiui pasiekti, STT kartu su Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija parengė naujos redakcijos Korupcijos prevencijos įstatymo projektą, kuris registruotas Lietuvos Respublikos Seime. Projektu siūloma įdiegti naują korupcijos prevencijos modelį, grindžiamą subsidiarumo ir savanoriško įsitraukimo, antikorupcinio sąmoningumo didinimo principais, aiškia korupcijai atsparios aplinkos kūrimo dalyvaujančių subjektų sistema.

96 Valstybė, atlyginusi kitų asmenų padarytą žalą, įgyja teisę reikalauti iš už žalą atsakingų asmenų grąžinti tai, kas už juos sumokėta (įgyja regreso teisę). Valstybinio audito ataskaita „Valstybės biudžeto lėšų apsauga, įstatymų nustatytais atvejais atlyginus kitų asmenų padarytą žalą“ (2016-09-19 Nr. VA-P-40-1-12), prieiga internete: https://www.vkontrolė.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2

97 Europos Žmogaus Teisių Teismo byloje Bogdel prieš Lietuvą išaiškinta, kad gero valdymo principas neturėtų užkirsti galimybės valdžios institucijoms taisyti klaidas, net jei jos padarytos dėl jų pačių nerūpestingumo. Vis dėlto poreikis ištaisyti seną „neteisybę“ neturėtų neproporcingai riboti naujos teisės, kurią asmuo įgijo gera valia, sąžiningai remdamasis valdžios institucijos veiksmų teisėtumu (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013-11-26 sprendimas byloje Bogdel prieš Lietuvą, peticijos Nr. 41248/06, par. 66).“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017-03-24 nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-147-915/2017, 56 psl.

98 Lietuva, Bulgarija, Kroatija, Estija, Vengrija, Latvija, Lenkija, Rumunija, Serbija ir Slovakija.

PRADĖTA INICIATYVA „SKAIDRUMO AKADEMIJA“

Norėdama padidinti savanorišką institucijų įsitraukimą į antikorupcinės aplinkos kūrimą, skatindama savanoriškumą ir vadovų bei aukštesnio lygmens institucijų atsakomybę už pavaldžių institucijų bei savo valdymo srities skaidrumą, STT kartu su partneriais pradėjo Lietuvos Respublikos Prezidento inicijuotą projektą „Skaidrumo akademija“. Tai projektas, suteikiantis galimybę didžiausią patirtį sukauptiems ir aukščiausią kompetenciją turintiems skaidrumo standartų ekspertams dalintis patirtimi ir patarimais, kaip organizacijose kurti korupcijai atsparią aplinką.

PRISIDĖTA RENGIANČI IR PRIIMANT NAUJO LAIKOTARPIO 2020–2022 M. NKKP TVP

Tarnyba, laikydama pozicijas, jog siekiant veiksmingiau valdyti po 2015–2019 m. Tarpinstitucinio veiklos plano (toliau – TVP) įgyvendinimo laikotarpio vis dar išliekančias korupcijos rizikas, yra būtinos į apčiuopiamą pažangą orientuotos priemonės, sisteminis požiūris bei koordinuotas atsakingų vykdytojų veikimas, parengė ir viešai paskelbė išsamią praėjusio laikotarpio TVP pažangos ataskaitą ir jos pagrindu teikė siūlymus naujojo laikotarpio 2020–2022 m. TVP projektui. Nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 m. programos įgyvendinimo 2020–2022 m. TVP Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimu Nr. 1232.

PARENGTA PARAIŠKA PARAMAI GAUTI TEMA „VEIKSMINGAS NACIONALINĖS KOVOS SU KORUPCIJA PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS“

Pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu Nr. 2017/825 dėl 2017–2020 m. struktūrinių reformų rėmimo programos sudarymo sudarytą 2017–2020 m. struktūrinių reformų rėmimo programą ir jos įgyvendinimui skirtą techninės pagalbos priemonę (angl. *Technical Support Instrument*, TSI) STT

parengė paraišką šiai paramai gauti tema „Veiksmingas nacionalinės kovos su korupcija programos įgyvendinimas“. Minėtą programą kuruojantis DG REFORM direktoratas iš daugiau nei 700 paraiškų gautų iš 27 Europos Sąjungos valstybių atrinko 226, tarp kurių yra ir STT parengta paraiška.

KORUPCIJOS RIZIKOS ANALIZĖ⁹⁹

Reaguojant į pastaruoju metu įvykusias didžiules ekologines nelaimes ir pažeidimus (padangų perdirbimo įmonės gaisras Alytuje, nuotekų leidimas į Kuršių marias), atliktos 4 korupcijos rizikos analizės, kurių metu nustatytos vykdomų patikrinimų korupcijos rizikos, nepakankamai valdomi galimi interesų konfliktai. STT korupcijos prevencijos specialistai antikorupciniu požiūriu įvertino Aplinkos apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos struktūrinių padalinių, veikiančių Vilniaus, Panevėžio ir Utenos, Kauno, Marijampolės ir Alytaus, Šiaulių ir Telšių apskrityse, veiklą, prižiūrint ir kontroliuojant ūkio subjektus. Atlikus analizę pastebėta, kad neišnaudojamos informacinių technologijų galimybės, o būtent patikrinimų planavimas ir ūkio subjektų rizikos vertinimas atliekamas iš esmės rankiniu būdu. Pasigendama skaidrumo fiksuojant patikrinimų rezultatus, nes nuo patikrinimo vietoje atlikimo iki jo rezultatų oficialaus fiksavimo gali praeiti iki 40 darbo dienų, per kurias gali būti daroma įtaka patikrinimo rezultatams. Nustatyta, kad trūksta nuoseklaus taikant atsakomybę už aplinkos apsaugos pažeidimus: vienu atveju apsiribojama administracine atsakomybe fiziniams asmenims, kitais atvejais kartu taikomos ir ekonominės sankcijos juridiniams asmenims. Siekiant didesnio efektyvumo aplinkos apsaugos sistemoje, STT, visų pirma, siūlo integruoti Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos pavaldžių įstaigų valdomus duomenis į vieną realiu laiku veikiančią sistemą, kurios pagalba būtų vertinama subjektų rizika ir planuojami patikrinimai, kas buvo rekomenduota dar 2016 m.¹⁰⁰

99 Visų STT atliktų korupcijos rizikos analizių prieiga internete: <https://stt.lt/korupcijos-prevencija/korupcijos-rizikos-analizes/7470>

100 Prieiga internete:

https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2020/aplinkos-apsaugos-sistemai-svarbu-stiprinti-veiklos-planavima-ir-organizavima:2942

NUSTATYTOS KORUPCIJOS RIZIKOS GYVŪNŲ GEROVĖS UŽTIKRINIME

Reaguodama į viešojoje erdvėje paskelbtą informaciją apie galimai šiurkščius gyvūnų gerovės reikalavimų pažeidimų atvejus, STT atliko korupcijos rizikos analizę Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos vykdomoje valstybinės veterinarinės kontrolės subjektų, išskyrus maisto tvarkymo subjektus, priežiūros ir gyvūnų gerovės kontrolės veiklos srityse. Atlikus analizę, STT nustatė, kad kailinių gyvūnų laikytojų veikla įregistruojama, neatsižvelgiant į planuojamos vykdyti veiklos mastą, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba taiko skirtingą patraukimo atsakomybės praktiką už identiškus pažeidimus. Egzistuoja neišspėtos problemos dėl neefektyvaus patraukimo atsakomybės už gyvūnų gerovės reikalavimų pažeidimus mechanizmo, taip pat dėl veiklos įregistravimo sustabdymo ar panaikinimo net nustačius žiaurų elgesį su gyvūnais. Siekiant sukurti korupcinėms apraiškoms atsparią aplinką, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybai buvo siūloma tobulinti veterinarinio patvirtinimo išdavimo ir veiklos įregistravimo procedūras, patikslinti esamą reglamentavimą pagal pateiktas pastabas, užtikrinti, kad visais atvejais asmenys, padarę panašaus pobūdžio ir masto pažeidimus, būtų patraukti lygiavertėn atsakomybėn¹⁰¹.

SIŪLOMA TOBULINTI VALSTYBINĖS ŽEMĖS SKLYPŲ FORMAVIMO, PERTVARKYMO IR NUOMOS PROCESĄ

Tęsdama atlikto Žemės įstatymo ir su juo susijusių poįstatyminių teisės aktų antikorporacinio vertinimo temą, STT atliko korupcijos rizikos analizę ir įvertino Nacionalinės žemės tarnybos prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos ir Vilniaus miesto savivaldybės veiklą formuojant ir pertvarkant valstybinės žemės sklypus, keičiant naudojimo paskirtį ar būdą, juos nuomojant ar parduodant. STT šioms institucijoms pateikė pasiūlymus iš esmės peržiūrėti valstybinės žemės nuomos ir pardavimo be aukciono procesą bei naujai reglamentuoti mechanizmą, leisiantį racionaliai ir efektyviai naudoti valstybinės žemės plo-

tus, atsižvelgiant į visuomenės ir valstybės interesus ir įgyvendinti kitus pasiūlymus, kurie padėtų valdyti korupcines apraiškas¹⁰².

VIENINGA VALSTYBĖS POLITIKA, TEIKIANT PARAMĄ VERSLUI DĖL COVID-19 – DIDINTŲ SKAIDRUMĄ

Prasidėjus COVID-19 pandemijai, siekiant operatyviai padėti gyventojams ir verslui sušvelninti sukeltas neigiamas pasekmes, valstybėje buvo sukurtas COVID-19 krizės padariniams valdyti mechanizmas, priimtas Ekonomikos skatinimo ir COVID-19 sukeltų pasekmių mažinimo priemonių planas. STT, išanalizavusi priemonių įgyvendinimo ir koordinavimo veiksmus, pateikė siūlymus, ką reikėtų įgyvendinti, siekiant išvengti galimų korupcijos rizikų, jei ateityje iškiltų analogiškų priemonių taikymo poreikis. Pasiūlyta užtikrinti vieningą valstybės politiką, įgyvendinant COVID-19 paramos priemones tarp institucijų (pavyzdžiui, nustatant neremtinus sektorius ir veiklas), taip pat aiškiai įvardinti, kurias konkrečiai veiklas siekiama uždrausti ar apriboti, tokiu būdu panaikinant institucinio lygmens interpretacijų riziką, sudarant draudžiamų ir (ar) ribojamų ekonominių veiklų rūšių karantino metu sąrašą. Siekiant mažinti duomenų fragmentiškumą, STT pasiūlė sukurti tarpinstitucinį duomenų mainų mechanizmą apie subjektus, kurie valstybės paramą siekė gauti arba gavo nepagrįstai. Subjektas, vienos institucijos identifikuotas kaip deklaravęs, tačiau realiai nepatyręs deklaruoto neigiamo poveikio dėl COVID-19 arba pateikęs apgaulingą informaciją, galėtų būti įtrauktas į kitų institucijų subjektų sąrašus, kad jiems būtų atliekama detali patikra¹⁰³.

ANTIKORUPCINIS TEISĖS AKTŲ AR JŲ PROJEKTŲ VERTINIMAS

DRAUSTINIŲ IŠSAUGOJIMAS

Atlikusi Saugomų teritorijų įstatymo¹⁰⁴ pakeitimo įstatymo projekto antikorporacinį vertinimą¹⁰⁵ STT

101 Prieiga internete: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/nustatytos-korupcijos-rizikos-gyvunu-geroves-uztikrinime:2918>

102 Prieiga internete: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/stt-siulo-tobulinti-valstybinės-zemės-sklypu-formavimo-pertvarkymo-ir-nuomos-procesą:2943>

103 Prieiga internete: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/vieninga-valstybės-politika-teikiant-paramą-verslui-dėl-covid-19-didintų-skaidrumą:3005>

104 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/efe2fa7018c311e9bd28d9a28a9e9ad9?ifwid=16b1fy5dcs>

105 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e49259209e1c11e9aab6d8dd69c6da66?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=df7505fd-5a7c-412c-9905-96992c9b6434>

nustatė, kad Projekto siūlymai sudarytų sąlygas gamtiniuose ir kompleksiniuose draustiniuose praplėstas karjerų teritorijas eksploatuojančių asmenų nekontroliuojamai veiklai. Iš esmės projektas naudingas tik vienam ūkio veiklos subjektui, tačiau juo siūlomas teisinis reglamentavimas pažeistų visuomenės interesus, kadangi gamtiniuose ir kompleksiniuose draustiniuose, kurie neįtraukti į Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijas, karjerų teritorijų praplėtimas galėtų būti vykdomas nevertinant jo poveikio. Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas pritarė STT išvadoje pateiktoms pastaboms ir pasiūlymams bei priėmė sprendimą projektą atmesti¹⁰⁶. Komiteto siūlymu Projektas atmestas ir toliau klausimas Lietuvos Respublikos Seime nebuvo svarstytas.

ŽUVININKYSTĖS ĮSTATYMO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTAS SUKURIA KORUPCIJOS RIZIKOS VEIKSNIUS

Įvertinusi Lietuvos Respublikos Seimo nario pasiūlymus, teiktus Žuvininkystės įstatymo pakeitimo įstatymo projektui¹⁰⁷, STT antikorupcinio vertinimo išvadoje¹⁰⁸ pažymėjo, kad pasiūlymai yra ydingi antikorupcinio požiūriu, sukuriantys korupcijos rizikos veiksniai; atkreipė dėmesį, kad Projekte įtvirtintas teisinis reguliavimas nėra pagrįstas skaidrumo ir objektyvumo principais, neužtikrina atsakingo ir racionalaus žuvų išteklių naudojimo, sąžiningos konkurencijos laisvės bei sudaro prielaidas piktnaudžiavimui vykdant verslinę žvejybą. Nepaisant išvadoje pateiktų argumentų, Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Žuvininkystės įstatymo pakeitimo įstatymo projektą¹⁰⁹, kurį Lietuvos Respublikos Prezidentas gražino pakartotinai svarstyti, atsižvilgdamas ir į STT antikorupcinio vertinimo išvadoje pateiktas pastabas.

SIŪLOMA VALDYBŲ IR STEBĖTOJŲ TARYBŲ ATRANKŲ TVARKA TURĖTŲ BŪTI TOBULINAMA

Atlikusi Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto¹¹⁰ ir Kandidatų į

valstybės ar savivaldybės įmonės, valstybės ar savivaldybės valdomos bendrovės ar jos dukterinės bendrovės kolegialų priežiūros ar valdymo organą atrankos aprašo¹¹¹ antikorupcinį vertinimą¹¹², STT nustatė, kad priėmus siūlomą teisinį reguliavimą būtų neužtikrinamas sprendimų objektyvumas, kadangi valdybų daugumą galėtų sudaryti valdybos nariai – valstybės tarnautojai, kuriems nekeliama nepriklausomumo reikalavimai. Pagal galiojantį įstatymą institucija bet kada gali atšaukti valdybos narį, o Projekto priėmimo atveju galima nesąžiningo elgesio rizika, kada įmonės savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija iš anksto siekdama padaryti poveikį valdybos sprendimams atšauks nepriklausomą valdybos narį (ar kelis narius) (taip „atlaisvindama“ jo / jų pareigas) bei vietoj jo į valdybą paskirs valstybės tarnautoją arba kitą pasirinktą asmenį, kuriam nėra keliami nepriklausomumo standartai ir kuris gali būti paveiktas išimtinai politinių motyvų. Antikorupcinio vertinimo metu STT nustatė, kad galiojančio Aprašo nuostatos neatitinka Valstybės ir savivaldybių valdomų įmonių įstatymo, tad tokios teisėkūros iniciatyvos ir galiojantis reguliavimas sukuria teisinį nihilizmą, kai žemesnės teisės aktu siekiama pakeisti aukštesnės teisės aktą. Po STT atlikto antikorupcinio vertinimo Lietuvos Respublikos Vyriausybė posėdžio metu šį klausimą išbraukė iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės posėdžio darbotvarkės.

LOBISTINĖS VEIKLOS ĮSTATYMAS – TOBULINTINAS

Tarnyba, atlikusi Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimo įstatymo projekto¹¹³ antikorupcinį vertinimą¹¹⁴, nustatė, kad Projekte neužtikrinamas lobistų – juridinių asmenų, taip pat juos atstovaujančių fizinių asmenų veiklos skaidrumas ir viešumas, sudaromos palankesnės sąlygos negu lobistams – fiziniams asmenims, kadangi numatomos galimybės išvengti su lobistinės veiklos suspendavimu susijusių sankcijų taikymo (lyginant su sankcijomis, kurios taikomos lobistams – fiziniams asmenims). Projektas taip pat tobulintinas siekiant

106 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/142bdfb0111011eaa1dda5669c1a32a1?positionInSearchResults=0&searchModelUID=ff701777-92c5-49bf-b649-53bdba5ed43e>

107 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/40599c10ddbe11e9a85be81119c7a8fa?jfwid=16b1fy5diq>

108 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5ed0aad3a57d11eaa51db668f0092944?positionInSearchResults=0&searchModelUID=df7505fd-5a7c-412c-9905-96992c9b6434>

109 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/babf8912c07611eaae0db016672cba9c?jfwid=16b1fy594s>

110 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ec7720e01e71111e9604df942ee8e443?jfwid=-144vz19tr1>

111 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f0173961199a11e5bfc0854048a4e288?jfwid=-144vz19tr1>

112 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/26cb4921330211eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=-144vz19tr1>

113 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/6328fd40b20611ea9a12d0dada3ca61b>

114 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/713ad4f0afd411ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=16b1fy5act>

išvengti dviprasmiškumą dėl atsakomybės taikymo už lobistinės veiklos nedeklaravimą. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymo projektą su jame įtvirtintais didžiąja dalimi pakeitimų, kurių STT nuosekliai siekė nuo 2018 m. dalyvaudama Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje veikusios darbo grupės veikloje ir vėliau svarstymuose Lietuvos Respublikos Seime.

VALSTYBINĖS ŽEMĖS KOMERCIŠKAI PATRAUKLIOSE VIETOSE NUOMA BE AUKCIONO

STT, nuosekliai atlikdama antikorupcinius vertinimus (devyni tokie vertinimai) šia tema, prisidėjo ginant valstybės ir visuomenės interesus ne tik dėl to, kad nebuvo priimti ydingi antikorupcinių požiūrių siūlomi teisinio reguliavimo pakeitimai, bet ir dėl to, kad Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos, dėka STT teikiamų išvadų bei nuosekliai keliamų klausimų, pradėjo nutraukinėti valstybinės žemės nuomos sutartis, jeigu žemės nuomininkas naudoja žemę ne pagal sutartyje nustatytą pagrindinę žemės naudojimo paskirtį ir (ar) būdą arba yra keičiama pagrindinė žemės naudojimo paskirtis ir (ar) būdas.

ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES VALSTYBINĖS ŽEMĖS NUOMA BE AUKCIONO

Atlikusi Žemės įstatymo pakeitimo įstatymo projekto¹¹⁵ antikorupcinį vertinimą¹¹⁶, STT nustatė, kad Projektu siūlomos nuostatos žemės ūkio veikla užsiimantiems asmenims sukuria nevienodas sąlygas išsinuomoti valstybinius žemės ūkio paskirties žemės plotus, t. y. fiziniams asmenims suteikiamas pranašumas prieš žemės ūkio veikla užsiimančius juridinius asmenis. Projektas Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto sprendimu grąžintas rengėjams kaip prieštaraujantis Konstitucijai.

DĖL LABAI RETŲ ŽMOGAUS SVEIKATOS BŪKLIŲ GYDYMO

Antikorupcinių požiūrių įvertinusi Farmacijos įstatymo pakeitimo įstatymo projektą¹¹⁷, STT nustatė, kad pacientui, kuriam nustatyta labai reta sveikatos būklė, nenumatyta teisė, kad jis pats ar jo atstovas galėtų inicijuoti gydymo išlaidų kompensavimo procedūrą. Ši teisė palikta tik pacientą gydančiai sveikatos priežiūros įstaigai. Taip pat nustatyta kitų nuostatų, kurios mažina gydymo prieinamumą. Po antikorupcinio vertinimo¹¹⁸ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija ir Valstybinė ligonių kasa prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos yra parengusios teisės aktų projektus¹¹⁹, kuriuose įgyvendinamos STT pastabos. Priėmus pastaruosius projektus, turėtų padidėti gydymo prieinamumas pacientui, kuriam nustatyta labai reta sveikatos būklė.

ALTERNATYVIŲJŲ DEGALŲ ĮSTATYMO PROJEKTE – GALIMOS KORUPCIJOS RIZIKOS

STT atlikusi Alternatyviųjų degalų įstatymo¹²⁰, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo¹²¹ ir Gamtinių dujų įstatymo¹²² projektų antikorupcinį vertinimą¹²³ nustatė, kad be pagrindo siūloma visiškai uždrausti alyvpalmių aliejų ir jo atliekas bei liekanas naudoti biodegalų gamybai. Taip pat projektuose siūloma nustatyti neobjektyvų, nekontroliuojamą Degalų iš atsinaujinančių energetikos išteklių apskaitos vienetų sistemos dalyvių įmokų nustatymo mechanizmą. Neaiškus žaliavų tinkamų alternatyviųjų degalų gamybai įtraukimo į žaliavų sąrašus kriterijų nustatymo mechanizmas bei turinys. Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos – pagrindinis įstatymų projektų – komitetas, STT kritinėms pastaboms pritarė.

115 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/812575e01f5111eb9604df942ee8e443?jfwid=16b1fy5dyi>

116 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6a2d4f602e3911eb8c97e01ffe050e1c?positionInSearchResults=1&searchModelUID=df7505fd-5a7c-412c-9905-96992c9b6434>

117 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/2e410010b16011ea9a12d0dada3ca61b?positionInSearchResults=2&searchModelUID=4a6a92f0-7899-471c-bb57-56c929e5d278>

118 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ac427113d0cd11ea8f4ce1816a470b26?positionInSearchResults=0&searchModelUID=336f1da7-e8fe-44ab-9d80-9a02c3e4f0b3>

119 2020-12-15 pasirašytas Valstybinės ligonių kasos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus įsakymas Nr. 1K-371 „Dėl labai retoms būklėms gydyti skirtų vaistinių preparatų, medicinos pagalbos priemonių ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų kompensavimo išlaidų įtakos privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetui nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

120 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/1d668cb0ec2011eab72ddb4a109da1b5?positionInSearchResults=15&searchModelUID=fe9ee598-c3f9-4a9c-89ee-0cb5a811d45b>

121 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b15d93f0ec2011eab72ddb4a109da1b5?jfwid=-lrzsfnxl8>

122 Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/13d39250ec2111eab72ddb4a109da1b5?jfwid=-lrzsfnxl8>

123 Prieiga internete: <https://stt.lt/naujienos/7464/alternatyviu-degalu-istatymo-projekte-galimos-korupcijos-rizikos:3012>

ANTIKORUPCINIS VISUOMENĖS ŠVIETIMAS

Didindama antikorupcinį visuomenės sąmoningumą, formuodama piliečių atsakomybę, skatindama sąžiningą ir skaidrų požiūrį į valstybėje vykstančius procesus, STT padeda kurti aktyvią, demokratišką, antikorupciniais standartais pasižymingą Lietuvos valstybę.

E-MOKYMO SI PLATFORMA MOKSLEIVIAMS „SKAIDRUMO ŽENKLELIS“

Moksleivių įsitraukimo skatinimas įgyti žinių apie sąžiningumą ir skaidrumo svarbą – STT galimybė šiai visuomenės grupei įtvirtinti netolerancijos apie korupcijos apraiškas suvokimą. Pasitelkdamas tokias sklaidos metodus kaip socialinio tinklo „Facebook“ paskyra, kreipimasis į Lietuvos savivaldybių Švietimo skyrių atstovus, mokyklų švietimo personalo įtraukimas, STT nuo metų pradžios aktyviai plėtė antikorupcinio švietimo platformos www.skaidrumozenklelis.lt viešinimą ir skatino ją naudotis. Šios platformos veikla buvo rezultatyvi – 6 852 dalyviai gavo 1 731 skirtingo lygio skaidrumo ženklelį.

SUKURTA INTERAKTYVI SKAIDRUMO ISTORIJA „SKAIDRU. O KAIP ELGTUMEIS TU?“

Įgyvendinant antikorupcinės socialinės reklamos strategiją, dėmesys skirtas Lietuvos jaunimui. Sukurta interaktyvi skaidrumo istorija „SKAIDRU. O kaip elgtumeis Tu?“, kurios turinį sudaro penkios skirtingos, gyvenimiškos situacijos: būsto paieška, vairuotojo pažymėjimo užsakymas, kreipimasis į medicinos įstaigas, darbo paieška, dalyvavimas viešajame pirkime. Per 5 skirtingas istorijas jaunimas skatinamas priimti hipotetinį sprendimą skaidrumo ir sąmoningumo reikalaujančiose situacijose. Po kiekvieno sprendimo vartotojas supažindinamas su įvertintu rezultatu, jo pasekmėmis.

AKCIJA „AŠ PALAIKAU SKAIDRUMĄ“

Trijuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje) gyventojai buvo kviečiami prisijungti prie akcijos ir palaikyti skaidrumą Lietuvoje. Akcijos tikslas – parodyti, kad skaidrumą Lietuvoje kuria ir palaiko ne tik institucijos, įstaigos, politikai, teisėjai, pareigūnai, bet tai daro kiekvienas Lietuvos gyventojas nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, amžiaus, lyties, profesijos. Akcijos metu prie specialiai šiai kampanijai kurto stendo gyventojai buvo kviečiami fotografuotis, spręsti viktoriną ir dalyvauti skaidrumo lenktynėse.

įjungti prie akcijos ir palaikyti skaidrumą Lietuvoje. Akcijos tikslas – parodyti, kad skaidrumą Lietuvoje kuria ir palaiko ne tik institucijos, įstaigos, politikai, teisėjai, pareigūnai, bet tai daro kiekvienas Lietuvos gyventojas nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, amžiaus, lyties, profesijos. Akcijos metu prie specialiai šiai kampanijai kurto stendo gyventojai buvo kviečiami fotografuotis, spręsti viktoriną ir dalyvauti skaidrumo lenktynėse.

AKCIJA „SKAIDRUMO GREITAKALBĖ“

Siekiant į antikorupcines iniciatyvas įtraukti jaunimą ir kitus Lietuvos gyventojus buvo įgyvendinta Skaidrumo greitakalbės iniciatyva. Sukurta unikali greitakalbė, sumontuotas vaizdo įrašas, kuris buvo transliuojamas internete ir LRT televizijoje. Akcijos metu buvo metamas iššūkis nusifilmuoti kuo greičiau ir originaliau perskaitant greitakalbę ir mesti iššūkį kitiems. Aktyviausiai iššūkyje dalyvavo Lietuvos mokyklos ir jaunimo organizacijos.

SKAIDRUMO GALVOSŪKIAI

Vienas iš antikorupcinio švietimo krypties prioritetų yra sukurti ir pateikti visuomenei priemonės, kurios įdomiai ir įtraukiančiai skatintų kalbėti ir galvoti apie skaidrumą ir jo svarbą. Atsižvelgiant į tai, buvo sukurti antikorupcinio švietimo galvosūkliai. Keli skirtingo lygio kryžiažodžiai ir „Rask žodį“ pobūdžio galvosūkliai gali būti pritaikomi skirtingoms auditorijoms, naudojami diskusijoms intensyviai bendraujant su moksleiviais, jaunimu, valstybės tarnautojais ir kitomis auditorijomis.

SKAIDRUMO ORIENTACINĖS VARŽYBOS

Viena iš tikslinių auditorijų, kuriai skaidrumo tematika yra aktuali ir žinios apie antikorupcinį sąmoningumą yra ypač reikalingas – jaunimas. Kauno mieste surengtos skaidrumo orientacinės žaidynės jaunimui, kurių metu komandos turėjo surasti skirtingose miesto vietose esančias užuominas. Užuominos siejosi su teisingumo gynimu ir įgyvendinimu, šitaip siekiant supažindinti jaunimą su skaidrios aplinkos kūrimo visuma ir parodyti, kad prie skaidrumo Lietuvoje kūrimo gali prisidėti kiekvienas.

5 VAIZDO PASKAITOS STT YOUTUBE KANALE PERŽIŪRĖTOS DAUGIAU NEI 3 000 KARTŲ

Sukurtos ir įrašytos 5 vaizdo paskaitos¹²⁴, kurių turinys orientuotas valstybės tarnyboje dirbančioms asmenims ir visiems, kuriems svarbi skaidrumo tema. STT Youtube kanale¹²⁵ per devynis mėnesius šios paskaitos peržiūrėtos daugiau nei 3 000 kartų. Toks technologinis sprendimas, iš dalies paskatintas pandemijos situacijos Lietuvoje, antikorpucinio švietimo srityje suteikia STT galimybę pasiekti didesnę visuomenės dalį, pateikti informaciją įvairių sričių atstovams ir ugdyti piliečių sąmoningumą elektroninėje erdvėje.

ANTIKORUPCINIO ŠVIETIMO PASKAITOS, SEMINARAI IR PAMOKOS

Tradicinės švietimo veiklos: paskaitos, seminarai ir pamokos vyko ir pandemijos laikotarpiu. Pritaikius prie pakitusių aplinkybių užsiėmimai buvo vedami nuotolinių susitikimų programomis, kaip galima labiau prisitaikant prie auditorijos poreikių ir veiklos srities. Per pastaruosius metus antikorpucinio švietimo užsiėmimuose, nepaisant šalyje susiklosčiusios situacijos, dalyvavo beveik 6 000 dalyvių (2019 m. – virš 7 300 dalyvių).

STT TARPTAUTIŠKUMAS

Tarnybos tarptautiškumas – aktyvus STT dalyvavimas, bendradarbiavimas ir patirties perdavimas tarptautinėje erdvėje. STT tarptautinė patirtis yra ne tik įgytos žinios apie užsienio šalių kovą su korupcija, bet kartu tai siekis prisijungti prie tarptautinės antikorpucinės veiklos, tobulinti ir plėsti STT darbo metodus, perimti kitų šalių institucijų sukauptą patirtį ir ja dalintis su kitomis šalimis. Tarnybos veikla tarptautiniu mastu puoselėja ne tik Tarnybos, bet ir pačios valstybės įvaizdį, skatina ir ugdo teigiamus antikorpucinės aplinkos kūrimo Lietuvoje pokyčius.

STT DALYVAUJA TARPTAUTINIŲ ORGANIZACIJŲ DARBO GRUPIŲ VEIKLOJE

STT, kaip pagrindinė Lietuvos Respublikos antikorpucinė teisėsaugos institucija, dalyvauja šių tarp-

tautinių organizacijų darbo organų veikloje: EBPO Darbo grupėje dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu (angl. OECD WGB), EBPO Rytų Europos ir Vidurio Azijos šalių Antikorpucijos tinkle (angl. OECD ACN), Europos antikorpucijos tinkluose EPAC ir EACN, Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupėje (GRECO), Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją prevencijos ir įgyvendinimo peržiūros darbo grupėse, Europolo analitiniame projekte dėl korupcijos (AP Corruption) ir kt.

Praėjusiais metais 1 STT pareigūnas dalyvavo Islandijos 4 etapo vertinimo procese pagal EBPO Konvenciją dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius; 4 STT ekspertai buvo deleguoti atlikti Estijos vertinimą II-jame Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją (UNCAC) įgyvendinimo peržiūros cikle, kurio metu vertinta, kaip Estija įgyvendina UNCAC Korupcijos prevencijos priemonės skyriaus nuostatas. Toks kitų valstybių vertinimas ne tik didina Lietuvos ir STT žinomumą, bet ir leidžia pasidalinti Lietuvos patirtimi, skatina Lietuvos įsipareigojimą nuosekliai ir laiku įgyvendinti tarptautinių dokumentų reikalavimus bei gerinti tarptautinių nuostatų taikymą praktikoje.

STT atstovai aktyviai dalyvavo ir prisidėjo prie Europos Komisijos 2020 m. ataskaitos dėl teisinės valstybės bei EBPO Lietuvos ekonominės apžvalgos rengimo.

BENDRADARBIAVIMAS SU UŽSIENIO ŠALIŲ ANTIKORUPCINĖMIS INSTITUCIJOMIS

Bendradarbiavimas su užsienio šalių antikorpucinėmis institucijomis – reikšmingas pažangios STT veiklos procesas. Veikdama tarptautiniu lygmeniu, Tarnyba stengiasi pasiekti bendrą naudą tiek kovoje su korupcija, tiek korupcijos prevencijos srityse. Stiprindama tarpinstitucinį bendradarbiavimą, STT organizuoja ir dalyvauja tarptautinėse konferencijose, seminaruose, mokymuose ir kituose projektuose. STT partnerystė kovoje su korupcija įgyvendinama bendradarbiaujant su

124 „Korupcijos samprata ir pasireiškimas Lietuvoje“; „Antikorpucinės aplinkos kūrimas“; „Interesų konfliktai ir jų valdymas“; „Korupcijos rizikos viešuosiuose pirkimuose“; „Pranešėjų apsauga“.

125 Prieiga internete: https://www.youtube.com/playlist?list=PLWt28fh_30JE0DSWtbyl_C5OxWLOGVpzf&fbclid=IwAR2nqYFDuMuNuHXnUTPU-MICfli6MzTEejBo7xmPkf5xmi4UsoXi6OgjsXUc

Lietuvos institucijomis bei kitų užsienio šalių antikorporcinėmis institucijomis¹²⁶, dalinantis gerą patirtimi, įžvalgomis, inovatyvumu.

Nors COVID-19 pandemija stipriai apribojo galimybes įgyvendinti suplanuotas veiklas ir renginius, tačiau suspėta surengti Tarptautinį seminarą „Korupcijos prevencija Baltijos regione“, kuriame dalyvavo Lenkijos Respublikos centrinio kovos su korupcija biuro, Latvijos korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija biuro, Estijos Respublikos vidaus saugumo tarnybos bei Korupcinių nusikaltimų biuro vadovai ar jų deleguoti asmenys. Seminaro metu aptartos korupcijos prevencijos, asmens duomenų apsaugos aktualijos, antikorporcinės iniciatyvos Baltijos regione bei institucijų bendradarbiavimo galimybės.

Per 2020-uosius metus pasitelkiant informacines technologijas buvo surengti aukščiausio lygio nuotoliniai susitikimai tarp STT ir Lenkijos Respublikos centrinio antikorporcijos biuro bei STT ir Latvijos korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija biuro, vadovų. Jų metu buvo aptarti aktualūs tarptautinio bendradarbiavimo klausimai, dalijamasi geriausia patirtimi COVID-19 pandemijos kontekste, taip pat pristatyta STT analitinės antikorporcinės žvalgybos veikla.

LENKIJOS E-MOKYMO SI PLATFORMOS PAGRINDU VYSTOMA LIETUVIŠKA E-MOKYMO SI PLATFORMA

2020 m. pasirašytas susitarimas su Lenkijos Respublikos centrinio antikorporcijos biuro dėl e-mokymosi platformos perdavimo, kurį vykdydama Tarnyba, Lenkijos e-mokymosi platformos pagrindu, vysto lietuvišką e-mokymų platformą. Ją tikimasi pradėti naudoti jau 2021 m.

TARPTAUTINIŲ PROJEKTŲ ĮGYVENDINIMAS

STT toliau stiprina dalyvavimą vystomojo bendradarbiavimo projektų veikloje. Perduodama su-

kaupią patirtį vystomojo bendradarbiavimo valstybėms, STT prisideda prie ekonominio augimo ir socialinio stabilumo pasaulyje skatinimo, išsivysčiusių ir besivystančių šalių skirtumų mažinimo, besivystančių šalių į pasaulio ekonomiką integravimo. Kova su korupcija, kaip ir kova su skurdu, parama žmogaus teisėms, lyčių lygybei, demokratijai, įstatymų viršenybei ir geram valdymui, yra neatsiejama vystomojo bendradarbiavimo dalis.

Svarbus Tarnybos tarptautinis vaidmuo – Europos Sąjungos Dvynių programos projektų įgyvendinimas. Pagrindiniai šios programos tikslai apima analogiškų valstybinių institucijų bendradarbiavimą, Europos Sąjungos valstybių narių reformų patirties perdavimą šalims-naudos gavėjoms, paramą valstybės institucijų infrastruktūros reformoms, teisinės bazės pokyčiams, valstybės tarnautojų administracinių ir institucinių gebėjimų ugdymui, siekiamybę priartinti šalies-naudos gavėjos valstybės valdymo sistemą prie Europos Sąjungos standartų.

ĮGYVENDINTAS EUROPOS SĄJUNGOS DVYNIŲ PROJEKTAS SERBIJOS RESPUBLIKOJE

2020 m. STT, kaip pagrindinis projekto lyderis, kartu su Policijos departamentu prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Rumunijos generaliniu antikorporcijos direktoratu (jaunesnysis projekto lyderis) bei keletu Rumunijos institucijų sėkmingai įgyvendino Europos Sąjungos Dvynių programos projektą „Vidaus reikalų ministerijos vidinės kontrolės gebėjimų stiprinimas kovoje prieš korupciją“.

Šio projekto pagrindinis tikslas – sustiprinti Serbijos Respublikos vidaus reikalų ministerijos darbuotojų kovos su korupcija vidaus kontrolės gebėjimus. Taip pat – sustiprinti technikos, informacinių sistemų naudojimo, pajamų ir turto deklaracijų tikrinimo, duomenų apdorojimo, korupcijos rizikos analizės gebėjimus.

Projektu buvo pasiekti šie rezultatai:

- sustiprinti Serbijos Respublikos vidaus reikalų sistemos pareigūnų gebėjimai kovojant su korupcija tinkamai naudojant tyrimo priemones,

¹²⁶ STT pagrindiniai užsienio partneriai yra Lenkijos Respublikos centrinis kovos su korupcija biuras (CBA), Latvijos korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija biuras (KNAB), Estijos vidaus saugumo tarnyba (KAPO), Austrijos Federalinis antikorporcinis biuras (BAK), Jungtinės Karalystės kovos su stambiu sukčiavimu biuras (SFO), Rumunijos nacionalinis antikorporcijos direktoratas (DGA), Moldovos nacionalinis antikorporcijos centras (NAC), Gruzijos valstybės saugumo tarnyba (SSSG), Armėnijos Respublikos specialiujų tyrimų tarnyba (SIS), Ukrainos nacionalinis antikorporcijos biuras (NABU), Azerbaidžano Respublikos generalinė prokuratūra.

- metodus ir įrangą bei atliekant asmenų atsparumo korupcijai tikrinimą;
- pagerintos Vidaus reikalų informacinės sistemos apsaugant tyrimo duomenis;
- sustiprinti Vidaus reikalų ministerijos vidaus tyrimą atliekančių pareigūnų gebėjimai tikrinant Vidaus reikalų ministerijos darbuotojų pajamų ir turto deklaracijas;
- sustiprinti Vidaus reikalų sistemos pareigūnų gebėjimai analizuojant ne viešo pobūdžio duomenis ir atliekant korupcijos rizikos analizę.

Projekto įgyvendinime dalyvavo 50 Lietuvos ir Rumunijos ekspertų. Projekto metu daugiau nei 150 Serbijos policijos pareigūnų dalyvavo projekto ekspertų organizuotuose mokymuose, taip pat ekspertai paruošė 14 vidaus teisės aktų projektų, buvo suorganizuoti Serbijos Respublikos pareigūnų gerosios patirties perėmimo vizitai Lietuvoje ir Rumunijoje.

18 mėnesių trukmės projekto įgyvendinimui, kuris prasidėjo 2019 m. vasario mėn., buvo skirtas 1 mln. eurų Europos Komisijos finansavimas.

LAIMĖTAS EUROPOS SĄJUNGOS DVYNIŲ PROJEKTAS JORDANIJOS HAŠIMITŲ KARALYSTĖJE

2020 m. STT, kaip pagrindinis projekto lyderis, kartu su Policijos departamentu prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija bei jaunesniu projektu lyderiu – Austrijos Europos integracijos ir ekonominės plėtros agentūra – laimėjo atranką ir nuo 2021 m. įgyvendins Europos Sąjungos Dvynių programos projektą Jordanijos Hašimitų Karalystėje „Remti Jordanijos antikorpucijos komisiją atsparumo korupcijai ir korupcijos prevencijos srityse“. Šio projekto pagrindinis tikslas – atsparumo korupcijai ir korupcijos prevencijos stiprinimas Jordanijos Hašimitų Karalystės nacionalinėse institucijose.

Projektu bus siekiama šių rezultatų:

- nacionalinių atsparumo korupcijai standartų viešajame sektoriuje kūrimas bei peržiūra, šių standartų įgyvendinimo užtikrinimas, laikymasis ir aktyvus naudojimas susijusiose institucijose.
- Jordanijos antikorpucijos komisijos specializuotų departamentų gebėjimų stiprinimas vertinant ir valdant korupcijos rizikas pasirinktuose sektoriuose.

21 mėnesio trukmės projekto įgyvendinimui skiriamas 1,5 mln. eurų Europos Komisijos finansavimas.

ĮGYVENDINAMI OLAF PROJEKTAI

Be vystomojo bendradarbiavimo veiklų, Tarnyba kasmet teikia paraiškas Europos Sąjungos kovos su sukčiavimu tarnybos (OLAF) finansuojamiems projektams įgyvendinti.

STT gavo finansavimą „Teisėsaugos institucijų analitinių gebėjimų stiprinimas didžiųjų duomenų analizės srityje pagal OLAF-Hercule III programą“ projektui, tačiau dėl pandemijos situacijos projekto įgyvendinimas iš 2020 m. nukeltas į 2021 metus. Projekto tikslas – stiprinti duomenimis grįstą sukčiavimo ir, ypač, korupcijos rizikų valdymą, naudojant didžiųjų duomenų analitikos modelį, leidžiantį tiksliai ir operatyviai nustatyti rizikas iki joms peraugant į korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

2020 m. STT pateikė paraišką OLAF Hercule III programos projektui įgyvendinti – 2020 m. II komponentui „Training, Conference and Staff Exchange“. Projekto tikslas – suorganizuoti du seminarus Baltijos regiono antikorpucinių institucijų pareigūnams, kuriais bus siekiama stiprinti kovą su korupcija ir sukčiavimu, kenkiančiu Europos Sąjungos finansiniams interesams, tuo tikslu gerinant regioninį bendradarbiavimą, stiprinant tarpdisciplininį požiūrį bei užtikrinant keitimąsi informacija ir gerą patirtimi. Projektas buvo laimėtas, o jo įgyvendinimas, truksiantis 15 mėnesių, prasidės 2021 m. I ketvirtyje.

VEIKLOS ADMINISTRAVIMAS

Veiklos administravimas – sritis, kuri apima STT žmoniškųjų, finansinių, materialinių išteklių ir veiklos valdymo procesų įgyvendinimą. Vykdamas veiklos administravimo funkcijas užtikrinamas sklandus pokyčių įgyvendinimas, STT vidinės kultūros ir darbo aplinkos kūrimas, darbuotojų kompetencijų tobulinimas, STT veikloje priimamų sprendimų teisėtumas ir sklandus darbo organizavimas.

STT STRUKTŪRINIAI POKYČIAI

Siekiant kelti STT veiklos rezultatyvumą ir efektyvumą, 2020 m. įvykdyti svarbūs kokybiniai pokyčiai. Tarnybos Vadovybėje paskirta trečioji STT direktoriaus pavaduotoja, atliktas STT struktūrinių padalinių pertvarkymas, pakeistos Tarnybos vadovų atsakomybės sritys. Pavyzdžiui, 2020 m. įvykdytas antikorpucinio švietimo ir korupcijos prevencijos specialistų STT teritoriniuose padaliniuose pavaldumo pakeitimas. Siekiant stiprinti šių krypčių įgyvendinimo politiką, šių veiklų koordinavimas ir darbo organizavimas suvienytas centriniuose STT padaliniuose.

Vertinant STT atliekamų tyrimų reikšmę ir su tuo susijusias išorines rizikas bei grėsmes, sustiprintos funkcijos, kuriančios aukštesnę pridėtinę vertę baudžiamojo persekiojimo srityje. 2020 m. pabaigoje įsteigta STT Centrinė tyrimų valdyba – STT centrinis tyrimų padalinys – kuris taip pat vykdys vadovavimo bendriems, kelių STT valdybų atliekamiems, tyrimams funkciją (operacinio vadovavimo). Centrinėje tyrimų valdyboje taip pat įkurtas naujas STT struktūrinis padalinys – Turto paieškos skyrius. Šio padalinio pagrindinis veiklos tikslas – aktyviai prisidėti užtikrinant naujo teisinio instrumento, Civilinio turto konfiskavimo, įgyvendinimą, t. y. rasti ir grąžinti valstybei korupciniu būdu įgytą turta.

Besivystant technologijoms ir su jomis susijusioms galimybėms bei grėsmėms, esant aktualiems kibernetinės saugos klausimams, nuo 2021 m. sausio mėn. 1 d. įkurtas dar vienas naujas STT struktūrinis padalinys – Informacinių technologijų valdyba. Pagrindiniai keliami tikslai šiam funkciniam padalinui – tęsti informacinės sistemos vystymą, automatizuoti ar kitaip palengvinti vykdomas užduotis, sukurti naują Tarnybos kibernetinės saugos politiką ir organizuoti jos įgyvendinimą, vykdyti kitas nuolatinio ir nenuolatinio pobūdžio baudžiamojo persekiojimo ir kitų padalinių kibernetines užduotis.

Siekiant stiprinti STT planavimo veiklos strategiją ir gerinti veiklos rezultatus, efektyvinti procesų valdymą bei jų optimizavimą, gerinti darbo grupių veiklą bei plėtoti projektinių veiklų valdymą, pradėtas taikyti kompleksinis veiklos modelis ir

darbo organizavimas – įsteigtos naujos pareigybės, užtikrinančios tokių tikslų įgyvendinimą. Pokyčiai įgyvendinti ir kitose veiklos administravimo srityse: siekis kurti aukštesnę pridėtinę vertę teisės, ypač teisėkūros, tarptautinio bendradarbiavimo ir pranešimų nagrinėjimo veiklose lėmė atnaujintą šių STT struktūrinių padalinių strateginę padėtį Tarnybos struktūroje.

Greta STT struktūrinių pokyčių, įvyko ir žmogiškųjų išteklių pokyčiai – atlikta daugiau kaip 25 Tarnybos struktūrinių padalinių vadovų rotacija, peržiūrint ir pakeičiant jų funkcijas bei atsakomybės sritis.

STT KOMANDA

Įgyvendinant ilgalaikius STT tikslus, būtina stipri ir profesionali dirbančių žmonių grupė – komanda, – kurios veiklos efektyvumą lemia vaidmenų pasiskirstymas tarp žmonių, jų tarpusavio santykiai, bendradarbiavimas ir motyvacija. Nuo 2018 m. STT maksimalus galimas pareigybių skaičius nesikeitė ir buvo 320¹²⁷. Finansavimas 2020 m. skirtas 286 pareigybėms, o 2020 m. pabaigoje STT komandą sudarė 274 darbuotojai. Iš jų – 256 valstybės pareigūnai ir 18 darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis. Baudžiamojo persekiojimo specialistų Tarnyba turėjo daugiausiai – 145, analitinės antikorpucinės žvalgybos specialistų – 23, korupcijos prevencijos – 22, antikorpucinio švietimo – 5, o STT mišrias ir veiklos administravimo funkcijas vykdė 79 darbuotojai.

2020 m. STT pradėjo dalyvauti Vilniaus universiteto Mentorystės programoje ir tapo pirmąja šios aukštosios mokyklos mentore. Tarnyboje dirbantys skirtingo pobūdžio profesionalai, turintys unikalių kompetencijų ir charakterio bruožų, yra pasirengę ne tik supažindinti su STT veikla, bet ir padėti rasti atsakymus į klausimus apie tolesnį karjeros kelią, pasidalinti žiniomis ir patirtimi, skatinti skaidrumą ir sąžiningumą.

SUKURTA NAUJA STT MOKYMŲ KONCEPCIJA

STT darbuotojų kompetencijų tobulinimo organizavimas – viena iš pagrindinių žmogiškųjų išteklių valdymo veiklos formų. Kiekvienam Tarnybos

¹²⁷ Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2018 m. birželio 27 d. sprendimas Nr. SV-S-801 „Dėl didžiausio leistino STT tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės biudžeto ir valstybės pinigų fondų, pareigybių skaičiaus“.

darbuotojui sudaromos sąlygos kvalifikacijai kelti, įgūdžiams formuoti, žinioms gilinti ir profesinėms kompetencijoms ugdyti. 2020 m. STT didelį dėmesį skyrė STT mokymų modernizavimui ir tobulinimui, o nuo 2021 m. startavo nauja STT mokymų koncepcija. Koncepcijos paskirtis – būti universaliu mokymų proceso orientyru, sukurti palankias sąlygas STT darbuotojų mokymui, skatinti STT darbuotojų norą tobulintis, aktyvinti mokymų proceso tobulinimo iniciatyvas, didinti visų STT struktūrinių padalinių įsitraukimą siekiant dalintis žiniomis bei praktika. Koncepcija skirta visoms STT interesų grupėms – STT mokymų subjektams, mokymų dalyviams, mokymų tikslinėms grupėms.

Nepaisant iššūkių dėl pandeminės situacijos Lietuvoje, per 2020 m. įvairių formatų (nuotoliniuose, įvadiniuose ir kt.) mokymuose dalyvavo 195 STT darbuotojai (71 proc. visų darbuotojų), o vienam darbuotojui vidutiniškai skirta 21,61 ak. val. žinioms ir kompetencijai tobulinti.

KOKYBINIAI DARBO SĄLYGŲ GERINIMO POKYČIAI

Tarnybos apčiuopiami darbai ir pažanga matomi gerinant darbo aplinką – 2020 m. buvo tęsiami patalpų įsigijimo, keitimo, rekonstrukcijos, remonto projektai ir darbai. Kapitalinis remontas užbaigtas Kaune ir Vilniuje – renovuotos naujos patalpos Kaune, taip pat naujai įrengtas aukštas centriniam STT padalinyje, Vilniuje. Per 2020 m. didelis dėmesys skirtas STT darbuotojų individualių darbo vietų atnaujinimui: modernizuotos kompiuterinė techninė ir programinė įrangos, buvo įgyvendinamas nuotolinio darbo vietų kūrimo procesas (30 proc. STT kompiuterizuotų darbo vietų – nuotolinės). Taip pat įrengtos poilsio, pietų zonos, atnaujinta nemažai senųjų darbo baldų, kurie pakeisti ergonominiais, vykdyti kiti pokyčiai, gerinantys darbo aplinką ir darbo sąlygas.

DAUG DĖMESIO SKIRIAMA VIDINEI KULTŪRAI

Tarnyba daug dėmesio skiria socialinės atsakomybės klausimams, vidinės kultūros kūrimui ir puoselėjimui. Pandemijos metu, kai dalis darbuotojų dirba nuotoliniu būdu, ypač svarbu išlaikyti tarpusavio ryšį ir efektyvią vidinę komunikaciją.

Tarnyboje veikia STT darbuotojų dėka sukurta vidinė svetainė (intranetas), kurioje nuolat skelbiama aktualiausia informacija, pateikiama patrauklia, susisteminta forma. Nuo pat COVID-19 pandemijos pradžios Tarnyboje veikia Ekstremalių situacijų valdymo grupė, kuri sistemingai informuoja darbuotojus apie svarbiausias viruso prevencijos rekomendacijas ir priima svarbius strateginius sprendimus.

Siekiant gerinti Tarnybos vidinį mikroklimatą, nuolat rengiami teminiai naujienlaiškiai, daromas vidinis interviu ciklas „Ką veikia kolegos?“, kur darbuotojai pristato savo vykdomos veiklos ypatybes.

Taip pat Tarnyba itin aktyviai dalyvauja socialinės atsakomybės projektuose. Kasmet prisidedama prie vaikams skirtos „Išsipildymo akcijos“ per tradicinę Pyragų dieną, STT darbuotojai nuolat dalyvauja kraujo donorystės iniciatyvose, 2020 m. Tarnyboje suorganizuota socialinė akcija beglobiams gyvūnams paremti, taip pat dalyvauta Tarptautinėje Kalėdų labdaros mugėje.

Tarnybos darbuotojai įsitraukia į įvairias kitas vidines iniciatyvas, originaliai minimos valstybinės šventės, nuotoliniu būdu suorganizuota vidinė šventė kalėdiniame laikotarpyje, rengiamos vidinės interaktyvios viktorinos, dalijamasi įspūdžiais iš nuotolinių darbo vietų, įgyvendinta vizuali iniciatyva „#LikimeNamie“, skatinanti praleisti gražiausias metų šventes namuose.